

Poskytovatel podpory:
Technologická agentura ČR

Program:
TL – Program na podporu aplikovaného společenskovedního a humanitního výzkumu, experimentálního vývoje a inovací ÉTA

Veřejná soutěž:
5. veřejná soutěž Programu na podporu aplikovaného společenskovedního a humanitního výzkumu, experimentálního vývoje a inovací ÉTA

Název projektu:
Veřejné kulturní služby na lokální a regionální úrovni v době coronavirové krize; analýza a návrhy dalších postupů
(kód projektu: TL05000642)

Souhrnná výzkumná zpráva k projektu

Národní informační a poradenské středisko pro kulturu

Autoři: Mgr. Robert Bargel (ed.), PhDr. Jindřiška Gregoriniová, Mgr. Kateřina Klementová, Ph.D., Mgr. Lenka Lázňovská, PhDr. Zdenka Mansfeldová, CSc., Mgr. Hana Maur, PhDr. Ing. Jaroslav Novák, CSc., RNDr. Radim Perlín, Ph.D., Ing. Josef Richtř, Mgr. Andrea Zborníková

Praha, červen 2023

Obsah

ÚVOD.....	3
1) VSTUPNÍ SOCIO-EKONOMICKÁ ANALÝZA ČESKA ANEB KTERÉ REGIONY SE RYCHLEJI ROZVÍJEJÍ.....	5
2) ROZHOVORY SE ZÁSTUPCI SAMOSPRÁVY	17
4) EKONOMICKÁ ANALÝZA VÝVOJE ČESKÉ KULTURY V LETECH 2018–2021	24
LITERATURA.....	49
PŘÍLOHA	54

Úvod

Tato souhrnná výzkumná zpráva vznikla jako jeden z hlavních výsledků výzkumného projektu s názvem *Veřejné kulturní služby na lokální a regionální úrovni v době coronavirové krize; analýza a návrhy dalších postupů* (TL05000642). Řešitelem projektu bylo Národní informační středisko pro kulturu (NIPOS), které bylo pověřeno výzkumem daného tématu ministrem kultury PhDr. Lubomírem Zaorálkem. Ministerstvo kultury je tak zároveň aplikačním garantem projektu. Výzkumný projekt byl realizován v letech 2021-2022 za finanční podpory Technologické agentury České republiky (TAČR), Programem na podporu aplikovaného společenskovedního a humanitního výzkumu, experimentálního vývoje a inovací – ÉTA.

Cíle výzkumu

Výzkumný projekt měl dva cíle – teoretický a praktický:

1) podrobně zmapovat dopady pandemie covid-19 na veřejné kulturní služby v Česku, včetně reakcí na pandemii ze strany kulturních aktérů a veřejné správy, a to s ohledem na další významné kontexty (socio-demografický vývoj ČR, geografické hledisko ad.),

2) přinést – v reakci na tuto bezprecedentní krizi – veřejné správě návrhy konkrétních opatření nelegislativní povahy pro oblast kultury, které by napomohly budoucímu směřování veřejných kulturních politik a další podpoře rozvoje kultury.

Hlavní výsledky výzkumu

Hlavní výsledky výzkumu představují souhrn zjištění a doporučení reagující na dopad omezení kulturních a společenských aktivit v rámci pandemie covid-19, přičemž se opírají jednak o kvalitativní výzkum a kvantitativní šetření ve čtyřech vybraných krajích (Karlovarském, Královéhradeckém, Zlínském a v kraji Vysočina), jednak o statistická data kultury za celou ČR za léta 2018-2021. Těžiště každého z textů spočívá jinde a každý tak lze využít samostatně. Pro komplexnější, a především podrobnější vhlad do dané problematiky je však vhodné pracovat se všemi.

1) Hneleg – návrh opatření nelegislativní povahy určený Ministerstvu kultury

Tento dokument s názvem *Pandemická krize jako výzva pro kulturu - návrh nelegislativních opatření pro Ministerstvo kultury* bude sloužit jako zdroj pro budoucí Státní kulturní politiku MK ČR. Přínosy implementace navržených opatření se nedotknou pouze samotného MK, ale také ostatních resortů, s nimiž ministerstvo spolupracuje na společných tématech. Zároveň bude mít vliv na působení územních samosprávních celků v oblasti kultury. Jeho implementací může dojít k pozitivním změnám v rámci procesu „uspokojování kulturních potřeb obyvatel ČR“. Tato povinnost je mj. zakotvena v zákoně o obcích, zákoně o krajích a stát ji realizuje na základě zákona o některých druzích veřejné podpory kultury. Celkově tak přispěje k efektivnější podpoře a rozvoji veřejných kulturních služeb.

2) Nmap - soubor specializovaných map s odborným obsahem

Na základě srovnávací statistické analýzy dopadů covid-19 za celou ČR za r. 2018-2021, která se opírala o každoroční statistické výkazy NIPOS a další datové zdroje (ČSÚ ad.) byl vytvořen soubor specializovaných map. Statistická zjištění převedená do grafického mapového vyjádření dobře dokumentují regionální rozdíly dopadů pandemie covid-19 na jednotlivé kulturní subjekty a poskytované veřejné kulturní služby. Vytvořené specializované mapy poprvé graficky s územní

identifikací znázorňují jednak dopady uzavření kulturních zařízení ve srovnání s předcovidovým obdobím, ale také dokumentují změny příjmů a výdajů, dopady do spolkové činnosti v kulturní oblasti a demografické změny ve společnosti. Soubor map umožňuje lépe identifikovat skutečně existující problémy a potřeby v území a přesněji zacílit jednotlivé politiky a nástroje na podporu kulturního subjektů zasažených pandemií covid-19.

3) Vsohrn - souhrnná výzkumná zpráva projektu

Tento dokument (který právě čtete) slouží jako úplný a vyčerpávající soubor informací a kroků, které řešitel v rámci projektu provedl a zajistil. Výzkumná zpráva rovněž obsahuje podrobnou argumentaci ke zvoleným metodikám řešení projektu a také konkrétní výzkumná zjištění - to však pouze v případě, kdy tato zjištění nejsou součástí výše uvedených aplikovaných výsledků Hneleg a Nmap. Tento typ výsledků bude sloužit MK jako soubor informací a zdrojů a jako logická a strukturovaná opora v jeho rozhodování.

Obsah souhrnné výzkumu zprávy

Předkládaná výzkumná zpráva je rozdělena do čtyř kapitol, z nichž každá popisuje metodiku jednotlivých částí výzkumu (eventuálně zahrnuje konkrétní zjištění):

1) Vstupní socio-ekonomická analýza Česka aneb které regiony se rychleji rozvíjejí

Vstupní kvantitativní analýzy prostředí, jejímž cílem bylo identifikovat význam obcí v rámci sídelní struktury pro následné další výzkumné etapy, a to jak z hlediska její velikosti, tak z hlediska její geografické polohy vůči centru kraje. Kapitola zahrnuje jak popis metodiky, tak výsledky analýzy.

2) Rozhovory se zástupci samosprávy

Popis metodiky kvalitativní části výzkumu - rozhovorů se zástupci krajské a obecní samosprávy s gescí v oblasti kultury, a to ve čtyřech vybraných krajích (KV, HK, VYS, ZL). Cílem rozhovorů bylo zjistit přijímaná opatření během pandemie na straně konkrétních samospráv, dále reakce samospráv na podporu během krize ze strany státu apod. Zjištění této části výzkumu jsou promítnuty do výsledku Hneleg.

3) Dotazníkové šetření mezi poskytovateli veřejných kulturních služeb

Popis metodiky reprezentativního dotazníkového šetření se zástupci kulturních subjektů, opět ve čtyřech shodných krajích (KV, HK, VYS, ZL). Šetření bylo realizováno ve spolupráci se sociologickou agenturou STEM. Jeho cílem bylo zjistit, jaké dopady měla pandemie na kulturní subjekty v roce 2020 a v první polovině roku 2021, jak na ni reagovaly, jak hodnotí podporu veřejné správy a jaká mají budoucí očekávání. Kompletní výsledky šetření jsou obsaženy v příloze této výzkumné zprávy.

4) Ekonomická analýza vývoje české kultury v letech 2018–2021

Detailní představení metod a výsledků srovnávací statistické analýzy dopadů covid-19 za celou ČR za r. 2018-2021, a to se zvláštním zřetelem na jednotlivé segmenty tzv. kulturního jádra, které bylo v rámci celé kultury zasaženo pandemií nejvýrazněji. Analyzovány byly jak naturální ukazatele (návštěvnost) a hodnotové ukazatele (výnosy, investiční náklady atp.), tak ukazatele z nich odvozené - přímé a propočtové (např. stupeň soběstačnosti). Vybrané výsledky statistické analýzy byly převedeny do mapového vyjádření a jsou obsaženy v rámci výsledku Nmap, a to vč. popisu metodiky tvorby map.

1) Vstupní socio-ekonomická analýza Česka aneb které regiony se rychleji rozvíjejí¹

Úvod

Typické geografické přístupy ke zkoumání sociálně-ekonomického prostředí jsou vždy založeny na kombinaci hodnocení polohy daného města nebo regionu a velikosti dané jednotky, respektive její zařazení do řádovostních stupňů. Koncept polohy se průběžně vyvíjí od počátku moderních geografických přístupů a v českém prostředí ho poprvé například formou vymezení koncentračních areálů s maximálním zalidněním zavedl Korčák (1973) a dále rozvinul Hampl s kolegy (Hampl, Gardavský, Kühnl, 1987; Hampl, 2010) například s využitím ukazatele míry heterogenity.

Při diskuzi významu geografické polohy je především v českém prostředí v centrální části Evropy, a přitom v dlouhodobě relativně autonomním systému osídlení nutné vnímat polohu v jejích dvou dimenzích. Jednak jako horizontální geografickou polohu stanovenou vztahem k hranici a vzdáleností mezi jednotlivými prvky systému a jednak jako vertikální geografickou polohu definovanou zařazením konkrétní jednotky do hierarchicky organizovaného řádovostního systému osídlení (Blažek, Csank, 2005). Pro horizontální polohu je typický v českém prostředí charakteristický postupný pokles sociálně-ekonomického gradientu ve směru západ – východ, resp. jihozápad – severovýchod. Vertikální geografická poloha je určena vztahy mezi jádrem a jeho zázemím a zařazením jednotlivých sledovaných geografických jednotek do systému osídlení. Význam horizontální geografické polohy se pak specificky odráží v identifikaci významu rozvojových os (Blažek, Netrdová, 2009) jako specifických rychleji se rozvíjejících prostorů, zpravidla umístěných v návaznosti na významné dopravní trasy. Význam vertikální geografické polohy se dobře odráží v dichotomii mezi metropolitními (jádrovými) a periferními oblastmi.

Sociálně-ekonomické a sídelní prostředí v Česku je značně heterogenní. Míra heterogenity je dána jednak historickým vývojem sídelní struktury a dále změnami v sídlení a sociálně-ekonomické struktuře Česka (Hampl, 2007), které vyplývají z procesů v období socialistické industrializace a následně transformačního a post-transformačního období. Z historického vývoje zásadní vliv na sídelní strukturu v Čechách měla dominantní pozice Prahy, jako sídelního města a dále na nižší řádovostní úrovni větší města, která vznikala ve vzdálenosti 80–120 km od metropole. Tato města nyní tvoří regionální centra a na ně navazují v relativně pravidelném schématu další mikroregionální centra. Prostor Moravy se ze sídelního hlediska vyvíjel odlišně. Dominantní (metropolitní) roli v tomto prostoru naplňovala Vídeň a moravská města v historickém sídelním schématu plnila roli regionálních center. Ve vzájemné rivalitě populační a regionální velikosti se vyvíjel především vztah mezi Olomoucí a Brnem, od druhé poloviny 19. století je následně doplnila i Ostrava, respektive celé urbanizované zázemí města (Hampl, Gardavský, Kühnl, 1987). Z historického hlediska vývoje osídlení patří region Vysočiny a jeho sídelní město Jihlava svojí morfologií převážně do českého (nikoliv moravského) typu osídlení (Perlín, Kučerová, Kučera, 2010).

Proces industrializace a urbanizace přirozeně zahájený ve druhé polovině 19. století přinesl do sídelní struktury nové prvky. Především socialistická industrializace v 50. a 60. letech 20. století s důrazem na těžbu surovin a těžké strojírenství do značné míry deformovala přirozenou sídelní strukturu Ústeckého kraje, ve větší či menší míře se však projevila i v dalších krajích. Postsocialistické

¹ Tento text bude publikován jako samostatný článek v časopise Geografie. V době předání této výzkumné zprávy Technologické agentuře ČR procházel recenzním řízením.

období po roce 1989 bylo charakteristické především velmi rychlým nástupem suburbanizace, která se postupně dotýkala nejprve pražského regionu a následně v menší míře i dalších regionálních center a jejich zázemí (Stanilov, Sýkora, 2014; Ouředníček a kol., 2018), přičemž v těchto územích proměnila dosud vcelku stabilní venkovskou strukturu. Transformační procesy také znamenaly zcela zásadní změny v zaměstnanosti a relativně rychlou ztrátu sociálně-ekonomického významu průmyslové výroby. S tím souvisely i změny v sociálně-ekonomickém prostředí v regionech, kde průmyslová výroba nebo těžba byly významným zdrojem ekonomické síly (Čermák, Hampl, Müller, 2009).

Kromě historicky podmíněných sociálně-ekonomických rozdílů mezi regiony jsou také z hlediska dynamiky regionálního vývoje podstatné změny, které v sociálně-ekonomickém prostředí probíhají v posledních letech. Procesy postupné diferenciací území ať už z důvodu ne zcela úspěšného překonání historicky podmíněných bariér územního rozvoje (strukturální zatížení), nebo z důvodu uplatnění nově vznikajících procesů a faktorů (metropolizace, suburbanizace, schopnost inovace) postupně zvyšují meziregionální a vnitroregionální rozdíly (Blažek, Netrdová, 2012). Postupně celá řada autorů přistupuje k vymezení periferních nebo zaostávajících regionů Česka a nepřekvapivě všichni identifikují podobné regiony. Musil a Müller uvedli do české diskuze pojem vnitřní periferie, který následně rozvádějí ve vymezení periferních jednotek (Musil, Müller, 2008). Podobně vymezují periferní území z hlediska intenzity sociálních kontaktů Jančák a kol. (2008). Perlín, Kučerová, Kučera (2010) sledují typy venkovských oblastí, mezi kterými lze najít i různé typy periferních oblastí, a nejnověji Jeřábek a kol. (2021) nově vymezují na základě kvantitativní analýzy sociálně ekonomických a demografických dat periferní oblasti v Česku. Míra intenzity sociálně-ekonomických kontaktů a vazeb v území se také zprostředkovaně promítá i do intenzity kulturních nebo společenských aktivit, a to jak z hlediska hmotných struktur pro zajištění kulturních aktivit, tak i z hlediska skutečné aktivity lokálních obyvatel při zajišťování kulturního života. Perlín a kol. (2019b) vymezili 4 typy kulturního prostředí na základě analýzy kulturního potenciálu a kulturních rizik. Typologie zpracovaná podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP) odlišuje vymezené regiony především podle jejich polohy vůči významným jádrům a podle historického vývoje.

Proto, aby nedocházelo k příliš velkým rozdílům mezi rozvíjejícími se regiony a regiony zaostávajícími, tedy aby se nerozšiřovaly pomyslné nůžky mezi jednotlivými regiony, uplatňuje každý stát a také Evropská unie svoji regionální politiku. Úspěšná regionální politika jak na národní, tak i evropské úrovni by měla zvláště v období ekonomické konjunktury vést k tomu, že díky alokaci prostředků bude možné snižovat relativní rozdíly mezi úspěšnými a méně úspěšnými regiony. Kromě tradičních keynesiánských nástrojů především v podobě investic z veřejných prostředků do zaostávajících regionů se v současnosti prosazují i moderní nástroje regionální politiky, ať již formou uplatnění konceptu smart specialisation (Karo, Kattel, 2015) nebo prostřednictvím důrazu na rozvoj inovačního potenciálu (Palinchak a kol., 2021), role lokálních aktérů a jejich možností rozvoje, nebo prostřednictvím dalších dílčích konceptů jako je například důvěra mezi aktéry lokálního/regionálního rozvoje (Grillitsch, Nilsson, 2022). Důraz na vnitřní předpoklady a možnosti rozvoje regionů na základě jejich lidského a sociálního potenciálu a obecněji neoendogenní přístupy k rozvoji venkova dokládá v českém prostředí například Jančák a kol. (2008) a Konečný (2019). Právě na základě rychlého rozvoje programu LEADER napříč státy EU, tedy důrazu na mikroregionální koncepty rozvoje budované na principu bottom up, lze podle Konečného (2019) doložit potenciál lokálních zdrojů, které mohou regiony navzájem odlišovat.

Cílem tohoto textu je analyzovat změny v sociálně-ekonomickém prostředí mikroregionů v období relativně rychlého sociálně-ekonomického růstu nejen v Česku v období 2013-2019. Mezi lety 2014-2019 docházelo k meziročnímu růstu HDP v rozmezí 2,0 % - 4,6 % HDP. Pozornost je v textu zaměřena především na analýzu dvou základních geografických faktorů, tedy polohy a velikosti,

přesněji řádovostní diferenciaci. Cílem textu je identifikovat, nakolik se ještě ve vývoji sídelní struktury a na ni navázaných sociálních a ekonomických procesech projevuje na relativně malém území Česka vliv polohy a vliv velikosti dané sídelní jednotky. Proto byly pro analýzu formulovány dvě základní výzkumné otázky.

První výzkumná otázka odkazuje k faktoru polohy jako klíčovému faktoru pro úspěšný sociálně-ekonomický rozvoj, sleduje význam geografické polohy (Hampl 2010; Blažek, Csank, 2005) a zkoumá nakolik je důležitý vliv horizontální polohy a nakolik se prosazuje vliv vertikální geografické polohy. Lze přitom očekávat, že v souladu s principy a cíli regionální politiky EU a uplatňováním národní regionální politiky se socioekonomické rozdíly mezi růstovými a zaostávajícími regiony budou v období konjunktury snižovat. Poslední období konjunktury v Česku můžeme datovat do let 2013-2019, resp. do nástupu pandemie covid-19.

Druhá výzkumná otázka navazuje na tradiční geografický pohled hledání souvislostí mezi různými řádovostními úrovněmi a navazuje tak na již klasické geografické studie (Hampl, 2010; Hampl, Gardavský, Kühnl, 1987). Cílem výzkumu je tedy analýza toho, které skupiny obcí podle jejich velikosti se v hodnoceném období rozvíjejí rychleji a které naopak zaostávají.

Metodika

Vlastní výzkum je založen na kombinaci základních hodnocení agregovaného sociálně-ekonomického významu, a to na základě modifikace ukazatele komplexně funkční velikosti (KFV). Ukazatel KFV byl vytvořen Hampl (Hampl, Gardavský, Kühnl, 1987; Hampl 2005) pro hodnocení pozice a významu sídel jako relativního podílu kombinace populační velikosti s jejich obslužnou a pracovní funkcí na hodnoceném celku. Pro potřeby tohoto výzkumu byl ukazatel KFV modifikován a vytvořen z podkladů, které každoročně publikuje Ministerstvo financí ČR (MF ČR) jako podklad pro stanovení rozpočtového určení daní. Populační velikost je daná počtem obyvatel, obslužnou funkci nahrazuje počet žáků ve školách jako vyjádření určité míry střediskovosti a pracovní funkci vymezuje počet obsazených pracovních míst v obci. Data jsou každoročně publikována MF ČR k 1. 1. daného kalendářního roku. Z důvodu postihnout dynamiky sociálně-geografických procesů byl ukazatel počtu dětí na základních školách vážen koeficientem 1,5 a ukazatel zaměstnanosti byl vážen koeficientem 2. Uplatnění obou koeficientů, tedy relativního zvýšení původních hodnot, je vyvoláno potřebou zvýraznit více aktivní složky sociálně-geografického systému tak, aby lépe odpovídaly reálnému chování společnosti.

Pro potřeby sledování regionální diferenciaci byl ukazatel KFV formulován takto:

$$KFV = [\text{počet obyvatel} + (\text{počet zaměstnanců} * 2) + (\text{počet dětí ve škole} * 1,5)] / 3$$

Ukazatel KFV byl vypočten pro všechny obce, a to za roky 2013 a 2019. Pro sledování významu vertikální a horizontální geografické polohy byly hodnoty KFV za jednotlivé obce přepočteny na průměrnou hodnotu KFV všech obcí v rámci celého SO ORP, a to vždy za oba sledované roky. Pro hodnocení významu řádovostní diferenciaci byly hodnoty KFV přepočteny podle velikostní kategorie jako průměrné KFV dané velikostní kategorie. Zařazení obce do velikostní kategorie bylo provedeno na základě počtu obyvatel v obci k 1. 1. 2019.

Vypočtené hodnoty KFV v absolutních číslech vyjadřují dlouhodobé postavení obce, resp. mikroregionu v systému osídlení, jsou vyjádřením jeho dlouhodobého sídelně geografického vývoje a reflektují v sobě všechny vývojové změny, které obec nebo mikroregion prodělal od industrializace,

přes socializaci, následnou privatizaci a na ni navázanou deindustrializaci a posílení terciérních aktivit (Hampl, 2021).

Relativní změny ve vývoji hodnot KfV mezi roky 2013 a 2019 ukazují poslední vývoj obcí a mikroregionů po globální ekonomické krizi 2008–2012, která se také promítla do poklesu zaměstnanosti a poklesu ekonomické výkonnosti v Česku. Relativní změna hodnoty KfV mezi sledovanými roky umožňuje posoudit vývoj jednotlivých jednotek v období stabilního ekonomického růstu do vypuknutí pandemie covid-19. Posuzovány jsou relativní rozdíly růstu/poklesu v procentních bodech u každé jednotky ve srovnání s průměrnou mírou růstu v Česku za sledované období. Mikroregiony, které dosahují menší než průměrný růst za celé Česko (rostou pomaleji než celé Česko) nebo dokonce zaznamenaly pokles hodnoty KfV, tak mají záporné hodnoty. Mikroregiony, které za sledované období mají vyšší než průměrné hodnoty relativního růstu ukazatele KfV, získávají kladné hodnoty, protože rostou rychleji než průměr Česka.

Podle stejné metodiky byly samostatně hodnoceny i změny v počtu obyvatel (opět za roky 2013 a 2019) s cílem postihnout pouze dynamiku změny struktury osídlení. I toto hodnocení bylo provedeno za jednotky SO ORP.

Hodnocení podle řádovostní diferenciacie

Pro řešení projektu byla zvolena škála umožňující velikostní kategorie agregátně hodnotit podle základních typů osídlení. Velikostní kategorie byly rozděleny do běžně používaných velikostních skupin obcí a jsou uvedeny v tab. 1.

Tab. 1. Velikostní struktura obcí k 1. 1. 2019

typ osídlení	velikostní kategorie	počet obcí
Venkov	0–199	1417
	200–499	1 994
	500–999	1 365
	1 000–2 999	1 019
malá města	3 000–4 999	176
	5 000–9 999	147
města a metropole	10 000–19 999	69
	20 000–49 999	43
	50 000–99 999	12
	100 000–499 999	5
	nad 500 000	1
Celkem		6 248

Zdroj: Malý lexikon obcí 2020

Za každou velikostní kategorii bylo provedeno stejné hodnocení dynamiky změny přepočteného ukazatele KfV podobně jako v případě hodnocení podle polohy jednotlivých SO ORP. Analýza dynamiky vývoje ukazatele KfV a stejně tak i dynamika vývoje prostého počtu obyvatel se soustředila především na rozdíly ve vývoji velikostních skupin navzájem a rozdíly vůči celkovému vývoji v Česku. Analýza tak může dobře ukázat, které velikostní kategorie se rozvíjejí rychleji a které naopak vůči vývoji v Česku stagnují.

Ve sledovaném období 2013-2019, které je charakterizováno jako období stabilního ekonomického růstu, sledovaný ukazatel KfV mezi roky 2013-2019 rostl v Česku o 9,5procentních bodů.

Tento růst podle velikostních kategorií byl sycen především růstem KfV v Praze (kategorie nad 500 000 obyv.) významného nadprůměrného růstu a částečně také velikostní kategorií významných regionálních center s počtem obyvatel nad 100 000 obyvatel. Tuto kategorii tvoří města Brno, Ostrava, Plzeň a těsně tuto hranici v roce 2019 překračují také města Olomouc a Liberec.

Ani v období konjunktury a růstu ukazatele KfV, obce ve všech ostatních velikostních kategoriích již nedosahují ani průměrnou dynamiku růstu Česka. Všechny velikostní kategorie do 100 000 obyvatel mají nižší než průměrný růst hodnoty KfV.

Proti obecnému očekávání postupného zhoršování sociálně-ekonomických podmínek v závislosti na velikosti obce se ukazuje, že nejpomaleji rostla především velikostní kategorie 20 tis. až 49 tis. obyvatel, tedy kategorie typicky reprezentovaná většími okresními centry, která mají již plně vybavenou občanskou i podnikatelskou infrastrukturu. Podobně nízký růstový potenciál má i velikostní kategorie 50 tis. až 99 tis. obyvatel. Tento vývoj lze vysvětlit jednak pokračující fází suburbanizace, kde právě tyto kategorie mají nejvyšší ztráty počtu obyvatel (tab. 3) a dále pokračující koncentraci zaměstnanosti do větších regionálních center nebo do území v blízkosti hlavních dálničních tahů.

V nejmenších velikostních kategoriích do 1 000 obyvatel také dochází k pomalejšímu růstu, ale tyto hodnoty mají velmi výraznou regionální diferenciaci, a to především podle polohy obce. Zatímco obce v zázemí velkých center mají výrazně kladné hodnoty jak růstu obyvatel, tak i růstu KfV, obce, které leží v odlehlých periferních polohách, jsou v obou těchto ukazatelích významně ztrátové (obr. 1 a obr. 2). Jako velmi stabilní je pak možné hodnotit velikostní kategorii malých městeček mezi 3 tis. až 4,9 tis. obyvateli.

Tab. 2. Změna KfV mezi lety 2013–2019 podle velikostních kategorií obcí

velikostní kategorie	průměrná hodnota KfV 2013 ve velikostní kategorii	průměrná hodnota KfV 2019 ve velikostní kategorii	abs. změna hodnoty KfV 2019-2013	relativní změna KfV v % 2013=100%	rozdíl proc. bodů relativní změny KfV od prům. hodnoty KfV v Česku
0–199	53,69	57,57	3,88	107,23	-2,27
200–499	149,20	159,11	9,91	106,64	-2,85
500–999	349,58	377,23	27,65	107,91	-1,59
1 000–2 999	897,65	973,72	76,08	108,48	-1,02
3 000–4 999	2 240,93	2 440,04	199,11	108,89	-0,61
5 000–9 999	4 541,30	4 884,20	342,90	107,55	-1,95
10 000–19 999	10 460,75	11 323,53	862,77	108,25	-1,25
20 000–49 999	23 226,73	24 486,03	1 259,30	105,42	-4,08
50 000–99 999	56 316,82	60 149,90	3 833,08	106,81	-2,69
100 000–499 999	178 263,80	197 982,70	19 718,90	111,06	1,56
nad 500 000	1 041 377,00	1 243 351,00	201 974,50	119,40	9,90
Česko	1 145,40	1 254,18	108,78	109,50	-

Poznámka: Data za uvedené roky jsou vždy k 1. 1. daného roku.

$KFV = [\text{počet obyvatel} + (\text{počet dětí ve škole} * 1,5) + (\text{počet zaměstnanců} + 2)] / 3$

Zdroj: Vyhláška MF ČR k Rozpočtovému určení daní 2013 a 2019. Příloha k vyhlášce.

Při srovnání relativní dynamiky změny hodnoty KFV (tab. 2) a počtu obyvatel (tab. 3.) ve sledovaném období je zcela zřetelná především menší dynamika změn při hodnocení podle počtu obyvatel. Zatímco při hodnocení podle KFV se relativní růst KFV pohybuje v rozmezí od 105,5procentních bodů do 119,4 procentních bodů, relativní změny počtu obyvatel jsou ve stejném období v rozmezí 98,1 procentních bodů až po 105 procentních bodů podle jednotlivých velikostních kategorií. Velmi dynamický vývoj (měřeno nárůstem počtu obyvatel) je možné sledovat v Praze a dále v kategoriích 500–999 a 1 000–1 999 obyvatel. Růst Prahy dokumentuje její metropolitní polohu a podílí se na něm především zahraniční migrace (Přidalová, Ouředníček, 2017). Růst venkovských obcí je způsoben především pokračujícím procesem suburbanizace a je proto výrazně územně diferencovaný a koncentrovaný do zázemí velkých regionálních center a významných mikroregionálních center (okresních měst). Tomu odpovídá i pokles počtu obyvatel ve středně velkých mikroregionálních centrech (20 tis. až 49 tis. obyvatel) a menších regionálních jader v kategorii od 50 tis. do 99 tis. obyvatel.

Tab. 3. Změna počtu obyvatel mezi lety 2013–2019

velikostní kategorie	počet obyvatel 2013	počet obyvatel 2019	změna počtu obyvatel 2019 - 2013	relativní změna počtu obyvatel v % 2013=100%	rozdíl proc. bodů relativní změny počtu obyvatel od průměru v Česku
0–199	174 615	177 752	3 137	101,80	0,51
200–499	636 992	655 673	18 681	102,93	1,64
500–999	936 601	966 997	30 396	103,25	1,96
1 000–2 999	1 631 051	1 680 485	49 434	103,03	1,74
3 000–4 999	660 760	671 523	10 763	101,63	0,34
5 000–9 999	999 941	1 001 254	1 313	100,13	-1,16
10 000–19 999	981 968	977 836	-4 132	99,58	-1,71
20 000–49 999	1 318 000	1 293 656	-24 344	98,15	-3,14
50 000–99 999	882 700	868 774	-13 926	98,42	-2,87
100 000–499 999	1 044 804	1 047 218	2 414	100,23	-1,06
nad 500 000	1 246 780	1 308 632	61 852	104,96	3,67
Česko	10 514 212	10 649 800	135 588	101,29	-

Poznámka: Data za uvedené roky jsou vždy k 1. 1. daného roku.

Zdroj: Vyhláška MF ČR k Rozpočtovému určení daní 2013 a 2019,
Malý lexikon obcí ČR 2014 a 2020, Český statistický úřad.

Stejně významná jako diferenciací obcí podle populační velikosti je i diferenciací obcí podle jejich polohy vůči hlavnímu centru v regionu. Geografická poloha každé obce vzhledem k hlavním urbanizovaným, resp. metropolitním jádrům vede k rozlišení obcí, které mají dobré podmínky pro

nastartování rozvojové trajektorie a obce nebo regiony, které mají tyto podmínky horší nebo dokonce špatné. Obce, které leží v okrajových periferních polohách, mají obecně zhoršené podmínky využívat sociální, ekonomické a kulturní podněty z jádra, a naopak obce ležící v metropolitním zázemí mohou využít blízký kontakt s jádrovou oblastí a jeho sociálně ekonomickým potenciálem čerpat i pro stimulaci vlastního rozvoje. Na základě celé řady studií sídelního systému (např. Ouředníček, Nemeškal, Pospíšilová, 2020) je zcela zřetelné, že intenzita a četnost sociálně-ekonomických kontaktů aktérů v obcích, které leží v blízkosti jádra, je jednak četnější a jednak intenzivnější než v regionech okrajových.

Pro sledování růstového potenciálu byly opět využity hodnoty KfV, a to za obce v rámci celého mikroregionu, tedy za území SO ORP. Změny hodnot KfV mezi roky 2013 a 2019 byly relativizovány v procentech (2013 = 100 %) a pro každý SO ORP byly tyto hodnoty uvedeny jako průměrná hodnota KfV za všechny obce v rámci celého SO ORP. Relativní změna KfV v procentních bodech v každém SO ORP byla porovnána s průměrnou hodnotou za celé Česko (relativní změna KfV 2013–2019 je 109,5 %) a podle toho došlo k rozdělení SO ORP podle jejich vztahu k celkovému růstu v Česku na kategorie, které lze zjednodušeně rozdělit na významný rychlý růst (*velmi dobré*), nadprůměrný růst (*dobré*), růst srovnatelný s vývojem v celé zemi (*průměrné*), růst podprůměrný (*podprůměrné*) a růst nebo dokonce pokles ve srovnání s Českem (*špatné*). Tento přístup tedy umožňuje sledovat, jak se „rozevírají pomyslné nůžky“ mezi skutečně růstovými a ztrátovými SO ORP.

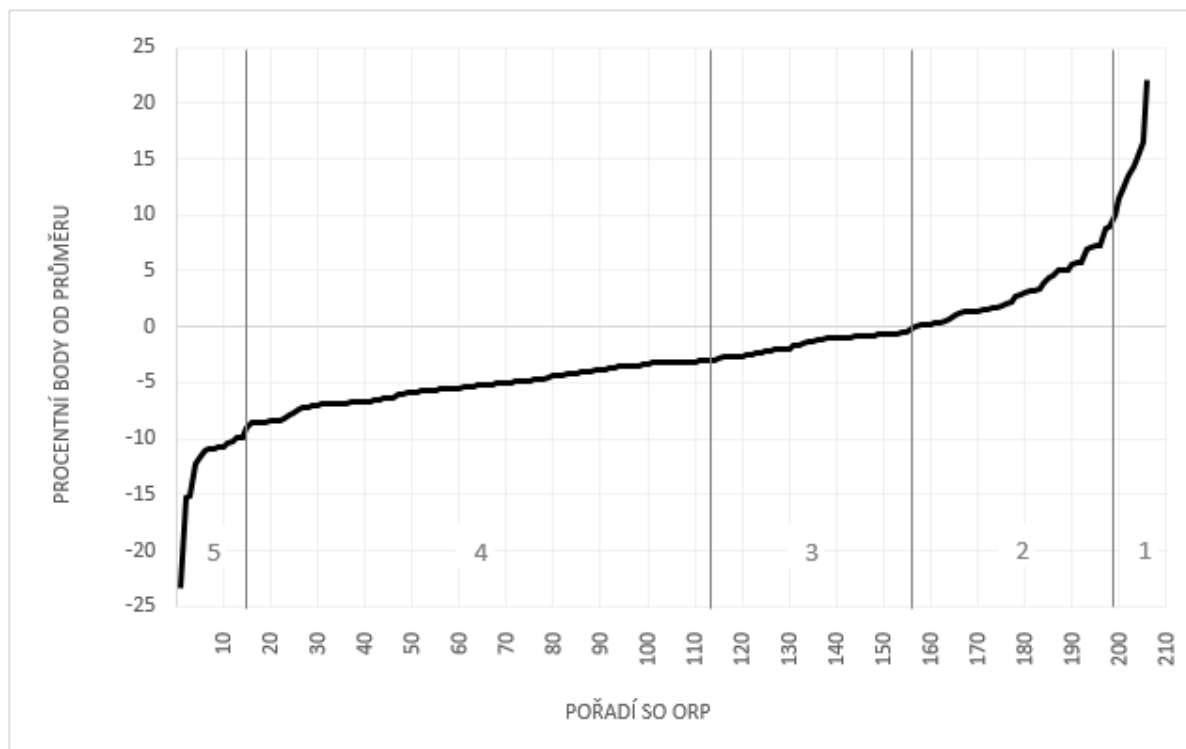
Tab. 4. Průměrné a mezní hodnoty KfV podle kategorií

Kategorie podle relativní změny hodnoty KfV	Počet KfV v kategorii	Průměrný rozdíl proc. bodů relativní změny KfV od prům. Česka	Min. relativní rozdíl hodnoty KfV	Max. relativní rozdíl hodnoty KfV
1 - velmi dobré	7	15,06	11,4	21,99
2 - dobré	43	3,32	0,07	9,9
3 - průměrné	44	-1,55	-2,99	-0,19
4 - podprůměrné	98	-5,38	-9,09	-3
5 - špatné	14	-12,3	-23,25	-9,92

Zdroj: vlastní výpočty

Rozdělení jednotlivých SO ORP lze také dobře sledovat na grafu 1, kde jsou uvedeny všechny SO ORP vč. Prahy a seřazeny vzestupně podle relativního rozdílu změny KfV 2013-2019 ve srovnání s průměrem Česka. Z grafu 1 i tab. 4 je dobře patrný relativně nerovnoměrný vývoj sledovaných územních jednotek. Pouze 50 SO ORP bylo zařazeno do kategorií, které dosahuje vyššího než celostátního průměrného růstu, zatímco 156 SO ORP je zařazeno v kategoriích s nižším než průměrným růstem. Za významný a z hlediska hodnocení územních nerovnoměrností do značné míry kritický lze považovat vývoj v obou krajních kategoriích *velmi dobré* a *špatné*, kde dochází k zrychlené polarizaci vývoje. Na jednom konci zvolené škály sledujeme rychlou koncentraci sociálně-ekonomických aktivit a na druhém konci škály dochází k prohlubující se periferizaci uvedených regionů, a to vše v období stabilního ekonomického růstu.

Graf 1. Rozdíl procentních bodů od průměru KfV Česka při srovnání vývoje 2013–2019 podle SO ORP

Zdroj: vlastní výpočty

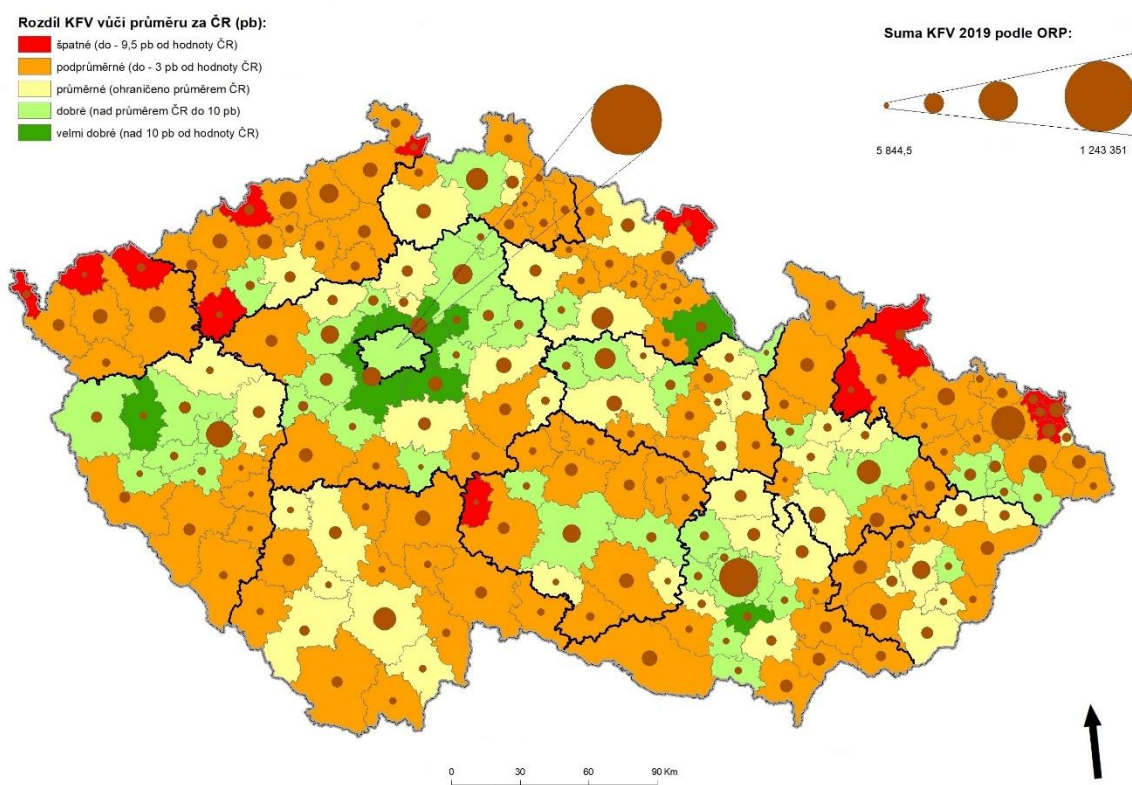
Pozn: pořadí SO OPR je rozděleno do kategorií podle tab. 4

Při sledování územního průmětu sociálně-ekonomického rozvoje (měřeno hodnotou ukazatele KfV) podle jednotlivých SO ORP jsou velmi dobře patrné jednotlivé souvislé regiony. Jako dobré a velmi dobré regiony je možné jasně identifikovat Prahu a její metropolitní zázemí a následně i hlavní rozvojovou osu Česka, tedy Plzeň – Praha – Mladá Boleslav – Liberec. Podobně úspěšné regiony jsou ale i ve východním sektoru metropolitního zázemí Prahy, kde zvolna splývají s úspěšnými regiony Hradecko-Pardubické aglomerace. Další úspěšné, tedy z hlediska rozvoje sociálně-ekonomických ukazatelů nadprůměrné regiony, leží v zázemí Brna a spojují podél dálnice D1 území Jihlavy, Brna a částečně napojují i regiony v zázemí Olomouce. Úspěšné regiony v sousedství dálnice D5 západně od Stříbra v Plzeňském kraji jsou spojeny s lokalizací celé řady logistických center, tedy se zvýšením zaměstnanosti, ale z hlediska náročnosti a inovativnosti aktivit se jedná spíše o manuální, a tedy hůře oceňované pracovní pozice, které mají jen malý význam pro rozvoj regionu. Ve zcela odlišné pozici je ovšem SO ORP Rychnov nad Kněžnou, ve kterém je lokalizován závod Autoškoda – Kvasiny, který nabízí vysoce kvalifikované pracovní pozice s velmi dobrým finančním oceněním, a je proto přirozeným magnetem zaměstnanosti nejen pro tento region, ale nabírá svoje zaměstnance z širšího zázemí. Nárůst zaměstnanosti v jednom podniku umožnil zařadit SO ORP Rychnov nad Kněžnou mezi nejdynamičtější regiony, ale stabilita takového růstu, který je založen na jednom podniku, je dlouhodobě problematická.

Na druhé straně podprůměrné regiony, tedy regiony, kde je rozvojová dynamika pod úrovní průměru Česka, se v souladu s dlouhodobými trendy nacházejí v periferních územích, a to jak ve vnější

periferii, tak také v oblastech vnitřní periferie (Perlín a kol., 2019a). Jedná se zpravidla o regiony, ve kterých dochází zároveň ke ztrátě populační velikosti (obr. 2) i zaměstnanosti. Dominantně se jedná o pás SO ORP na hranicích Plzeňského a Jihočeského kraje, v pásu vnitřní periferie na pomezí středních a jižních Čech a o okrajové regiony kraje Vysočina. Dalším významným pásem regionů, které mají dlouhodobě podprůměrnou výkonnost, jsou strukturálně postižené regiony Karlovarského a Ústeckého kraje, Ostravska a periferního Slezska v Moravskoslezském kraji. Regiony, které jsou zařazeny do kategorie *špatné*, tedy dokonce ani ve velmi růstovém období let 2013–2019 nevykazovaly prostřednictvím ukazatele KfV sociálně-ekonomický rozvoj, leží ve dvou podobně postižených regionech. Vždy se jedná o spíše malé území SO ORP, jejich celková absolutní hodnota KfV je velmi malá a mají podobně založené strukturální problémy. Na jedné straně se jedná o malé SO ORP v Karlovarském kraji (Aš, Kraslice, Ostrov) a v Ústeckém kraji (Litvínov, Podbořany). V Moravskoslezském kraji mají dlouhodobě největší sociálně-ekonomické problémy SO ORP Bohumín, Orlová, Karviná a Havířov a v periferních polohách Rýmařov a Krnov. Právě na příkladu vývoje míry nezaměstnanosti v regionu Karvinska a Jablunkovska dokládají Vrbík a Netrdová (2021) význam lokálních aktérů a lokálních iniciativ, které mohou omezit dopady obecných makroekonomických trendů.

Obr. 1. Relativní rozdíl změny hodnoty KfV podle SO ORP mezi lety 2013-2019 s průměrnou změnou hodnoty KfV v Česku v procentních bodech

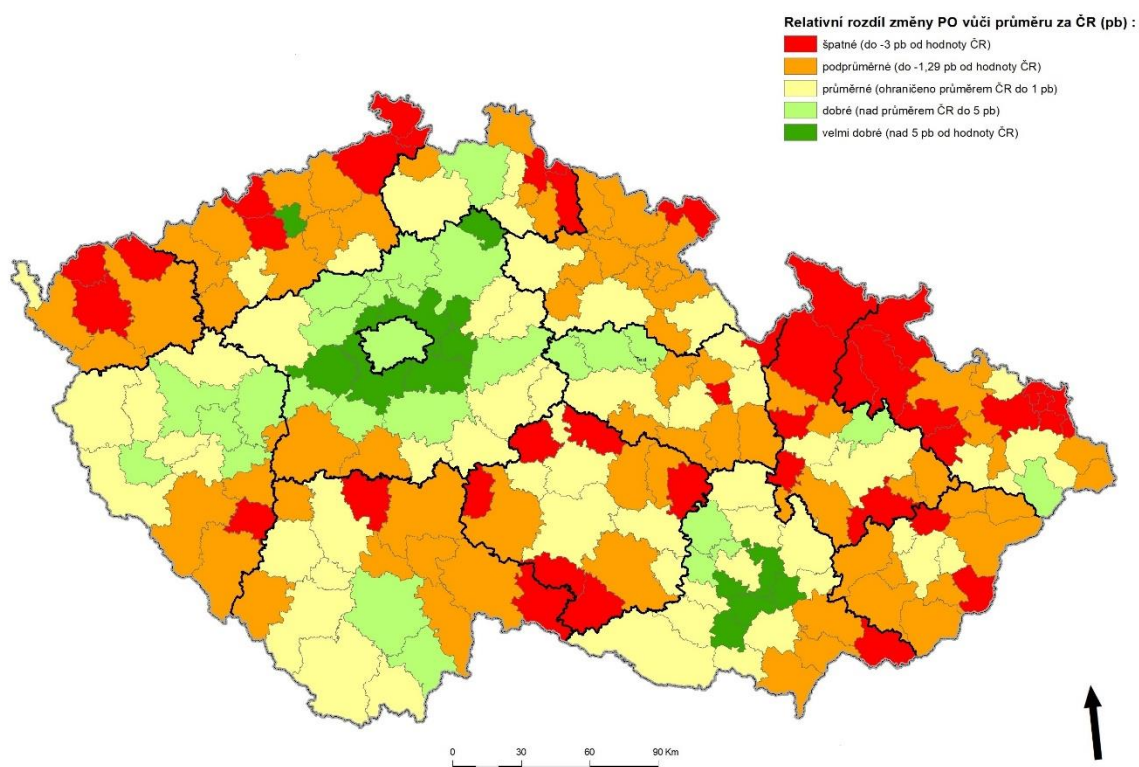

Pozn.: Průměrná změna KfV za Česko = + 9,5 %, největší pokles KfV = - 23,25 pb (SO ORP Bohumín), největší nárůst KfV = + 21,99 pb (SO ORP Říčany). Nejnižší hodnota KfV za rok 2019 = 5 844,5 (SO ORP Konice), nejvyšší hodnota KfV za rok 2019 = 1 243 351 (Praha).

Zdroj: Vyhláška MF ČR k Rozpočtovému určení daní 2013 a 2019, vlastní výpočty.

Hodnocení prosté změny počtu obyvatel ve stejném (tedy z hlediska populačního vývoje relativně krátkém) období 2013–2019 vykazuje podobné výsledky jako hodnocení podle syntetického ukazatele KfV. Vzhledem k tomu, že v rámci ukazatele změny počtu obyvatel nejsou započítány dynamičtěji se rozvíjející ukazatele zaměstnanosti a počtu žáků ve škole, mají dosažené hodnoty rozdílu od celostátního průměru v procentních bodech mnohem menší variabilitu (tab. 2 a tab. 3). Regiony s příznivým populačním růstem leží v zázemí velkých regionálních center, což je důsledek pokračujícího trendu suburbanizace. Ve SO ORP, ve kterých dochází k relativní ztrátě populační velikosti (*podprůměrné* – rostou pomaleji než průměr Česka, *špatné* – ztrácejí obyvatelstvo), se nacházejí ve stejných oblastech jako při hodnocení podle ukazatele KfV. Za významný lze považovat především vyšší počet regionů, které spadají do poslední kategorie *špatné* a ve kterých dochází k absolutnímu poklesu obyvatel. Kromě velmi významného a rozsáhlého území Jesenicka a Krnovska se vždy jedná o regiony, které leží na pomezí krajské hranice (Vysočina) nebo ve strukturálně postižených regionech Karlovarska a severních Čech.

Obr. 2. Relativní rozdíl změny hodnoty počtu obyvatel podle SO ORP mezi lety 2013-2019 s průměrnou změnou hodnoty počtu obyvatel v Česku v procentních bodech

Pozn.: Relativní změna počtu obyvatel za Česko = + 1,29 %, největší pokles počtu obyvatel = - 8,29 pb (SO ORP Karviná), největší nárůst počtu obyvatel = + 15,44 pb (SO ORP Říčany).

Zdroj: Vyhláška MF ČR k Rozpočtovému určení daní 2013 a 2019, vlastní výpočty.

Závěr

Hodnocení dynamiky sociálně-ekonomických změn v sídelní soustavě podle relativně malých územních jednotek, tedy SO ORP v období velmi intenzivního sociálně-ekonomického růstu a růstu ekonomiky v Česku ukazuje na pokračující diferenciaci územního rozvoje. V době velmi pozitivního sociálně-ekonomického růstu by bylo možné předpokládat, že pozitivní procesy podpořené diferencovanou a územně orientovanou regionální politikou státu a EU budou umožňovat regionům postupné vyrovnávání vnitroregionálních rozdílů a snižování diferenciace mezi regiony. Bohužel se ale na základě tohoto výzkumu prokazuje, že i v období pozitivního růstu ekonomiky v Česku se dále prohlubují sociálně-ekonomické a populační nerovnosti, a to především mezi jednotlivými regiony, tedy podle horizontální polohy. Za sociálně a ekonomicky slabé a ztrátové regiony lze považovat především regiony vnitřní periferie a některé periferní regiony (Bernard, Šimon 2017). Tyto územní diferenciace jsou ale v Česku dlouhodobě sledované a hodnocené různými nástroji a mnozí autoři již od počátku 90. let dokládají jako ztrátové, nerozvojové nebo zaostávající podobné regiony buď v periferní poloze při státní hranici, nebo jako regiony vnitřní periferie podél krajských hranic (Musil, Müller, 2008; Perlín, Kučera, Kučerová, 2010). Na rozdíl od starších prací (Musil, Müller 2008) tato studie potvrdila zvyšující se dynamiku poklesu sociálně-ekonomické výkonnosti, a především dynamiku ztráty obyvatel v regionu Jesenicka a Krnovska, a naopak vyvrátila obecné vnímání prostoru Českého lesa podél dálnice D5 jako periferního regionu. Faktor rozvoje zaměstnanosti v logistických centrech podél této dálnice vedl k vyšší míře stability, a je proto oprávněné tento region na rozdíl od starších prací již nehodnotit jako zaostávající nebo ztrátový, protože i zde dochází k rozvojovým impulsům, které jsou z dat patrné. Tyto výsledky potvrzují i rozhovory s představiteli veřejné správy, kteří potvrzují dlouhodobý stabilizační efekt tohoto typu zaměstnanosti (Perlín a kol., 2021).

I přes některé dílčí změny stále existuje dominantní význam horizontální geografické polohy. Horizontální geografická poloha je i v souvislosti s postupnou integrací české ekonomiky do mezinárodního ekonomického prostoru významným faktorem, který determinuje rozvojové předpoklady regionů. Na jedné straně se dlouhodobě prohlubuje periferní ráz například Jesenicka, na druhé straně se snižuje míra zaostávání regionů podél hlavních dopravních tras (D5), kde jsou umístěna nová centra zaměstnanosti. Byť je potřeba mít na paměti, že se zpravidla jedná o velmi jednoduché výrobní podniky s velmi malou přidanou hodnotou, jako jsou sklady nebo montovny. (Petráš, Květoň, 2020)

Rozdíly podle velikostních kategorií se zdají být dlouhodobě stabilnější, tedy nelze potvrdit, že v závislosti na velikosti obce rostou nebo klesají rozvojové předpoklady. Jako růstové jsou pouze velká krajská města a dominantně Praha. Všechny ostatní velikostní kategorie jsou podle ukazatele KfV ztrátové, přičemž jejich ztráta (měřeno v procentních bodech vůči průměru Česka) je relativně malá. U venkovských obcí do 2,5procentního bodu, u malých mikroregionálních center v kategorii 20 tis. až 49 tis. obyvatel (typicky reprezentují okresní města) je tento pokles až 4procentní body oproti průměru Česka.

Výsledky předloženého textu dokládají význam horizontální geografické polohy. Na jedné straně regiony podél dálnice D5 směrem na Rozvadov v Českém lese, které se nacházejí na dotyku s rozvinutým Bavorskem a které leží v blízkosti významné dopravní osy, se dostávají z typické a dlouhodobě vykazované periferní pozice. Podobně hodnotí význam hranice i Jeřábek, Dokoupil a Havlíček (2004). Na straně druhé se v regionech Jesenicka a Krnovska i vzhledem ke své okrajové poloze prohlubuje míra zaostávání a periferiality.

Studie ale prokázala i význam vertikální geografické polohy, tedy polohy lokality vůči jádru a jádrovým oblastem. Regiony v metropolitním zázemí Prahy a v urbanizovaném zázemí Brna nebo

regiony podél rozvojové osy Plzeň – Praha – Mladá Boleslav – Liberec se i nadále rychleji rozvíjejí ve srovnání s rozvojeschopností regionů, které leží dále od hlavních dopravních os nebo center regionů. Dobře to je patrné na relativně horších výsledcích SO ORP, které tvoří různě silný věnec okolo krajských hranic.

Hodnocení dynamiky variability růstu mezi regiony v relativně stabilním růstovém období může předznamenat výrazně dramatictější vývoj regionálních rozdílů v období, které je zasaženo poměrně rozsáhlou sociálně-ekonomickou depresí vyvolanou pandemickým obdobím a následně dopady války na Ukrajině. Data pro takové hodnocení budeme mít ovšem k dispozici až v roce 2023, což umožní hodnotit období 2019-2022, případně v dalším období můžeme postihnout delší dlouhodobé trendy.

2) Rozhovory se zástupci samosprávy

V návaznosti na vstupní kvantitativní analýzu prostředí (viz kapitola 1. *Vstupní socio-ekonomická analýza Česka aneb které regiony se rychleji rozvíjejí*) realizoval výzkumný tým ve druhé polovině roku 2021 kvalitativní část výzkumu se zástupci samospráv. Výzkum se uskutečnil ve čtyřech vybraných krajích (Karlovarský, Královéhradecký, Zlínský a kraj Vysočina). Tyto kraje byly vybrány na základě územní typologie kulturního potenciálu a rizik regionů Česka tak, aby zahrnovaly všechny územní typy (severočeské sudetské / slezské pomezí; metropolitní zázemí velkých měst; moravské venkovské prostředí; české venkovské prostředí a Vysočina) (Perlín et al., 2019b). Provedeno bylo celkem šedesát rozhovorů: čtrnáct rozhovorů se zástupci obecní samosprávy v každém z krajů a čtyři se zástupci krajských samospráv.

Obce byly vybrány na základě výše uvedené vstupní kvantitativní analýzy prostředí, jejímž cílem bylo identifikovat význam obcí v rámci sídelní struktury, a to jak z hlediska její velikosti, tak z hlediska její geografické polohy vůči centru kraje. Finální výběr obcí byl učiněn na základě seznamu všech obcí, k nimž příslušely kulturní subjekty oslovené v rámci souběžné části tohoto výzkumného projektu - reprezentativního dotazníkového šetření s kulturními subjekty (viz kapitola 3. *Dotazníkové šetření mezi poskytovateli veřejných kulturních služeb*), a to z důvodu možného spárování odpovědí kulturních subjektů s informacemi od zástupců samospráv. Výběr obcí rovněž přihlížel k odpovědím získaným na základě předchůdného emailového dotazníku rozeslaného zástupcům samospráv ze seznamu obcí zastoupených v dotazníkovém šetření. Dotazník se týkal přijímaných opatření v oblasti kultury během covidové pandemie, změny rozpočtu na kulturu ve srovnání s předcovidovými lety nebo informovanosti o zániku místních kulturních organizací v období pandemie. Finální výběr obcí odrážel rovněž snahu o diverzitu přístupů jednotlivých samospráv.

Mezi oslovenými zástupci jednotlivých samospráv se nejčastěji vyskytovali zastupitelé, kteří mají na starosti oblast kultury (radní pro kulturu nebo v menších obcích starosta), a dále vedoucí odborů kultury.

Scénář polostrukturovaného rozhovoru (ve dvou mutacích – obecní a krajské) se věnoval zejména následujícím oblastem:

- Podpora státu během pandemie
- Spolupráce mezi kraji / obcemi, krajem a obcemi
- Mapování a síťování místních kulturních aktérů
- Veřejná podpora kulturních organizací
- Inovace v souvislosti s pandemií
- Využití strategických dokumentů během krize
- Zájem místních kulturních organizátorů pořádat akce
- Návštěvnost místních kulturních zařízení / akcí

V návaznosti na provedené rozhovory byla realizována jejich detailní obsahová analýza. Rozhovory byly vyhodnoceny na základě klíčování, aby v rámci interpretace výsledků byla zachována vysoká míra objektivity a neztratily se klíčové informace. Následně byly výsledky rozhovorů tříděny podle následujících dvanácti analytických kategorií:

- finanční podpora
- nefinanční podpora

- další krizová opatření během covidové krize (programová, organizační atd.)
- inovativní praxe
- síťování / propojování kulturních subjektů
- mapování kulturních subjektů
- strategické dokumenty
- návštěvnost a práce s publikem
- ne/zájem organizátorů
- interakce / spolupráce s ministerstvem / krajem / obcemi
- existence krizového plánu

Výsledky analýzy rozhovorů jsou promítnuty do souboru opatření nelegislativní povahy určeného Ministerstvu kultury vytvořeného v rámci tohoto projektu (viz Hneleg: Pandemická krize jako výzva pro kulturu - návrh nelegislativních opatření pro Ministerstvo kultury, část B) *Jednotlivá opatření* a příloha *Metodický pokyn - Mapování kulturních NNO na krajské úrovni*).

3) Dotazníkové šetření mezi poskytovateli veřejných kulturních služeb

Dalším z dílčích výzkumů tohoto výzkumného projektu bylo reprezentativní dotazníkové šetření s poskytovateli veřejných kulturních služeb. Jeho cílem bylo zjistit, jaké dopady měla covidová pandemie na kulturní subjekty v roce 2020 a v první polovině roku 2021, jak na ni reagovaly a jak se s ní vypořádávaly, jak hodnotí podporu veřejné správy a jaká mají budoucí očekávání. Domácí kulturní scéna zahrnuje pestrou škálu subjektů. Liší se nejen podle velikosti nebo zaměření své činnosti, ale dále například podle stability zázemí, úrovně zapojení dobrovolných členů nebo právní subjektivity. Kategorizace takto různorodého ekosystému vždy nutně vede k určité míře zjednodušení a redukce rozmanitosti. Pro účely analýzy a vyhodnocení dopadů bezprecedentní celospolečenské krize způsobené rozšířením nákazy covid-19 a s ní souvisejícími opatřeními jsme se soustředili na několik os, podle kterých lze kulturní subjekty členit a sledovat.

Automaticky se subjekty dělí podle toho, ve kterém kraji působí. Šetření bylo realizováno - stejně jako v kvalitativní část výzkumu - ve čtyřech shodných krajích (Karlovarský, Královéhradecký, Zlínský a kraj Vysočina). Z územního hlediska jsme sledovali také, jak daleko od metropolitního areálu subjekty působí a jak velká je obec jejich působiště.

Další osu představuje dělba subjektů z hlediska právní subjektivity. V tomto ohledu bylo šetření zaměřeno na všechny tři základní typy organizací: zřizované organizace, neziskové organizace a podnikatelské subjekty.

Třetím určeným rozměrem bylo členění podle zaměření činnosti, tj. typu poskytovaných veřejných kulturních služeb. Zde bylo uplatněno dělení, vycházející jednak z klasifikace kulturních subjektů v rámci státní statistické služby v oblasti kultury (NIPOS), jednak z expertní znalosti výzkumného týmu NIPOS. Dělení tak bylo následující:

- Kulturní dědictví hmotné i nehmotné (knihovnické a informační služby, muzea, památkové objekty, péče o nehmotné kulturní dědictví)
- Umělecká tvorba - živé umění (profesionální či neprofesionální umělecká činnost)
- Kulturně-výchovná činnost (kulturně-vzdělávací a zájmová činnost, kulturně-společenské akce, kulturní domy, osvětové aktivity, ediční a nakladatelská činnost)
- Produkční činnost (produkční agentury uměleckých aktivit, vč. festivalů, pomocné technické činnosti apod.)

Zdroje oslovených subjektů

Seznam oslovených subjektů byl čerpán z těchto zdrojů:

- 1) databáze kulturních subjektů statistiky NIPOS
- 2) spolkový rejstřík Ministerstva spravedlnosti
- 3) registr ekonomických subjektů od ČSÚ (RES)
- 4) přehled poskytnutých krajských dotací na kulturu za r. 2019

Ad 1) Databáze kulturních subjektů statistiky NIPOS

Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS) z pověření Ministerstva kultury zabezpečuje státní statistickou službu za celou oblast kultury. Předmětem statistiky kultury je zjišťování údajů o činnosti kulturních subjektů. V současné době jsou data z výkazů sbírána v roční periodicitě

pomocí 12 druhů výkazů od více než 11 tis. zpravodajských jednotek. Registr těchto jednotek je tvořen ve spolupráci s MK ČR, NK, AMG, NPÚ, ČSÚ a dalšími profesními asociacemi a každoročně je v jednotlivých oblastech kultury aktualizován.

Z databáze NIPOS byl za vybrané kraje využit úplný soubor kontaktů za tyto kulturní segmenty: Muzea a galerie, Divadla, Kulturní domy, Hudební tělesa, Festivaly, Vydavatelská činnost, Výstavní činnost, Knihovny (= základní knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí a ostatní základní knihovny s profesionálními pracovníky). Do databáze kontaktů nebyly zařazeny památkové objekty ve správě NPÚ, jelikož se jedná o objekty spravované centrálně.

Jelikož databáze NIPOS je neúplnější u subjektů zřizovaných veřejnou správou, bylo nutno seznam doplnit zejm. o NNO a podnikatelské subjekty, viz následující body 2) – 4):

Ad 2) Spolkový rejstřík Ministerstva spravedlnosti

Ministerstvo spravedlnosti ČR poskytlo prostřednictvím rejstříkových soudů data o registrovaných aktivních spolcích a obecně prospěšných společnostech. Subjekty byly následně selektovány dle názvu, účelu a předmětu činnosti na základě následujících 41 klíčových slov souvisejících s kulturní činností.

art	badatel	design	divad	dramat	etno	fest	film	folkl	foto
galer	histor	hudb	hudeb	kin	knih	kníž	koncert	kultu	liter
muze	národopis	ochot	okrašl	osvět	památ	perform	pěv	představen	publik
tanc	tanec	taneč	tradic	uměl	uměn	vydav	vydáv	vystav	výstav
výtvar									

Z takto vyříděného seznamu spolků byly zvoleny obce dle územního a velikostního hlediska tak, aby bylo rovnoměrně pokryto území daného kraje (v členění podle ORP). Do výběru obcí vstupovala do značné míry odborná znalost terénu na straně NIPOS, který se dlouhodobě věnuje oblasti lokální kultury, a to jak teoreticky, tak prakticky. Z tohoto užšího výběru byly zařazeny kontakty, které byly dle názvu subjektu dohledatelné na internetu (zpravidla na webových stránkách či FB subjektu). Manuální dohledávání eliminovalo možnost, že by byl do výběru na základě klíčového slova vybrán irelevantní subjekt.

3. Registr ekonomických subjektů od ČSÚ

Tento zdroj posloužil k dohledání podnikatelských subjektů působících v oblasti veřejných kulturních služeb. Kontakty byly vyhledané na základě úplného soupisu právnických osob od ČSÚ, s kódem CZ-NACE odpovídajícím kulturní činnosti. Zařazeny byly kontakty, které byly dle názvu subjektu dohledatelné na internetu (zpravidla na webových stránkách či FB subjektu).

4. Přehled poskytnutých krajských dotací na kulturu

Kontakty vyhledané na základě přehledů subjektů, jimž byla v roce 2019 udělena od vybraných čtyř krajů některá z dotací v oblasti kultury. Zařazeny byly kontakty, které byly dle názvu subjektu dohledatelné na internetu (zpravidla na webových stránkách či FB subjektu).

Manuální dohledávání napomohlo do velké míry eliminovat problém subjektů, které mají místo registrace odlišné od místa svého působení. Do databáze nebyl zařazen významný segment kin, jelikož tomu se souběžně věnoval obdobný výzkum Státního fondu kinematografie a VŠE.

Realizace dotazníkového šetření

Výzkumný tým připravil na základě znalosti oblasti veřejných kulturních služeb jednotný dotazník pro všechny tři typy kulturních subjektů (zřizované, NNO a podnikatelé), a sice ve spolupráci se sociologickou agenturou STEM, která byla vybrána pro realizaci dotazníkového šetření v rámci výběrového řízení. Dotazník byl pilotně ověřen u 9 zástupců kulturních poskytovatelů (zastoupeny byly všechny právní subjektivity a různé typy kulturních činností kvůli postižení značné diverzity v oblasti veřejných kulturních služeb).

Pro potřeby dotazování vznikla v programovatelném prostředí online verze dotazníku uzpůsobená tak, aby respondenti mohli odpovídat samosběrem (metodou CAWI) nebo aby je dotazníkem provedl vyškolený tazatel po telefonu (metodou CATI). Dotazník obsahoval úvodní kategorizační část a níže uvedené tematické bloky otázek. Dotazník byl sestaven tak, aby průměrná délka vyplňování dosahovala cca 15 minut.

Tematické okruhy:

1. ekonomické dopady
2. personální dopady
3. vypořádání se s krizí (ekonomická opatření, dramaturgická, atd.)
4. krize jako příležitost (nové technologie, nová produkční a dramaturgická řešení...)
5. připravenost na obdobné krize
6. důvěra v podporu ze strany veřejné správy
7. budoucí očekávání (zájem diváků, vývoj situace ve společnosti atp.)

Koncem roku 2021 započala agentura STEM samotné dotazníkové šetření mezi zástupci kulturních subjektů. Oslovování vybraných kulturních subjektů probíhalo ve dvou etapách, kdy nejprve všechny subjekty z databáze kontaktů obdržely e-mail s odkazem do online verze dotazníku. Subjekty, které neodpověděly, byly následně urgovány e-mailem. V rámci druhé etapy byly subjekty, které neodpověděly, urgovány také prostřednictvím telefonátů, kdy dostaly možnost dotazník vyplnit s tazatelem. Dotazování bylo vedeno tak, aby v případě, že se na začátku ukáže, že kontaktovaná osoba nezastává v kulturním subjektu klíčovou roli nebo o něm nemá dostatečný přehled, došlo k předání odkazu relevantnímu respondentovi. Celkem bylo osloveno 1389 subjektů, přičemž dotazník jich vyplnilo 508 (návratnost tedy činila 36,5 %).

Vážení

K vážení jsme přistoupili, abychom korigovali odchylky od struktury databáze kontaktů, které vznikly v důsledku různé míry odpovědi v jednotlivých skupinách. Vážíci proměnná sdružuje narovnání struktury podle právní subjektivity a narovnání podle zaměření činnosti v detailu podle kraje. Vzniká jako součin dílčích vah (za typologii podle právní subjektivity a typologii podle zaměření činnosti).

Limity výpovědní hodnoty

Je nutné mít na zřeteli, že kromě omezení vyplývajících z obtížné dosažitelnosti některých kulturních subjektů, se krize nutně projevila i tak, že dosud neznámé množství kulturních subjektů zcela zaniklo či bylo uvedeno do stavu dlouhodobé nečinnosti. Můžeme se domnívat, že se tak stalo opět disproporčně a na vrub zejména podnikatelským kulturním subjektům. Výzkum tak primárně přináší názory a zkušenosti aktivnější, a hlavně přeživší části kulturní obce v obou krajích. S rezervou lze tedy očekávat, že problémy a slabá místa, která ve zprávě identifikujeme, se při aplikaci na celé pole kulturních subjektů budou vyskytovat ve vyšší intenzitě.

Výstupní analýza

Agregované soubory odpovědí získaných z výsledků dotazníkového šetření byly hodnoceny jednak podle tematických skupin a vztahu k různým typům dopadu pandemie covid-19 na působení a samotnou existenci kulturních subjektů (více viz příloha této zprávy), a jednak podle polohy a velikosti obce, kde sledovaný subjekt, tedy kulturní zařízení působí. Při hodnocení podle polohy jsme sledovali rozdíly mezi dopadem pandemie covid-19 na kulturní zařízení, která fungují v metropolitní oblasti nebo v regionálních centrech a jejich suburbánním zázemí, a na druhé straně v periferních venkovských oblastech. Poloha byla sledována na škále metropolitní poloha, mezilehlá poloha a periferní poloha, a to podle obce, ve které je sídlo respondenta, tedy kulturního subjektu.

Druhým typem hodnocení územního dopadu pandemie covid-19 je hodnocení důsledků pandemie v obcích na různé řádovostní úrovni. Vzhledem k souboru oslovených kulturních subjektů v obcích bylo možné definovat základní velikostní kategorie venkovské obce, do 3000 obyvatel, malá města do velikosti 10 000 obyvatel a kategorie města s velikostí od 10 000 obyvatel výše včetně krajského města.

Pro hodnocení podle obou sledovaných kritérií se podařilo prokázat, že hodnocení dopadů pandemie covid-19 na kulturní zařízení ze strany provozovatelů kulturních aktivit bylo zcela plošné a nelze definovat signifikantní rozdíly jak podle velikostních kategorií, tak ani podle polohy. To svědčí o poměrně masivním zásahu pandemie do kulturního prostředí napříč celou zemí.

Přesto lze sledovat některé dílčí rozdíly mezi výše uvedenými hodnotícími kritérii. V kategorii venkovských obcí do 3000 obyvatel dominují kulturní subjekty věnující se kulturnímu dědictví, které připravují svoje akce pouze několikrát do roka, s 1-2 lidmi, provozují svoje aktivity ve vlastních (obecních) prostorách a žijí především z příspěvku obce. Covidová pandemie buď ekonomicky nepoškodila (40 %) nebo mírně zhoršila (58 %) jejich příjmy. Celkem 89 % z nich zcela nevyužilo ekonomickou pomoc státu a po ukončení pandemie covid-19 se vrátí ke svému provozu a akcím, které zajišťovaly v roce 2019.

Ve městech nad 10 000 obyvatel naopak kulturní subjekty typicky reprezentují profesionálně zajišťované aktivity v oblasti kulturně výchovné činnosti (kulturní domy, knihovny, apod.), které

provazují svoji činnost denně, mají větší počet zaměstnanců včetně brigádníků na jednotlivé akce. Pokud se nejedná o příspěvkové organizace podporované z veřejných rozpočtů, byly kulturní subjekty ve velkých městech zasaženy pandemií covid-19 velmi intenzivně.

Při hodnocení podle polohy se nepotvrdilo očekávání, že subjekty v okrajových oblastech mimo centra sociálně-ekonomického rozvoje budou zasaženy signifikantně více než centra v jádrových regionech.

Dopady pandemie covid-19 se zprostředkovaně projevily u kulturních subjektů podle velikostního pohledu. To je ale způsobeno především velikostní diferenciací jednotlivých kulturních subjektů. Zatímco na venkově fungují především malé spolky a dobrovolnické aktivity, které zpravidla nebyly zásadně dotčeny covidem krom přerušení aktivit, ve městech fungují také větší a plně profesionální kulturní instituce jako jsou kulturní domy, knihovny a jiné, které mají jiný rozsah a zaměření činnosti. Ty byly významně dotčeny covidem po ekonomické a pracovní stránce a redukovaly rozsah činností.

Primární dopad se liší podle charakteru kulturního subjektu. Malý spolek založený na dobrovolnické bázi anebo profesionální kulturní zařízení mají zcela odlišné reakce na průběh a dopady restrikci spojených s pandemií covid-19.

Kompletní podrobné výsledky dotazníkového šetření jsou obsaženy v příloze této výzkumné zprávy.

4) Ekonomická analýza vývoje české kultury v letech 2018–2021

Úvod

Kultura se nesporně řadí mezi nejsložitější oblasti společenského života. Její projevy jsou nejen mnohostranné, ale ve značné míře také nehmotné, a proto i stěží „uchopitelné“.

Postihnout vyčerpávajícím způsobem tuto složitou část reality je nad naše možnosti poznání, zobecnění a následného hodnocení. Máme-li provést souhrnnou charakteristiku společenských jevů a jejich vývoje v čase, uchylujeme se nejvíce ke kvantitativním metodám a soudům. Ty jsou obvykle založeny na statistických či ekonomických (účetních) přístupech spojených s určitou institucionalizací předmětu hodnocení. Mohou tak s větší či menší přesností vypovídat o ekonomických veličinách dané kulturní instituce, popř. oboru či celého odvětví, nikoli však o takových jevech, jakými jsou např. způsoby života, zvyky a tradice nebo projevy kreativní činnosti lidí. Jinými slovy to znamená, že se nám nepodaří postihnout jednotlivé jevové formy kultury, ale pouze to, co by se dalo nazvat „kulturní infrastrukturou“ (např. počty divadel, muzeí, knihoven, jejich příjmy a výdaje, návštěvnost atd.).

Avšak i tento skromnější přístup má svá úskalí. Je otázkou, do jaké míry jsou vypovídající hodnotové ukazatele v případě nesnadného či dokonce nemožného ocenění některých uměleckých děl. Podobně tomu je s využitím naturálních ukazatelů návštěvnosti, počtu diváků či odehraných představení ve vztahu k umělecké úrovni odpovídajících kulturních statků a služeb. Zdá se, že na rozdíl od přímého prožívání kulturních jevů, je jakékoli jejich racionální hodnocení neplnohodnotné a omezené.

Zvolené období let 2018-2021 popsanou složitost analytických přístupů neulehčuje, spíše naopak prohlubuje. Zatímco první dva roky byly ve vývoji kultury pokračováním příznivého trendu po překonání finančně-ekonomické krize (projevující se v kultuře v období 2011-13), léta 2020 a 2021 byla poznamenána pandemií covid-19.

V podmínkách rozvinuté mezinárodní dělby práce, kooperace a celosvětové obchodní výměny mající svůj výraz v globalizaci reálných i finančních ekonomických procesů, se epidemie rychle stala pandemií s celosvětovým dosahem. K původním problémům zdravotního charakteru se přidaly vážné potíže na straně poptávky i nabídky a vznikla tak krize svého druhu, kterou lze označit za zdravotně-ekonomickou.

V porovnání s jinými „klasickými“ krizemi je poměrně specifická, značně složitější, a proto i hlubší. Její překonání není odvislé jen od důsledného uplatňování správných přístupů v oblasti hospodaření. Prvořadou se ukazuje zdravotní stránka věci. Epidemii bylo nutno překonávat postupně a kontrolovaně, tak aby nedošlo k překročení kapacity zdravotnického systému. To mimo jiné vedlo k omezení pohybu osob (dokonce i mezi okresy) a společenských styků mezi lidmi. Proto došlo k závažnému negativnímu dopadu na kulturu, zejména pak na ty činnosti, které jsou prováděny v daném čase na konkrétním místě a za účasti publika. Naopak, tržně orientovaným kulturním a kreativním odvětvím (zejm. některým z nich) zmíněná omezení, která započala dne 12. 3. 2020, nekladla až tak závažné překážky.

Zdroje dat

Od roku 2019, kdy začal NIPOS zpracovávat tzv. Satelitní účet kultury, vycházejí hodnocení ekonomického vývoje kultury z tohoto nástroje. Také k odpovědi na otázku týkající se po rozsahu dopadů koronavirové krize na kulturu lze využít zejména informací potřebných k sestavení zmíněného účtu. Pro uvedený účel se využívají různorodá data z administrativních zdrojů i ze statistických zjišťování. Do první skupiny patří v první řadě údaje z veřejných rozpočtů (státní rozpočet a místní rozpočty). Také sem patří dostupné údaje na internetu, obsahující data o některých poskytovatelích kulturních služeb.

Druhou skupinu tvoří zejména data získaná šetřením v domácnostech (cestou tzv. rodinných účtů) a dále statistickým zjišťováním přímo u kulturních institucí (pod označením „KULT“). Šetření v domácnostech provádí ČSÚ, který šetří také držitele licencí rozhlasového a televizního vysílání. Pro potřeby zjištění rozsahu živé práce použité v kultuře je důležité šetření ČSÚ o pracovních silách (VŠPS). Data od naprosté většiny dalších kulturních institucí (poskytovatelů) sbírá pomocí výše zmíněného šetření KULT (MK) NIPOS. Některá data (zejména o zpravodajských agenturách, činnosti architektů, fotografické činnosti a činnosti reklamních agentur, maloobchodu atd.) jsou získávána v rámci šetření tzv. podnikové statistiky ČSÚ (SBS). Ze statistického zjišťování tohoto úřadu (NI 1–01) jsou také data o neziskových institucích (včetně organizací ochrany autorských práv). Pro potřeby sestavení účtu se dále využívají různé doplňkové zdroje informací. Některé údaje o zaměstnanosti lze čerpat ze statistiky práce a mezd a také z Registru ekonomických subjektů (počty pojištěnců). Uvedená zjišťování provádí ČSÚ, který také dodává makroekonomická data z národního účetnictví (zejména ve formě matice dodávek a užití). Údaje o archivech má k dispozici MV ČR, některé informace o kinech Unie filmových distributorů atd.

Konečně informace o některých kulturních institucích a také aktivitách nezahrnutých do pravidelných statistických šetření jsou zjišťovány NIPOS u vybraných respondentů jednorázově formou tzv. doplňkových šetření (archivey, amatérská divadla, archeologická naleziště atd.).

Je zřejmé, zvláště pak v případě tak složité oblasti, jakou je kultura, že disponibilní data nelze nikdy pokládat pro analytické účely za zcela vyhovující. V první řadě je třeba se vypořádat s problémy souvisejícími s klasifikacemi (CZ-NACE, CZ-COICOP, CZ-ISCO). Údaje o kulturních činnostech jsou velmi často zahrnuty v agregovaných položkách s jinými aktivitami. V případech, kdy nejsou, bývá z úsporných důvodů výběrový soubor šetření nedostatečně velký na to, aby bylo možno získat a dopočítávat výsledky v potřebném jemném členění (např. na čtyři místa CZ-NACE).

Práci s daty komplikují také časové lhůty jejich dostupnosti. Z jednotlivých zdrojů bývají potřebné informace často k dispozici v rozdílných termínech, což má vliv na časový posun dokončení analýz.

Konečně rozdíly jsou i v kvalitě získaných údajů. Vysokou míru věrohodnosti lze předpokládat u dat týkajících se veřejných výdajů na kulturu, která vycházejí z čerpání státního rozpočtu. Problematičtější v tomto směru jsou všechny údaje zjištěné statistickými šetřeními, ať už v domácnostech (rodinné účty, výběrové šetření pracovních sil), tak zejména specializovanými zjišťováními v kulturních institucích (výběrová statistická šetření KULT prováděná NIPOS a ČSÚ), dalšími šetřeními ČSÚ v podnicích a šetřeními doplňkovými. Kvalita těchto dat je ovlivněna všemi problematickými okolnostmi, počínaje úplností základního souboru respondentů, metodami sestavení výběrového souboru, mírou neodpovědí a v neposlední řadě úrovní dopočtů apod. Nicméně je nutno zdůraznit, že výše uvedené výhrady k disponibilním datům významně nesnižují věrohodnost ekonomického hodnocení kultury i jejích oblastí. Oprávněnost tohoto tvrzení souvisí

jednak s tím, že jsou hodnoceny rozsáhlé soubory ekonomických subjektů a dále se skutečností, že výsledky Satelitního účtu kultury každoročně potvrzují základní poznatky získané v letech předcházejících.

Konečně je třeba připojit také poznámku metodického charakteru. Terminologie používaná v této analýze se opírá o dokument zvaný „Strategie rozvoje a podpory kulturních a kreativních odvětví“, schválený vládou ČR pod číslem 739/2021. Ten kulturu člení na kulturní a kreativní sektor. Kulturní sektor se skládá z kulturního jádra (tradiční a umělecká řemesla, kulturní dědictví včetně muzeí a knihoven, scénická umění, výtvarné umění) a kulturních odvětví (film, video, knihy, tisk, televize, rozhlas, hudba, videohry). Do kreativního sektoru patří design, architektura a reklama.

Obsah této analýzy se vztahuje zejména ke kulturnímu sektoru a v jeho rámci k pandemií nejvíce postiženým oblastem, kterými jsou scénická umění a kulturní dědictví.

Vývoj kultury v letech 2018 a 2019

Hospodářské výsledky let 2018 a 2019 ukazují, že vzestupný vývoj nejvýznamnějších ekonomických ukazatelů v kultuře – po překonání krizového období let 2011–2013 pokračoval i nadále. V porovnání s předcházejícím rokem se v roce 2018 zvýšil objem finančních zdrojů vstupujících do kultury o více než 8 %. V roce 2019 dále vzrostl meziročně o další procento. V této souvislosti se proti roku 2017 zvýšily také tržby za vlastní výkony (o 9,6 %) a zhruba stejným tempem rostly také celkové výnosy a ještě rychleji dosažený zisk (o více než 14 %).

V důsledku vyššího nárůstu tržeb za vlastní výkony se také zvýšil stupeň soběstačnosti, který odpovídá relaci mezi tržbami za vlastní výkony a celkovými výdaji (z 89,5 % na 90,3 %). Mírně vzrostla i zisková marže, která odráží vztah mezi čistým ziskem a tržbami za vlastní výkony (z 6,1 % na 6,2 %).

V porovnání s rokem 2017 se dynamicky vyvíjely také makroekonomické ukazatele. Významně se zvýšila celková produkce (o více než 18 %) a při pomalejším nárůstu mezispotřeby výrazně vzrostla hrubá přidaná (o 27 %). Podíl kultury na vytvořeném HDP dosáhl v roce 2019 zhruba 1,59 %, což bylo o 0,22procentního bodu více než v roce 2017.

Příznivě se v daném období meziročně vyvíjel také ukazatel průměrných mezd. Průměrná nominální měsíční mzda vzrostla celkem o 18,8 % (z 27 643 na 32 835 Kč) a reálná o 13,5 %.

Pozitivně lze hodnotit také výsledky dosažené v ostatních oblastech hospodaření. Investiční výdaje se zvýšily o více než 26 % a kladné saldo zahraničního obchodu se zbožím a službami kulturního charakteru se zdvojnásobilo.

S ohledem na omezené možnosti finančních ukazatelů pro vyjádření rozsahu a kvality výkonu některých činností (např. péče o kulturní dědictví, vzdělávací činnost kulturních institucí, působení kultury a jejích hodnot na jedince i společnost) je namístě doplnit ekonomické výsledky ukazateli naturálními. Jako nejvhodnější se mezi nimi pro svůj komplexní vliv jeví ukazatel počtu návštěv. A to i proto, že se vztahuje zejména k aktivitám v oblasti kulturního dědictví a scénického umění. Vývoj návštěvnosti kulturních zařízení byl v hodnoceném dvouletém období také příznivý. V roce 2018 se návštěvnost kulturních institucí meziročně zvýšila o 1,4 % a v roce 2019 o dalších 4,8 %. Nejvíce tomu bylo v případě festivalů, hudebních souborů, kulturních domů a divadel. Jak je z hodnocení dvou let předcházejících pandemií covid-19 patrné, jejich ekonomické výsledky vytvořily dobré předpoklady pro úspěšné hospodaření kulturních institucí i v nadcházejících dvacátých letech.

K výše uvedené celkové charakteristice je však třeba uvést, že kultura není ekonomicky homogenním celkem. Můžeme v ní najít dvě rozdílné sféry hospodaření. Do první patří oblasti orientované spíše na publikum a návštěvnost, pro které je nepostradatelná finanční podpora z veřejných zdrojů (zejména kulturní dědictví a scénické umění). Do druhé – orientované na široký trh – je možné zařadit sektor kreativních aktivit (reklama, architektura, design) a kulturních odvětví (médiá a tisk). Vhodným kritériem k rozlišení obou sfér je stupeň ekonomické soběstačnosti, který je dán poměrem mezi tržbami za vlastní výkony a celkovými výdaji. Zatímco v prvním případě úroveň tohoto ukazatele obvykle nedosahuje ani 50 % (konkrétně v roce 2019 to bylo 43,9 %), v kulturních odvětvích se pohybuje nad 80 % a v kreativním sektoru překračuje 100 % (v roce 2019 to bylo 94,6 % a 104,6 %).

Úroveň druhého ukazatele odrážejícího úroveň hospodaření – ziskové marže, která představuje podíl zisku po zdanění a tržeb za vlastní výkony – odráží ještě výrazněji rozdíly mezi zmíněnými oblastmi hospodaření. Jestliže v kulturním dědictví v roce 2019 jen mírně překročila 2,2 %, tak ve scénickém umění ji – s ohledem na vykázaný záporný hospodářský výsledek (téměř 253 mil. Kč) - nebylo ani možné vyčíslit. V kreativních odvětvích však dosáhla 6,9 % a v kulturních odvětvích 5,8 %.

V těchto souvislostech je zajímavé, že z důvodu značné diference úrovně a způsobu hospodaření, projevy finančně-ekonomické krize z let 2011–13 neprobíhaly v rámci kultury se stejnou intenzitou. Ve zmíněné ekonomické krizi postihl útlum hospodářské aktivity nejvíce tržně orientované sektory (zejména tisk a kreativní odvětví), v mnohem menší míře scénické a výtvarné umění a také audiovizuální média. Na druhé straně zůstala v zásadě nedotčena celá oblast kulturního dědictví, která tak ve zmíněném období sehrála stabilizační roli.

Zcela jinak však tomu je v podmínkách koronavirové krize. Nejvíce byly zasaženy právě oblasti scénického umění a kulturního dědictví, znatelně méně (pokud vůbec) pak kulturní a kreativní odvětví. V jejich rámci lze najít i takové aktivity, které byly naopak danou situací zvýhodněny (např. vydávání videoher či audio a video záznamů) a dosáhly vyšších příjmů než v období před pandemií.

Hospodářská situace v kulturním dědictví a ve scénickém umění v letech 2019–2021

V souladu s našimi oprávněnými předpoklady data o vývoji většiny základních indikátorů za období let 2019–2021 ukazují, že po počátečním meziročním poklesu v r. 2020 se od roku 2021 hospodářská situace opět začíná obracet k lepšímu (viz tab. č. 1). Výjimkou je ukazatel hospodářského výsledku, který se z důvodu rychlejšího růstu výdajů v porovnání s příjmy v roce 2021 dále snížil. V obou letech rostla průměrná měsíční mzda (celkově o více než 9 %) a ještě rychleji se zvyšovaly provozní dotace (o více než 14 %). Mírně se zvýšil počet zaměstnanců (o 0,5 %). Konečně vývojové křivce ve tvaru „U“ se vymyká také intenzita investic (objem investic na 1 zaměstnance), která podléhá dlouhodobějším faktorům než pravidelné roční cykly hospodaření. Úroveň všech ostatních vybraných ukazatelů zůstala nadále pod stavem předpandemického roku 2019. Týkalo se to zejména počtu návštěv, inkasovaného vstupného, produktivity propočtené z tržeb za vlastní výkony na zaměstnance a také stupně ekonomické soběstačnosti.

Porovnání vývoje obou oblastí – kulturního dědictví a scénického umění – ukazuje, že první z nich se s problémy způsobenými pandemií vyrovnávala rychleji (viz tab. č. 2 a č. 3).

Také pokles vybraných ekonomických ukazatelů byl, s výjimkou hospodářského výsledku, v kulturním dědictví v roce 2020, meziročně nižší. Bylo tomu tak zejména v případě tržeb za vlastní výkony, stupně soběstačnosti, návštěvnosti a přijatého vstupného.

Méně příznivý vývoj hospodářského výsledku v kulturním dědictví souvisí se třemi okolnostmi. Jednak byl v této oblasti v porovnání se scénickým uměním dosažen nesrovnatelně vyšší hospodářský výsledek v roce 2019 (+ 628 mil. Kč v porovnání s –253 mil. Kč), dále do kulturního dědictví směřovaly nižší přírůstky provozních dotací a konečně v této oblasti v covidovém období zaostal pokles příjmů za poklesem výdajů.

Hodnocení ekonomické stránky činnosti kulturních institucí v obou výše uvedených oblastech by nebylo úplné bez kvantifikace rozsahu negativních dopadů pandemie do hospodářských výsledků. Lze říci, že dopady, resp. ztráty toho druhu můžeme rozlišovat v rovině makroekonomické, mikroekonomické a individuální. Prvé představují dopady, které lze vyčíslit v poklesu makroekonomických ukazatelů, zejména pak HDP. Druhé souvisejí se ztrátami v hospodaření na podnikové úrovni a třetí se ztrátami postihujícími ekonomicky aktivní jednotlivce (zaměstnance, OSVČ, zaměstnavatele apod.). Jak je zřejmé, ekonomické hodnoty vznikají v podnicích, institucích apod., tedy na mikroekonomické úrovni. Právě na ní lze proto hledat původ hospodářských ztrát v důsledku dopadů různých negativních vlivů včetně covidové pandemie. Na druhé straně můžeme předpokládat, že makroekonomické ztráty jsou svým způsobem vřezávajícími.

Vyčíslení makroekonomických dopadů pandemie do úrovně HDP vytvořeného v roce 2021 je zatím předčasné. V roce 2020 se v porovnání s rokem 2019 snížil vytvořený HDP v kultuře o 4,4 mld. Kč. (o 4,7 %) a podíl kultury na celostátní úrovni tohoto ukazatele poklesl z 1,61 % na 1,56 % tj. o 0,05 procentního bodu. Z toho je zřejmé, že makroekonomické ztráty kultury z důvodu pandemie byly v prvním roce pandemie – v porovnání s ostatními odvětvími – nadprůměrné.

V současné době nám však nedostatek dat nebrání v kvantifikaci mikroekonomických a individuálních ztrát. Vyjdeme-li z hospodářského výsledku jako komplexního ukazatele úrovně hospodaření, lze propočítat mikroekonomickou ztrátu z porovnání jeho výše po odečtení provozních dotací do hospodaření.

Takto propočtená výše ztráty za období dvou let pandemie v kulturním dědictví dosáhla 1 925 mil. Kč a ve scénickém umění 1 841 mil. Kč, tj. celkem téměř 3,8 mld. Kč. Zmíněné oblasti mají spolu s odlišným obsahovým složením i různou ekonomickou váhu. Z tohoto důvodu by jejich vzájemné porovnání mělo vycházet z propočtu na srovnatelnou základnu, např. na jednoho zaměstnance. Tímto postupem dojdeme ke zjištění, že na jednoho zaměstnance v kulturním dědictví připadá za dvouleté období pandemie (v r. 2021 v porovnání s r. 2019) ztráta ve výši 101,8 tis. Kč a ve scénickém umění ztráta 116,9 tis. Kč, tj. téměř o 15 % vyšší. Stojí za zmínku, že v roce 2020 (opět v porovnání s rokem 2019) byla relace ztrát mezi těmito oblastmi opačná. Na zaměstnance v kulturním dědictví připadala ztráta ve výši 80,1 tis. Kč, zatímco ve scénickém umění 59,8 tis. Kč. Ve scénickém umění se však hospodářský výsledek v roce 2021 prudce o více než 100 mil. Kč propadl, zatímco v kulturním dědictví se mírně zlepšil. To způsobilo změnu v pořadí obou oblastí i v relativní výši ztrát.

Co se individuálních ztrát týče, máme k dispozici údaje o vývoji průměrných mezd, ostatních osobních nákladů a honorářů v daném období. Zatímco v kulturním dědictví průměrné měsíční mzdy zaměstnanců v obou pandemických letech rostly o 5 až 6 % a za celé období o 10,3 %, tak ve scénickém umění v roce 2021 meziročně poklesly o 5,5 %; za období obou let se však zvýšily o 7 %. Důvodem nebylo snížení objemu vyplacených mzdových prostředků v roce 2021 (ty se o 6,7 % navýšily), ale vysoký nárůst počtu zaměstnanců ve scénickém umění, který překročil i úroveň roku

2019. Lze říci, že ke ztrátám na mzdách v pandemickém období nedošlo, resp. tyto ztráty nelze kvantifikovat.

Také pracující na základě dohod o provedení práce či pracovní činnosti měli v kulturním dědictví znatelně lepší podmínky v odměňování. V roce 2020 se jim sice objem vyplacených ostatních osobních nákladů (dále jen „OON“) o necelých 26 mil. Kč (o 5,5 %) snížil, v dalším roce se však o více než 32 mil. Kč (7,3 %) navýšil a překonal tak úroveň výchozího období 2019.

Ve scénickém umění došlo k výraznějšímu poklesu vyplacených OON, a to v roce 2020 o 298 mil. Kč (o 36 %). A i po zvýšení vyplacených finančních prostředků v roce 2021 zůstala jejich úroveň o více než 231 mil. Kč (28 %) pod úrovní roku 2019.

Ještě hlubší propad postihl ve scénickém umění výplaty honorářů účinkujícím umělcům a autorům. Vyplacená částka v úrovni 1, 551 mld. Kč v roce 2019 se snížila o rok později jen na 910 mil. Kč (o 41 %), v roce 2021 došlo k mírnému zlepšení (o 52 mil. Kč), avšak za období před pandemií výplaty honorářů stále zaostávaly o 38 %.

Hodnocení rozsahu utrpěných individuálních ztrát s přihlédnutím k výše uvedenému lze uzavřít s tím, že v oblasti scénického umění byly mnohem vyšší. Zejména byli postiženi ti, kteří pracovali na základě dohod a dále za honoráře. V prvním případě představoval souhrn individuálních ztrát v roce 2021 v porovnání s rokem 2019 téměř 231, 5 mil. Kč a ve druhém téměř 590 mil. Kč (viz níže uvedená textová tabulka A).

Tab. A

Mikroekonomické a individuální ztráty či přírůstky (-, +) ve dvouletém pandemickém období (2020–2021) 1

Kulturní oblast	Mikroekonomické ztráty		Individuální ztráty (přírůstky)			
	absolutně v mil. Kč	na 1 zam. v tis. Kč	Ostatní osobní náklady		Honoráře	
			absolutně v mil. Kč	v %	absolutně v mil. Kč	v %
Kulturní dědictví	-1 924,7	-101,8	+6,9	+1,5	-	-
Scénické umění	-1 841,2	-116,9	-231,5	-28,0	-586,1	-37,9
CELKEM	-3 765,9	-108,7	-224,6	-17,3	-586,1	-37,9

Zdroj: statistická data NIPOS a ČSÚ o kultuře a vlastní propočty

Ekonomický vývoj základních kulturních zařízení v letech 2019–2021

Následující bližší pohled na ekonomický vývoj nejvýznamnějších druhů kulturních zařízení v obou popisovaných oblastech by nám měl pomoci objasnit příčiny výše popisovaných jevů. Jsou zastoupena ta zařízení, od kterých NIPOS ročně – v rámci úlohy KULT (MK) - sbírá statistická data.

V oblasti kulturního dědictví mezi ně patří historické památky, muzea galerie a knihovny. Z oblasti scénického umění to jsou divadla, kulturní domy, hudební soubory a festivaly.

a) Historické památky

Ročně jsou statisticky šetřena data v souboru historických památek zpřístupněných za vstupné. Soubor šetřených památek (hrady, zámky, kláštery, kostely, zříceniny, věže apod.) v roce 2021 zahrnoval 337 respondentů, v roce 2019 jich bylo šetřeno o 11 méně. Na jednu památku v roce 2021 připadalo v průměru 7,2 zaměstnanců. S bližší charakteristikou souboru památek i jiných kulturních zařízení šetřených výkazy KULT (MK) se lze seznámit v publikaci věnované této problematice (NIPOS, 2022).

Vzhledem k problémům, které kultuře přineslo dvouleté období covidové pandemie, související zejména s omezováním pohybu osob, bude namísto vycházet v hodnocení vývoje jednotlivých kulturních zařízení z poklesu návštěvnosti. Ten výrazně postihl bez výjimky všechna výše vyjmenovaná kulturní zařízení.

Návštěvnost památek v roce 2020 meziročně poklesla o 7,5 mil. návštěv (o 50,2 %). O rok později se mírně zvýšila o 718 tis. návštěv a dosáhla úrovně 54,6 % návštěvnosti z roku 2019 (viz tabulka č. 4). Ještě hlubší pokles vstupného (na 48,6 % z úrovně roku 2019) svědčí o snížení ceny průměrné vstupenky ve sledovaném dvouletém období, zejména pak v roce 2021. V této souvislosti se také výrazně snížily tržby za vlastní výkony, ve kterých inkaso ze vstupného dosahuje téměř 75 % (v roce 2021 o 51,6 % oproti roku 2019). Při mírně zvýšených výdajích v porovnání s rokem 2019 (o 1 %) a snížených příjmech (o 14 %) se propadl hospodářský výsledek z 242,2 mil. Kč do záporné částky (- 296,4 mil. Kč.). Nutno poznamenat, že v případě památek – v porovnání s ostatními kulturními zařízeními – vzrostly v pandemických letech nejvíce provozní dotace (o 41 %). Na méně než poloviční úroveň (z 68,9 % na 33,0 %) se také snížil stupeň ekonomické soběstačnosti. Naopak i přes pokles ukazatele produktivity práce z vlastních výkonů (o 53,5 %) vzrostla průměrná mzda (o 5,4 %) a také počet zaměstnanců (o 4 %).

Co se negativních dopadů pandemie týče, byli jimi postiženi pouze pracovníci pracující na základě dohod. Objem vyplacených částek OON byl v roce 2021 v porovnání s rokem 2019 o 19,8 mil. Kč (o 25,2 %) nižší.

Mikroekonomická ztráta historických památek na hospodářském výsledku, přesáhla 1 mld. Kč (tj. téměř 424 tis. Kč na jednoho zaměstnance).

b) Muzea a galerie

Předmětem ročního statistického zjišťování jsou muzea, galerie (muzea výtvarných umění) a veřejně přístupné památníky (dále jen „muzea“). V roce 2021 bylo do zjišťování zahrnuto 463 subjektů, což je o 18 více než v roce 2019. Na jedno muzeum v roce 2021 připadlo v průměru téměř 15 zaměstnanců.

Návštěvnost muzeí v prvním roce pandemie meziročně poklesla o 7,9 mil. návštěv (o 53,2 %), tj. více než tomu bylo v případě památek (viz tab. č. 5). O rok později se sice zvýšila o 110 tis. návštěv, avšak i tak zůstala o více než 7,7 mil. návštěv (52,5 %) pod úrovní roku 2019.

Inkasované vstupné zůstalo jen o 16,5 % za úrovní roku 2019, a tak lze předpokládat, že se průměrné vstupné v průběhu dvou pandemických let o 12,7 % zvýšilo (ze 76,8 na 86,6 Kč).

Tržby za vlastní výkony (podíl vstupného v nich dosahoval 67,6 %) proti roku 2019 poklesly méně, než tomu bylo v případě památek (o 45,6 %). Nižší podíl vstupného v tržbách muzeí naznačuje, že v porovnání s památkami mají muzea členitější tržby za vlastní výkony. Spolu s případnými pronájmy přicházejí v úvahu např. restaurátorské a archeologické aktivity.

Také v případě muzeí předbíhaly výdaje dosažené příjmy. Hospodářský výsledek se však v porovnání s památkami nepropadl tak hluboko (o 458 mil. Kč v porovnání s 538 mil. Kč). Téměř na poloviční úroveň poklesl stupeň ekonomické soběstačnosti a produktivita práce z tržeb za vlastní výkony. Přesto se o 7,9 % zvýšily průměrné měsíční mzdy a o 2,4 % počty zaměstnanců. Také objem vyplacených OON se proti roku 2019 zvýšil, a to o více než 13 mil. Kč. Individuální ztráty vzhledem k výše uvedeným skutečnostem vyčíslit nelze. Co se týče mikroekonomické ztráty z hospodaření, překročila 1 130 mil. Kč a v přepočtu na jednoho zaměstnance dosáhla téměř 163 tis. Kč.

c) Knihovny

Knihovny tvoří dlouhodobě ústřední složku kulturní infrastruktury. V rámci statistického šetření KULT (MK) byla v roce 2021 sbírána data od 5 273 knihoven, v porovnání s rokem 2019 to bylo o 34 méně. Na jednu knihovnu připadalo v průměru 1,04 zaměstnance. Návštěvnost knihoven kulminovala v roce 2012, od tohoto roku má fyzická návštěvnost klesající tendenci. S postupem technických a technologických přeměn se mění také náplň činnosti knihoven. Poskytují stále více i jiné služby než klasické půjčování knih. Mezi ně patří např. poskytování informací, kulturní a vzdělávací pořady, kurzy, výstavy či přístup k internetu.

Výsledkem je mimo jiné i snižování počtu fyzických návštěv provázené růstem návštěv virtuálních. Zatímco ještě v roce 2019 připadala na jednu fyzickou návštěvu 1,6 návštěvy virtuální, tak o dva roky později to již byly 3,2 virtuální návštěvy. V této souvislosti nepřekvapuje, že meziroční pokles fyzických návštěv v roce 2020 (o 40,8 %) nebyl následován mírným nárůstem v roce 2021, jak tomu bylo obvykle v případě jiných kulturních zařízení, ale dalším poklesem fyzických návštěv o téměř 600 tis. (o 5 %). Na druhé straně počet virtuálních návštěv mezi roky 2019 a 2021 o více než 4,35 mil. (12,1 %) vzrostl.

S ohledem na specifika činnosti knihoven poklesly tržby za vlastní výkony jen o 26,4 % (o 51,2 mil. Kč) a stupeň ekonomické soběstačnosti se snížil jen o 28,3 %, (viz tab. č. 6). Hospodářský výsledek, který byl v roce 2019 záporný ve výši 377,6 mil. Kč, se do roku 2021 zlepšil a dosahoval necelých – 70 mil. Kč.

Při poklesu počtu zaměstnanců, souvisejícím zejména se snížením počtu poboček, vzrostly průměrné mzdy o 8,9 %. Počet poboček se snížil o 0,6 %, zatímco objem vyplacených OON o 7 152 tis. Kč (o 5,8 %). Lze proto předpokládat poměrné snížení vyplacených OON o 7,1 mil. Kč. Také mikroekonomická ztráta z hospodaření je v porovnání s památkami a muzei velmi nízká (227 mil. Kč, tj. 41,4 tis. na jednoho zaměstnance).

Jak je patrné, způsob činnosti a hospodaření knihoven je v porovnání s ostatními kulturními zařízeními značně odlišný.

d) Divadla

V roce 2019 byla šetřena statistická data od 275 divadel (od 332 včetně divadel amatérských), zatímco v roce 2021 od 278 (od 314 včetně divadel amatérských). Do těchto počtů jsou zahrnuta klasická divadla, ale i zájezdová apod. Samostatně jsou šetřena také divadla stagionového typu, která provozují divadelní scénu či sál, ale nezřizují vlastní umělecký soubor. Na jedno divadlo (mimo amatérských divadel) připadlo v roce 2021 v průměru 27,2 zaměstnanců v přepočteném stavu. V případě divadel stagionového typu to bylo v průměru 3,8 zaměstnanců a divadel s vlastním souborem 32,2 zaměstnanců.

Spolu s profesními hudebními soubory byla divadla v pandemickém období nejvíce postižena poklesem návštěvnosti. Ta se v roce 2020 v porovnání s rokem 2019 snížila o 5,5 mil. diváků (o 63,7 %) a v roce 2021 – po mírném zvýšení o 237 tis. diváků – zůstala stále o 61 % pod úrovní posledního roku před pandemií (viz tab. č. 7). Podobně jako tomu bylo v případě muzeí i v divadlech se průměrné vstupné v pandemických letech zvýšilo (z 222,6 Kč na 248,4 Kč, tj. o 11,6 %). Inkasované vstupné zůstalo i přesto o 56,5 % pod úrovní roku 2019.

Tržby za vlastní výkony, ve kterých podíl vstupného dosahuje 71,5 %, byly nižší o 54,9 %. V porovnání obou skupin divadel, tj. s vlastním souborem či bez souboru, byla více postižena divadla druhé skupiny. Zatímco v případě divadel s vlastním souborem poklesla v roce 2021 proti roku 2019 návštěvnost o 58,6 %, vstupné o 57 % a tržby za vlastní výkony o 57 %, tak v případě divadel bez souboru to bylo u stejných ukazatelů o 69,4 %, 62 % a 57,7 %.

V obou pandemických letech rostly – zásluhou zvýšených provozních dotací – divadlům rychleji příjmy než výdaje, a tak se záporný hospodářský výsledek snížil téměř na čtvrtinu a stupeň ekonomické soběstačnosti na necelou polovinu.

V porovnání s ostatními kulturními zařízeními vzrostly v divadlech nejrychleji průměrné mzdy (o 9,2 % proti roku 2019). Počet zaměstnanců v podstatě stagnoval.

Na rozdíl od zaměstnanců byli negativním dopadem pandemie postiženi pracovníci na dohody a příjemci honorářů (účinkující a autoři). Vyplacené OON mezi lety 2019 a 2021 poklesly o 40,5 mil. Kč (téměř o 27 %) a honoráře až o 477,4 mil. Kč (téměř o 42 %).

Mikroekonomická ztráta z hospodaření mírně překročila 1 mld. Kč, na jednoho zaměstnance dosáhla 131,1 tis. Kč.

e) Kulturní domy

Roční statistické zjišťování KULT (MK) v oblasti kulturně vzdělávací a zájmové činnosti zahrnovalo v posledním roce před pandemií 613 kulturních zařízení. V roce 2021 se jejich počet snížil na 557, přičemž na jeden kulturní dům připadalo v průměru 7,4 zaměstnanců v přepočteném stavu.

Návštěvnost a s ní související ukazatele se vyvíjely podobně jako v případě ostatních kulturních zařízení (s výjimkou knihoven). Po hlubokém propadu (o 66,9 %) v roce 2020 došlo v dalším roce ke zvýšení počtu návštěv o více než 30 %, přesto však zůstala návštěvnost o 56,6 % pod úrovní roku 2019 (viz tab. č. 8).

Také tržby z vlastní činnosti (v nichž dosahuje podíl vstupného a kursového 50,9 %) zůstaly o 54 % pod úrovní roku 2019. V letech 2020 a 2021 se postupně zhoršoval záporný hospodářský výsledek, a to i přes zvýšené provozní dotace ve druhém roce pandemie. Vzhledem k relativně

nízkému podílu příjmů od obyvatelstva v tržbách za vlastní výkony se v porovnání s ostatními kulturními zařízeními (s výjimkou knihoven) pomaleji v pandemických letech snižoval stupeň soběstačnosti (na 58,5 % úrovně roku 2019).

Při poměrně vysokém nárůstu počtu zaměstnanců (ve druhém roce pandemie) se v obou letech zvyšovaly průměrné mzdy (celkem o 6,1 %). Na vrub individuálních ztrát lze proto připsat snížený objem vyplacených OON pracovníkům na dohody o 46,1 mil. Kč (o 28 %) v porovnání s rokem 2019.

Mikroekonomická ztráta na hospodářském výsledku dosáhla téměř 0,5 mld. Kč, v přepočtu na jednoho zaměstnance to bylo 119,9 tis. Kč.

f) Hudební soubory

Profesionální hudební soubory ze statistického pohledu představují poměrně malý soubor zpravodajských jednotek. V roce 2021 bylo šetřeno 36 souborů, což je o 3 méně než v roce 2019. Na jeden hudební soubor připadalo v průměru 43,1 zaměstnanců.

Právě hudební soubory byly v pandemickém období let 2020–2021 postiženy nejhlubším propadem návštěvnosti (o 356 tis. návštěv, tj. o 61,7 %) – viz tab. č. 9. Ten byl ještě o 0,7 procentního bodu hlubší než tomu v případě divadel. Vstupné, které představuje necelých 30 % tržeb z vlastní činnosti, v uvedeném období naopak vzrostlo o 6,5 %, a to z 241,4 Kč na 256,7 Kč. Nízký podíl vstupného na tržbách lze vysvětlit mimo jiné tím, že v pandemickém období pořádaly hudební soubory v daleko větší míře koncerty a další vystoupení online či prostřednictvím klasických nahrávek.

Podobně jako v případě divadel došlo v pandemických letech v důsledku dynamicky rostoucích provozních dotací k postupnému snižování ztráty z hospodaření (téměř na pětinou úroveň).

Po poklesu počtu zaměstnanců v prvním pandemickém roce došlo ve druhém k jeho opětovnému nárůstu a překročení stavu z roku 2019 o 1,6 %.

V porovnání s tímto rokem vzrostly o 4 % také průměrné mzdy. Individuální ztráty lze vyčíslit opět v oblasti odměňování pracovníků pracujících na dohody a pobírajících honoráře. Objem vyplacených OON se snížil o 25,6 mil. Kč (o 18,7 %) a honorářů o 17,8 mil. Kč (o 16,5 %).

Ztráta hudebních souborů z hospodaření dosáhla v porovnání s rokem 2019 více než 128,5 mil. Kč, tj. na jednoho zaměstnance 82,8 tis. Kč.

g) Festivaly

Součástí statistického zjišťování jsou také každoročně pořádané hudební, divadelní, taneční, filmové a literární festivaly. Zatímco v roce 2019 bylo šetřeno 418 festivalů, tak o dva roky později o 27 festivalů méně tj. 391 festivalů. Z nich se 12 festivalů (3 %) konalo online, v roce 2020 touto formou proběhlo až 15 % festivalů.

Je zřejmé, že organizačně i finančně náročné jednorázové akce, jakými jsou festivaly, nelze hodnotit stejnými měřítky jako běžnou a více či méně pravidelnou a stálou činnost kulturních zařízení.

V porovnání s výše hodnocenými kulturními zařízeními se nestandardně vyvíjely ukazatele návštěvnosti a hospodářského výsledku. V roce 2021 návštěvnost festivalů meziročně dále poklesla, zatímco v případě jiných kulturních služeb se proti roku 2020 mírně zvyšovala. Z důvodu růstu provozních dotací a rychlejšího poklesu výdajů se v pandemických letech – oproti roku 2019 – výrazně zlepšil hospodářský výsledek a dostal se do vysokých kladných hodnot (viz tab. č. 10).

Počet festivalů a v nich zapojených zaměstnanců a ostatních pracovníků výrazně kolísá v závislosti na podmínkách jejich konání. To vysvětluje proměnlivost přepočteného počtu zaměstnanců festivalů i počtu zaměstnanců připadajících v průměru na jeden festival. Zatímco v roce 2020 připadalo na jeden festival 3,3 zaměstnance, tak o rok později to bylo 4,2 zaměstnance.

V případě festivalů vyjadřují lépe množství odvedené práce ukazatele objemu vyplacených OON a honorářů (účinkujícím a autorům). Vyplacené OON se snížily v roce 2021 v porovnání s rokem 2019 o 113,5 mil. Kč (o 32,5 %) a honoráře o 90,9 mil. Kč (o 30,6 %). Poklesl také objem vyplacených mezd o 28,4 mil. Kč (o 26,3 %).

V porovnání s uvedenými individuálními ztrátami všech pracovně zapojených osob byla ztráta z hospodaření festivalů poměrně nízká. Dosáhla celkem 12,3 mil. Kč (tj. 7,5 tis. Kč na jednoho zaměstnance).

h) Rekapitulace negativních ekonomických dopadů pandemie covid-19 na českou kulturu

Níže uvedená textová tabulka B poskytuje přehled mikroekonomických a individuálních ztrát či naopak příznivých změn dvouletého pandemického období let 2020-2021 v porovnání s výchozím stavem roku 2019.

Tab. B

Přehled mikroekonomických a individuálních ztrát (-) a přírůstků (+) v letech 2020 a 2021

KULTURNÍ OBLAST		Mikroekonomické ztráty a přírůstky		Individuální ztráty a přírůstky			
		absolutně v mil. Kč	na 1 zam. v tis. Kč	Ostatní osobní náklady		Honoráře	
				absolutně v mil. Kč	v %	absolutně v mil. Kč	v %
Kulturní dědictví		-1 924,7	-101,8	+6,9	+1,5	-	-
v tom	Hist. památky	-1 025,1	-423,9	-19,8	-25,2	-	-
	Muzea a galerie	-1 130,1	-162,9	+13,0	+1,0	-	-
	Knihovny	-227,0	-41,4	-7,1	-5,8	-	-

Přehled mikroekonomických a individuálních ztrát (-) a přírůstků (+) v letech 2020 a 2021

KULTURNÍ OBLAST		Mikroekonomické ztráty a přírůstky		Individuální ztráty a přírůstky			
		absolutně v mil. Kč	na 1 zam. v tis. Kč	Ostatní osobní náklady		Honoráře	
				absolutně v mil. Kč	v %	absolutně v mil. Kč	v %
	Ostatní (tržní) aktivity	+457,5	+112,5	+20,8	+0,3	-	-
Scénické umění		-1 841,2	-116,9	-231,5	-28,0	-586,1	-37,9
v tom	Divadla	-1 006,6	-133,1	-40,5	-26,7	-477,4	-41,8
	Kulturní domy	-495,2	-119,9	-46,1	-28,0	-	-
	Hudební soubory	-128,5	-82,8	-25,6	-18,7	-17,8	-16,5
	Festivally 1	-12,3	-7,5	-141,9	-31,1	-90,9	-30,6
	Ostatní aktivity	-198,6	-228,5	-5,8	-0,2	-	-
Tržně orient. oblasti		+4 808,3	+101,1	-47,2	-2,7	-438,7	-12,2
KULTURA CELKEM		+1 042,4	+12,6	-271,8	-8,9	-1 024,8	-20,0

Do OON jsou započteny i ztráty na nevyplacených mzdách (28,4 mil. Kč)

Zdroj: statistická data NIPOS a ČSÚ o kultuře a vlastní propočty

Součtem jednotlivých položek mikroekonomických ztrát památek, muzeí a knihoven (v textu částí 5.1 – 5.3) lze zjistit, že převyšují hospodářskou ztrátu celé oblasti kulturního dědictví uvedenou v textové tab. A (-1 924,7 mil. Kč.) o 457,5 mil. Kč. Z toho je zřejmé, že kladný hospodářský výsledek odpovídající uvedené částce překročení byl dosažen v ostatních (tržních) aktivitách oblasti kulturního dědictví (viz 5. řádek tab. č. 2). Takovými aktivitami jsou služby maloobchodu (CZ-NACE 47.78 a 47.79) týkající se např. obchodu s rukodělnými výrobky, komerčních uměleckých galerií nebo obchodu s použitými knihami a starožitnostmi. Podobně tomu je se ztrátami či kladnými změnami ve 3. sl. tab. č. 1.

V dalším řádku tab. č. 1, v oblasti scénického umění naopak součet mikroekonomických ztrát jednotlivých kulturních zařízení celkové ztráty oblasti (- 1 841,2 mil. Kč) nedosahuje. Rozdíl ve výši -198,6 mil. Kč (viz 11. řádek tab. č. 2) připadá na ostatní aktivity mimo čtyři uvedené druhy kulturních zařízení (v částech textu 5.4. – 5.7.). Zmíněné aktivity představuje provozování kulturních zařízení

(CZ-NACE 90.04), které je úzce propojeno s vlastním scénickým uměním a na rozdíl od ostatních činností v kulturním dědictví není tržně zaměřeno.

Ve třetí části textové tab. B (předposlední řádka) je vyčíslena změna hospodářského výsledku tržně orientovaných oblastí kladnou částku + 4 808,3 mil. Kč. Za takové oblasti jsou pro účel kvantifikace ztrát (v kulturním dědictví a ve scénickém umění) považovány všechny ostatní oblasti spadající do kultury (vyjma správních činností), tj. tisk, audiovizuální média, architektura, reklama atd.) (NIPOS a ČSÚ, 2022, s.3).

Konečně poslední řádka tabulky kvantifikuje souhrnnou mikroekonomickou změnu hospodářského výsledku a rozsah individuálních ztrát v kultuře jako celku. Jak je zřejmé, v celé kultuře v důsledku vyššího ekonomického výkonu tržně orientovaných kulturních a kreativních odvětví nedošlo k negativnímu mikroekonomickému dopadu, naopak se v průběhu let 2020–2021 hospodářský výsledek o 1 042,4 mil. Kč zvýšil. Samozřejmě mohl by být ještě příznivější v případě, že by nenastala pandemie covid-19 a činnost kulturních aktivit orientovaných na publikum by se proto nenarušila. O kolik by mohl být vyšší, nelze samozřejmě věrohodně vyčíslit, zhruba však můžeme uvažovat minimálně o součtu ztrát utrpěných na hospodářském výsledku v kulturním dědictví a ve scénickém umění (tj. celkem o 3 765,9 mil. Kč). Hypoteticky by tedy mohl být hospodářský výsledek kultury jako celku (při stejných provozních dotacích) o 4,8 mld. vyšší než v roce 2019.

Naopak kultura jako celek zaznamenala výrazné individuální ztráty ve formě sníženého objemu vyplacených OON a zejména honorářů (účinkujícím a autorům). Na objemech nevyplacených OON v porovnání s rokem 2019 představovaly 271,8 mil. Kč a nevyplacených honorářích až 1 024,8 mil. Kč (celkem to je téměř 1,3 mld. Kč.). Snížení výplat odměn za práce prováděné na základě dohod se týkalo zejména scénického umění (- 231,5 mil. Kč), nevyhnulo se však ani tržně orientovaným oblastem kultury (-47,2 mil. Kč) i když v daleko menším rozsahu. Podobně tomu bylo v poklesu výplat honorářů v oblasti tisku o 438,7 mil. Kč ve vydavatelských aktivitách.

Závažnost ztrát je vhodné porovnávat v relativním vyjádření, tj. na jednoho zaměstnance v případě mikroekonomických ztrát a v procentním poklesu čerpání OON a honorářů ve ztrátách individuálních. Tento přístup ukazuje jako nejvíce postižené dopady pandemie scénické umění. Na hospodářském výsledku v přepočtu na jednoho zaměstnance ve výši 116,9 tis. Kč a ve výplatách odměn za práce na dohodu ve snížení o 28 % a v případě honorářů až o 37,9 %.

Pořadí nejvíce postižených kulturních zařízení je z důvodu vlivu tržních aktivit v kulturním dědictví odlišné. Co se hospodářských výsledků týče, nejvíce byly zasaženy historické památky (- 423,9 tis. Kč na zaměstnance), dále provozování kulturních zařízení ve scénickém umění (- 228,5 tis. Kč), muzea (- 162,9 tis. Kč), divadla (133,1 tis. Kč) a kulturní domy (- 119,9 tis. Kč).

Ve vyplacených částkách za práce na základě dohod byly nejvíce postiženy festivaly (- 31,1 %), kulturní domy (-28 %), divadla (- 26,7 %), historické památky (- 25,2 %) a hudební soubory (- 18,7 %). Snížení honorářů se týkalo zejména divadel (- 41,8 %), dále festivalů (- 16,5 %), hudebních souborů (- 16,5 %) a také vydavatelů (- 12,2 %).

Jak z výše uvedeného vyplývá, vyčíslení negativních dopadů pandemie není jednoduché a ani jednoznačné. Zcela rozdílný obraz poskytují odlišné sféry hospodaření, které můžeme zjednodušeně označit za tržně a netržně orientované (kulturní a kreativní odvětví vs. kulturní jádro). Zatímco v první z nich došlo v období prvních dvou let pandemie ke zlepšení hospodářského výsledku o 4,8 mld. Kč, dále k poklesu vyplacených OON o 47 mil. Kč (o 2,7 %) a honorářů o 438,7 mil. Kč (o 12,2 %), tak ve druhé ke značným ztrátám. Hospodářský výsledek se snížil téměř o 3,8 mld. Kč (zvýšenými dotacemi byl tento schodek kompenzován jen ze 78,8 % částkou 2 966 mil. Kč), objem vyplacených OON

o 225 mil. Kč (o 17,6 %) a honorářů o 586 mil. Kč (o 37,9 %). Průměrné mzdy přitom vzrostly v obou částech kultury poměrně blízkým tempem (o 10,6 % a 9,1 %), a tak – co se mezd týče – nedošlo na straně zaměstnanců ke ztrátám.

Závěry

Tato analýza se pokouší charakterizovat a kvantifikovat dopady pandemie covid-19 na českou kulturu, zejména pak na tu její část, která byla postižena nejvíce, tj. oblast kulturního jádra. Porovnává dostupná statistická data z období před uvedenou pandemií s údaji roku 2020 a zejména roku 2021. Výsledek dopadu negativních vlivů pandemie včetně okolností, které jej provázely lze charakterizovat následujícími závěry:

- v letech 2018–2019 měla česká kultura dobré předpoklady pro příznivý vývoj v dalším období
- pandemie, která se rozvinula v roce 2020, vyvolala specifickou ekonomicko-zdravotní krizi, v níž byla fáze oživení závislá zejména na postupu řešení zdravotních problémů
- nejvíce byly postiženy činnosti související s přímou fyzickou účastí osob, naopak dynamický rozvoj zaznamenaly aktivity probíhající v neohrazeném prostoru (internet, audiovizuální média)
- v poslední finančně-ekonomické krizi tomu bylo opačně, nejvíce utrpěl tržně orientované kulturní aktivity
- dopady pandemie dále prohloubily ekonomické rozdíly mezi kulturními aktivitami pořádanými v daném místě a čase a určenými pro publikum na straně jedné a činnostmi zaměřenými na neznámý trh na straně druhé
- po počátečním hlubokém poklesu ekonomických ukazatelů v roce 2020 obvykle nastal mírný růst (vývojová křivka ve tvaru písmene „U“ však zůstala nedotažená do konce)
- ztráty utrpěné v důsledku pandemie můžeme kvantifikovat na třech úrovních, na úrovni makroekonomické, mikroekonomické a na úrovni pracovníků jako ztráty osobní
- makroekonomickou ztrátou bylo meziroční snížení HDP vytvořeného v kultuře včetně jeho podílu na celostátní úrovni tohoto ukazatele (což svědčí – v porovnání s ostatními odvětvími – o nadprůměrném dopadu pandemie na kulturu)
- v rámci kultury bylo dopady pandemie nejvíce postiženo scénické umění a kulturní dědictví; co se ztrát na hospodářském výsledku týče, dosahovaly v roce 2021 na jednoho zaměstnance ve scénickém umění 116,9 tis. Kč a v kulturním dědictví 101,8 tis. Kč
- v úrovni odměňování práce nedošlo ke ztrátám na mzdách, ale ve scénickém umění došlo k poklesu vyplacených OON pracovníkům na dohody (o – 17,3 %) a také honorářů účinkujícím a autorům (o – 37,9 %)
- co se jednotlivých druhů kulturních zařízení týče, největší dopad do tvorby hospodářského výsledku utrpěly historické památky (423,9 tis. Kč na zaměstnance), dále činnosti provozování kulturních zařízení (228,5 tis.) a divadla (133,1 tis. Kč)

- poklesem vyplacených OON byly nejvíce postiženy kulturní domy (- 28 %), divadla (- 26,7 %) a historické památky (- 25,2 %)
- k nejhlubšímu propadu v čerpání honorářů došlo v případě divadel (- 41,8 %), festivalů (- 30,6 %), a hudebních souborů (- 16,5 %); významný pokles nastal také v případě vydavatelů tisku (- 12,2 %, v absolutní částce to bylo 438,7 mil. Kč)
- co se hmotných ztrát týče, kultura jako celek utrpěla zejména snížením částek honorářů o 1,025 mld. Kč (o 20 %) a vyplacených ostatních osobních nákladů o 271,8 mil. Kč (o 8,9 %)
- bilanci ztrát je třeba doplnit údajem o zvýšení celkových provozních dotací v roce 2021 proti roku 2019 o více než 6,3 mld. Kč
- zajímavé je porovnání dopadů pandemické krize s důsledky finančně ekonomické krize z let 2011-13 na kulturu. Tehdy poklesly některé finanční ukazatele v jednotkách, zatímco v letech 2019–21 v desítkách procent
- co se návštěvnosti kulturních zařízení týče, překonala pandemická krize i tzv. návštěvnickou krizi z poloviny 90. let. Zatímco tehdy pokles návštěvnosti dosahoval 30–40 %, tak v roce 2021 v porovnání s rokem 2019 to i více než 60 % (hudební soubory – 61,7 %, divadla a také kina shodně – 61 %).

Vybrané výsledky statistické analýzy byly převedeny do mapového vyjádření a jsou obsaženy v rámci výsledku Nmap, a to včetně popisu metodiky tvorby map.

Tabulková příloha

Tabulka 1 Vývoj vybraných ukazatelů kulturního dědictví a scénického umění v letech 2018–2021

v tis. Kč

OBDOBÍ	UKAZATELE										
	Příjmy	Výdaje	Hosp. výsledek	Provozní dotace celkem	Stupeň soběstačnosti v %	Tržby z vlastní činnosti	Počet zaměstnanců	Ostatní osobní náklady	Průměrná měsíční mzda v Kč	Návštěvnost v tis.	Vstupné a prodej zb.
2018	37 464 811	37 395 824	68 987	19 247 910	43,4	16 221 319	33 815	1 113 827	25 872	73 499	5 735 452
2019	40 068 158	39 693 245	374 913	20 626 488	43,9	17 433 907	34 477	1 291 065	27 177	77 048	6 255 821
2020	35 877 917	36 208 681	-330 764	22 290 972	31,1	11 243 933	33 122	967 493	29 423	37 040	2 725 428
2021	39 029 700	39 454 154	-424 454	23 592 910	32,5	12 806 187	34 642	1 066 465	29 650	38 140	3 232 353
2019/2018 v %	106,9	106,1	543,5	107,2	101,2	107,5	102,0	115,9	105,0	104,8	109,1
2020/2019 v %	89,5	91,2	-88,2	108,1	70,8	64,5	96,1	74,9	108,3	48,1	43,6
2021/2018 v %	104,2	105,5	-615,3	122,6	74,9	78,9	102,4	95,7	114,6	51,9	56,4
2021/2019 v %	97,4	99,4	-113,2	114,4	74,0	73,5	100,5	82,6	109,1	49,5	51,7
2021/2020 v %	108,8	109,0	128,3	105,8	104,5	113,9	104,6	110,2	100,8	103,0	118,6

Tabulka 2 Vývoj vybraných ukazatelů v oblasti kulturního dědictví v letech 2018–2021

v tis. Kč

OBDOBÍ	UKAZATELE										
	Příjmy	Výdaje	Hosp. výsledek	Provozní dotace celkem	Stupeň soběstačnosti v %	Tržby z vlastní činnosti	Počet zaměstnanců	Ostatní osobní náklady	Průměrná měsíční mzda v Kč	Návštěvnost v tis.	Vstupné a prodej zb.
2018	22 922 868	22 717 579	205 289	10 847 020	48,9	11 105 557	19 576	439 044	26 608	50 846	2 659 299
2019	24 392 891	23 765 036	627 855	11 485 719	49,7	11 822 790	19 182	463 915,0	28 533	51 783	2 854 637,0
2020	22 899 287	23 198 537	-299 250	12 096 555	38,3	8 886 455	19 196	438 465,0	29 843	27 418	1 402 197,0
2021	24 879 207	25 170 684	-291 477	12 491 003	40,4	10 171 981	18 899	470 790,0	31 665	27 638	1 559 982,0
2019/2018 v %	106,4	104,6	305,8	105,9	101,6	106,5	98,0	105,7	107,2	101,8	107,3
2020/2019 v %	93,9	97,6	-47,7	105,3	77,1	75,2	100,1	94,5	104,6	52,9	49,1
2021/2018 v %	108,5	110,8	-142,0	115,2	82,6	91,6	96,5	107,2	119,0	54,4	58,7
2021/2019 v %	102,0	105,9	-46,4	108,8	81,3	86,0	98,5	101,5	111,0	53,4	54,6
2021/2020 v %	108,6	108,5	97,4	103,3	105,5	114,5	98,5	107,4	106,1	100,8	111,3

Tabulka 3 Vývoj vybraných ukazatelů v oblasti scénického umění v letech 2018–2021

v tis. Kč

OBDOBÍ	UKAZATELE										
	Příjmy	Výdaje	Hosp. výsledek	Provozní dotace celkem	Stupeň soběstačnosti v %	Tržby z vlastní činnosti	Počet zaměstnanců	Ostatní osobní náklady	Průměrná měsíční mzda v Kč	Návštěvnost v tis.	Vstupné a prodej zb.
2018	14 541 943	14 678 245	-136 302	8 400 890	34,9	5 115 762	14 239	674 783	24 861	22 653	3 076 153
2019	15 675 267	15 928 209	-252 942	9 140 769	35,2	5 611 117	15 295	827 150	25 477	25 265	3 401 184
2020	12 978 630	13 010 144	-31 514	10 194 417	18,1	2 357 478	13 926	529 028	28 844	9 622	1 323 231
2021	14 150 493	14 283 470	-132 977	11 101 907	18,4	2 634 206	15 743	595 675	27 232	10 502	1 672 371
2019/2018 v %	107,8	108,5	185,6	108,8	100,9	109,7	107,4	122,6	102,5	111,5	110,6
2020/2019 v %	82,8	81,7	12,5	111,5	51,4	42,0	91,0	64,0	113,2	38,1	38,9
2021/2018 v %	97,3	97,3	97,6	132,2	52,7	51,5	110,6	88,3	109,5	46,4	54,4
2021/2019 v %	90,3	89,7	52,6	121,5	52,3	46,9	102,9	72,0	106,9	41,6	49,2
2021/2020 v %	109,0	109,8	422,0	108,9	101,7	111,7	113,0	112,6	94,4	109,1	126,4

Tabulka 4 Vývoj vybraných ukazatelů historických památek v letech 2018–2021

v tis. Kč

OBDOBÍ	UKAZATELE										
	Příjmy	Výdaje	Hosp. výsledek	Provozní dotace celkem	Stupeň soběstačnosti v %	Tržby z vlastní činnosti	Počet zaměstnanců	Ostatní osobní náklady	Průměrná měsíční mzda v Kč	Návštěvnost v tis.	Vstupné a prodej zb.
2018	3 174 425	3 120 613	53 812	1 002 975	63,9	1 995 342	2 338	83 742	28 672	14 490	1 554 605
2019	3 610 787	3 368 573	242 214	1 186 330	68,9	2 319 548	2 326	78 639	29 994	14 978	1 724 877
2020	3 128 205	3 415 166	-286 961	1 804 155	31,1	1 063 512	2 365	70 955	30 279	7 454	777 268
2021	3 104 121	3 400 505	-296 384	1 672 771	33,0	1 217 905	2 418	58 795	31 608	8 172	838 721
2019/2018 v %	113,7	107,9	450,1	118,3	107,8	116,2	99,5	93,9	104,6	103,4	111,0
2020/2019 v %	86,6	101,4	-118,5	152,1	45,1	45,8	101,7	90,2	101,0	49,8	45,1
2021/2018 v %	97,8	109,0	-550,8	166,8	51,6	61,0	103,4	70,2	110,2	56,4	54,0
2021/2019 v %	86,0	100,9	-122,4	141,0	47,9	52,5	104,0	74,8	105,4	54,6	48,6
2021/2020 v %	99,2	99,6	103,3	92,7	106,1	114,5	102,2	82,9	104,4	109,6	107,9

Tabulka 5 Vývoj vybraných ukazatelů muzeí a galerií v letech 2018–2021

v tis. Kč

OBDOBÍ	UKAZATELE										
	Příjmy	Výdaje	Hosp. výsledek	Provozní dotace celkem	Stupeň soběstačnosti v %	Tržby z vlastní činnosti	Počet zaměstnanců	Ostatní osobní náklady	Průměrná měsíční mzda v Kč	Návštěvnost v tis.	Vstupné a prodej zb.
2018	6 733 523	6 594 210	139 313	4 936 603	22,8	1 504 572	6 774	156 187	27 679	14 309	949 201
2019	7 405 697	7 194 832	210 865	5 396 501	22,8	1 641 972	6 772	172 943	30 167	14 703	1 129 760
2020	6 824 808	7 065 727	-240 919	5 869 491	10,3	726 686	6 904	172 126	31 889	6 874	508 438
2021	7 234 463	7 481 735	-247 272	6 068 443	11,9	893 883	6 937	185 966	32 541	6 984	604 623
2019/2018 v %	110,0	109,1	151,4	109,3	100,0	109,1	100,0	110,7	109,0	102,8	119,0
2020/2019 v %	92,2	98,2	-114,3	108,8	45,2	44,3	101,9	99,5	105,7	46,8	45,0
2021/2018 v %	107,4	113,5	-177,5	122,9	52,2	59,4	102,4	119,1	117,6	48,8	63,7
2021/2019 v %	97,7	104,0	-117,3	112,5	52,2	54,4	102,4	107,5	107,9	47,5	53,5
2021/2020 v %	106,0	105,9	102,6	103,4	115,5	123,0	100,5	108,0	102,0	101,6	118,9

Tabulka 6 Vývoj vybraných ukazatelů knihoven v letech 2018–2021

v tis. Kč

OBDOBÍ	UKAZATELE										
	Příjmy	Výdaje	Hosp. výsledek	Provozní dotace celkem	Stupeň soběstačnosti v %	Tržby z vlastní činnosti	Počet zaměstnanců	Ostatní osobní náklady	Průměrná měsíční mzda v Kč	Návštěvnost v tis.	Vstupné a prodej zb.
2018	3 817 470	3 902 183	-84 713	4 936 603	5,0	194 581	5 357	116 096	26 776	22 047	155 493
2019	3 807 030	4 184 654	-377 624	3 510 376	4,6	193 723	5 422	122 523	28 482	22 102	155 218
2020	4 255 796	4 302 276	-46 480	4 028 891	3,3	142 087	5 919	115 919	27 826	13 091	116 491
2021	4 287 576	4 357 534	-69 958	4 045 029	3,3	142 509	5 477	115 371	30 301	12 482	116 638
2019/2018 v %	99,7	107,2	445,8	71,1	92,0	99,6	101,2	105,5	106,4	100,2	99,8
2020/2019 v %	111,8	102,8	12,3	114,8	71,7	73,3	109,2	94,6	97,7	59,2	75,0
2021/2018 v %	112,3	111,7	82,6	81,9	66,0	73,2	102,2	99,4	113,2	56,6	75,0
2021/2019 v %	112,6	104,1	18,5	115,2	71,7	73,6	101,0	94,2	106,4	56,5	75,1
2021/2020 v %	100,7	101,3	150,5	100,4	100,0	100,3	92,5	99,5	108,9	95,3	100,1

Tabulka 7 Vývoj vybraných ukazatelů divadel v letech 2018–2021

v tis. Kč

OBDOBÍ	UKAZATELE										
	Příjmy	Výdaje	Hosp. výsledek	Provozní dotace celkem	Stupeň soběstačnosti v %	Tržby z vlastní činnosti	Počet zaměstnanců	Ostatní osobní náklady	Průměrná měsíční mzda v Kč	Návštěvnost v tis.	Vstupné a prodej zb.
2018	6 873 287	6 884 137	-10 850	4 340 129	34,2	2 355 163	7 217	136 210	28 030	8 139	1 770 084
2019	7 344 474	7 406 162	-61 688	4 506 535	35,2	2 604 735	7 511	151 869	28 733	8 680	1 931 946
2020	6 511 103	6 541 207	-30 104	5 319 724	16,6	1 082 979	7 260	116 802	31 197	3 148	792 105
2021	6 843 642	6 861 396	-17 754	5 557 036	17,1	1 174 341	7 560	111 365	31 381	3 384	840 683
2019/2018 v %	106,9	107,6	568,6	103,8	102,9	110,6	104,1	111,5	102,5	106,6	109,1
2020/2019 v %	88,7	88,3	48,8	118,0	47,2	41,6	96,7	76,9	108,6	36,3	41,0
2021/2018 v %	99,6	99,7	163,6	128,0	50,0	49,9	104,8	81,8	112,0	41,6	47,5
2021/2019 v %	93,2	92,6	28,8	123,3	48,6	45,1	100,7	73,3	109,2	39,0	43,5
2021/2020 v %	105,1	104,9	59,0	104,5	103,0	108,4	104,1	95,3	100,6	107,5	106,1

Tabulka 8 Vývoj vybraných ukazatelů kulturních domů v letech 2018–2021

v tis. Kč

OBDOBÍ	UKAZATELE										
	Příjmy	Výdaje	Hosp. výsledek	Provozní dotace celkem	Stupeň soběstačnosti v %	Tržby z vlastní činnosti	Počet zaměstnanců	Ostatní osobní náklady	Průměrná měsíční mzda v Kč	Návštěvnost v tis.	Vstupné a prodej zb.
2018	3 735 720	3 826 066	-90 346	2 050 766	32,8	1 254 280	3 280	140 342	23 405	11 047	773 830
2019	4 214 519	4 274 952	-60 433	2 392 993	34,9	1 490 240	3 770	164 653	23 862	11 928	927 697
2020	3 299 006	3 361 950	-62 944	2 393 899	21,6	726 882	3 605	118 601	25 013	3 946	385 802
2021	3 837 799	3 942 391	-104 592	2 844 021	20,4	803 989	4 129	118 544	25 324	5 180	408 852
2019/2018 v %	112,8	111,7	66,9	116,7	106,4	118,8	114,9	117,3	102,0	108,0	119,9
2020/2019 v %	78,3	78,6	104,2	100,0	61,9	48,8	95,6	72,0	104,8	33,1	41,6
2021/2018 v %	102,7	103,0	115,8	138,7	62,2	64,1	125,9	84,5	108,2	46,9	52,8
2021/2019 v %	91,1	92,2	173,1	118,8	58,5	54,0	109,5	72,0	106,1	43,4	44,1
2021/2020 v %	116,3	117,3	166,2	118,8	94,4	110,6	114,5	100,0	101,2	131,3	106,0

Tabulka 9 Vývoj vybraných ukazatelů hudebních souborů v letech 2018–2021

v tis. Kč

OBDOBÍ	UKAZATELE										
	Příjmy	Výdaje	Hosp. výsledek	Provozní dotace celkem	Stupeň soběstačnosti v %	Tržby z vlastní činnosti	Počet zaměstnanců	Ostatní osobní náklady	Průměrná měsíční mzda v Kč	Návštěvnost v tis.	Vstupné a prodej zb.
2018	1 541 171	1 541 579	-408	1 029 875	28,6	441 367	1 331	67 091	35 523	534	128 425
2019	1 717 539	1 835 731	-118 192	1 208 643	26,6	487 724	1 527	136 965	37 734	577	134 460
2020	1 565 423	1 614 072	-48 649	1 322 479	11,1	179 091	1 500	104 584	40 844	207	51 950
2021	1 651 608	1 677 029	-25 421	1 429 897	11,4	191 666	1 551	111 379	39 229	221	56 723
2019/2018 v %	111,4	119,1	28968,6	117,4	93,0	110,5	114,7	204,1	106,2	108,1	104,7
2020/2019 v %	91,1	87,9	41,2	109,4	41,7	36,7	98,2	76,4	108,2	35,9	38,6
2021/2018 v %	107,2	108,8	6230,6	138,8	39,9	43,4	116,5	166,0	110,4	41,4	44,2
2021/2019 v %	96,2	91,4	21,5	118,3	42,9	39,3	101,6	81,3	104,0	38,3	42,2
2021/2020 v %	105,5	103,9	52,3	108,1	102,7	107,0	103,4	106,5	96,0	106,8	109,2

Tabulka 10 Vývoj vybraných ukazatelů festivalů v letech 2018–2021

v tis. Kč

OBDOBÍ	UKAZATELE										
	Příjmy	Výdaje	Hosp. výsledek	Provozní dotace celkem	Stupeň soběstačnosti v %	Tržby z vlastní činnosti	Počet zaměstnanců	Ostatní osobní náklady	Průměrná měsíční mzda v Kč	Návštěvnost v tis.	Vstupné a prodej zb.
2018	1 442 994	1 483 043	-40 049	562 001	39,9	591 863	1 590	303 005	267 150	2 933	385 526
2019	1 556 144	1 609 517	-53 373	623 302	41,6	668 970	1 724	348 686	297 394	4 080	524 951
2020	998 455	885 246	113 209	760 613	20,9	184 649	876	175 141	162 940	2 321	92 660
2021	997 226	991 070	6 156	695 151	23,8	235 601	1 634	235 198	206 511	1 717	138 721
2019/2018 v %	107,8	108,5	133,3	110,9	104,3	113,0	108,4	115,1	111,3	139,1	136,2
2020/2019 v %	64,2	55,0	-212,1	122,0	50,2	27,6	50,8	50,2	54,8	56,9	17,7
2021/2018 v %	69,1	66,8	-15,4	123,7	59,6	39,8	102,8	77,6	77,3	58,5	36,0
2021/2019 v %	64,1	61,6	-11,5	111,5	57,2	35,2	94,8	67,5	69,4	42,1	26,4
2021/2020 v %	99,9	112,0	5,4	91,4	113,9	127,6	186,5	134,3	126,7	74,0	149,7

Literatura

Anheier, H. K., Merkel, J. and K. Winkler. (2021). *Culture, the Arts and the COVID-19 Pandemic: Five Cultural Capitals in Search of Solutions*. Berlin: Hertie School.

Bargel, Robert; Bednářová, Hana; Černá, Lucie; Gregoriniová, Jindřiška; Lössl, Jiří; Klementová, Kateřina; Perlín, Radim; Novák, Jaroslav; Zborníková, Andrea; Kociánová, Renata; Baumgartner, František; Kopecký, Martin; Richter, Eva; Šerák, Michal. (2021). *Podpora mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů jako nástrojů přenosu a sdílení kulturních hodnot na lokální a regionální úrovni*. Praha: NIPOS. str. 47. [vid. 2023-06-14]. Dostupné z: <https://naki2.nipos.cz/>

Bernard, J., Šimon, M. (2017): Vnitřní periferie v Česku: Multidimenzionalita sociálního vyloučení ve venkovských oblastech. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 53, 1, 3-28.

Blažek, J., Csank, P. (2005): The West-East gradient and regional development: the case of the Czech Republic. *Acta Universitatis Carolinae*, 1-2, 89-108.

Blažek, J., Netrdová, P. (2009): Can development axes be identified by socio-economic variables?: The case of Czechia. *Geografie*, 114, 4, 245-262.

Blažek, J., Netrdová, P. (2012): Aktuální tendence lokální diferenciace vybraných socioekonomických jevů v Česku: směřuje vývoj k větší mozaikovitosti prostorového uspořádání. *Geografie*, 117, 3, 266-288.

Betzler, D., Loots, E., Prokůpek, M., Marques, L., Grafenauer, G. (2020). COVID-19 and the arts and cultural sectors: investigating countries' contextual factors and early policy measures, *International Journal of Cultural Policy*, online. DOI: 10.1080/10286632.2020.1842383.

CULT Committee of European Parliament. (2021). *Cultural and creative sectors in post-COVID-19 Europe: crisis effects and policy recommendations*. [vid. 2023-06-14] Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/652242/IPOL_STU\(2021\)652242_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/652242/IPOL_STU(2021)652242_EN.pdf)

Čermák, Z., Hampl, M., Müller, J. (2009): Současné tendence vývoje obyvatelstva metropolitních areálů v Česku: dochází k významnému obratu?. *Geografie*, 114, 1, 37-51.

Dostál, Petr; Černý, Ondřej; Daněk, Petr; Drobný, Tomáš; Gregorini, Jindřich; Richter, Vít; Gregoriniová, Jindřiška; Lázňovská, Lenka; Přílepková, Michaela; Vávrová, Barbora; Vítová, Kateřina. (2013). *Certifikovaná metodika Posouzení efektivnosti vynaložení veřejných prostředků na zajištění kvality a dostupnosti veřejných kulturních služeb*. Praha: NIPOS. [vid. 2023-06-13]. Dostupné z: <http://invenio.nusl.cz/record/391418/?ln=cs>

European Cultural Foundation. (2020). *The Future of Culture and Creative sectors in post-COVID-19 Europe*. [online]. [vid. 2022-06-22]. Dostupné z: <https://culturalfoundation.eu/wp-content/uploads/2020/11/CAE-ECFstatementPost-COVID-19Europe.pdf>

Frosh, P. and M. Georgiou. (2022). *Covid-19: The cultural construction of a global crisis*. *International Journal of Cultural Studies*. Vol. 25 (3-4) 233-252.

Furlong, Y. and T. Finnie. (2020). *Culture counts: the diverse effects of culture and society on*

mental health amidst COVID-19 outbreak in Australia. Irish Journal of Psychological Medicine. Vol. 37, 237–242. doi:[10.1017/ipm.2020.37](https://doi.org/10.1017/ipm.2020.37)

Gokmen, Y., Baskici, C. and Y. Ercil. (2021). *The impact of national culture on the increase of COVID-19: A cross-country analysis of European countries. International Journal of Intercultural Relations*. 81. 1–8.

Grillitsch, M., Nilsson, M. (2022): The role of initial and gradual trust in growing and unlocking regional industrial specialisations, *Industry and innovation*, DOI: [10.1080/13662716.2022.2036599](https://doi.org/10.1080/13662716.2022.2036599)

Hampl, M., Gardavský, V., Kühnl, K. (1987): *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*, Univerzita Karlova, Praha, 255 str.

Hampl, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Vydalo nakladatelství DemoArt, Praha pro Univerzitu Karlovu, Přírodovědeckou fakultu.

Hampl, M. (2007): Regionální diferenciace současného socioekonomického vývoje v České republice. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 43(5, 889-910.

Hampl, M. (2010): Regionální diferenciace společnosti: obecné typy vývojových procesů. *Geografie*, 115, 1, 1-20.

Hampl, M. (2021): Hierarchical forms of inequality in reality: in search of regularities and problems of explanation. *Geografie*, 126, 1, 1–28. <https://doi.org/10.37040/geografie2021126010001>

Hanzlík, J., Szczepanik, P., Čada, K., Chytková, Z., Špaček, O., Samusevich, R. and A. Wolfová. (2022). *Český filmový divák v době covid-19: Redukce dopadů krize a nové příležitosti pro filmovou distribuci*. Výzkumná zpráva. Praha: VŠE. DOI: [10.13140/RG.2.2.35362.71360](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.35362.71360)

Hye-Kyung Lee, Karin Ling-Fung Chau & Takao Terui. (2021). *The Covid-19 crisis and ‘critical juncture’ in cultural policy: a comparative analysis of cultural policy responses in South Korea, Japan and China, International Journal of Cultural Policy*, DOI: [10.1080/10286632.2021.1938561](https://doi.org/10.1080/10286632.2021.1938561)

IDEA Consult, Goethe-Institut, Amann S. and Heinsius J. (2021). *Research for CULT Committee – Cultural and creative sectors in post-Covid-19 Europe: crisis effects and policy recommendations, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels*.

IUHPE, Kritická opatření pro podporu duševního zdraví. (2021). [online]. [vid. 2022-06-22]. Dostupné z: https://www.iuhpe.org/images/IUHPE/Advocacy/IUHPE_Mental-Health_PositionStatement.pdf

Jančák, V., Havlíček, T., Chromý, P., Marada, M. (2008): Regional differentiation of selected conditions for the development of human and social capital in Czechia. *Geografie*, 113, 3, 269–284.

Jeannotte, M.S., 2021. *When the gigs are gone: Valuing arts, culture and media in the COVID-19 pandemic. Social Sciences & Humanities Open*. Vol. 3 (1) Article 100097. [online]. [vid. 2022-06-22].

Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590291120300863?via%3Dihub>

Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. (2004): *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Academia, Praha, 304 str.

Jeřábek, M., Dokoupil, J., Fiedor, D., Krejčová, N., Šimáček, P., Wokoun, R., Zich, F. (2021): Nové vymezení periferií Česka. *Geografie*, 126, 4, 419–443.

<https://doi.org/10.37040/geografie2021126040419>

Karo, E., Kattel, R. (2015): Economic development and evolving state capacities in Central and Eastern Europe: can “smart specialization” make a difference?, *Journal of Economic Policy Reform*, 18, 2, 172-187, DOI: 10.1080/17487870.2015.1009068

Korčák, J. (1973): *Geografie obyvatelstva ve statistické syntéze*. Univerzita Karlova, Praha, 147 str.

Konečný, O. (2019): The leader approach across the European Union: one method of rural development, many forms of implementation. *European countryside*.

Krausová, M. (2021). *Právní úprava statusu umělce. Umělec „na volné noze“, jeho právní postavení a sociální zabezpečení*. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, Parlamentní institut: Srovnávací studie č. 5.403.

Kuchyňka, Z. (2020). *Zamyšlení nad ekonomickými dopady*. *Věstník AMG 4/2020*, s. 5-6.

Maxmilián, V. (2023). *Evropská komise má uznat vliv kultury na zdraví a wellbeing*. [online]. [vid. 2023-06-22]. Dostupné z: <https://www.kreativnicesko.cz/clanky/evropska-komise-ma-uznat-vliv-kultury-na-zdravi-a-wellbeing>

Musil, J., Müller, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 44, 2, 321-348.

Návratová, J., Petrová, P., Žáková E. a kol. (2022). *Status umělce. Příspěvky k diskusi*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav.

NIPOS, ČSÚ. (2022). *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2020*. [vid. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.statistikakultury.cz/wp-content/uploads/2022/08/Vysledky-uctu-kultury-CR-za-rok-2020.pdf>

NIPOS. (2022). *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2021*. [vid. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.statistikakultury.cz/zakladni-statisticke-udaje/>

Obnova kulturního sektoru. Průběžná zpráva. (2021). *Kulturrådet (Norská kulturní rada) a Norsk filminstitutt (Norský filmový institut)*. Editorský výběr z původního dokumentu a překlad, IDU, 2022.

OECD. (2020). *Kulturní šok: covid-19 ve vztahu ke kulturním a kreativním průmyslům*. Překlad do češtiny Institut umění – Divadelní ústav.

OECD. (2022). *The Culture Fix: Creative People, Places and Industries, Local Economic and Employment Development (LEED)* OECD Publishing: Paris, [online]. [vid. 2022-06-22]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/991bb520-en>.

OECD. (2022). *Report in brief*. [online]. [vid. 2022-06-06]. Dostupné z: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/991bb520-en/1/3/1/index.html?itemId=/content/publication/991bb520-en&csp=25e0b9f49c18c1dc4aca61a51754cf0b&itemIGO=oecd&itemContentType=book#wrapper>

Ouředníček, M., Nemeškal, J., Špačková, P., Hampl, M., Novák, J. (2018): A synthetic approach to the delimitation of the Prague Metropolitan Area. *Journal of Maps*, 14, 1, 26-33.

Ouředníček, M., Nemeškal, J., Pospíšilová, L.: Vymezení území pro Integrované teritoriální investice (ITI) v ČR Závěrečný dokument, Praha, březen 2020

Palinchak, M., Tsalan, M., Brenzovych, K., Kucher, A., Kajánek, T., Grešš, M. (2021): Competitiveness as the Basis of EU Regional Policy: Smart Specialization and Sustainability. *European Journal of Sustainable Development*, 10(4), 227-227.

Perlín, R., Kučerová, S., Kučera, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*, 115, 2, 161–187. (VaV WD01-01-07-1, VZ MSM 0021620831)

Perlín, R., Komárek, M., Marada, M., Havlíček, T., Jančák, V., Chromý, P., Bednářová, H. (2019a): Typologie mikroregionů Česka, *Urbanismus a územní plánování* 4/19, ÚUR, Brno, 8-13.

Perlín, R. (ed.), Bargel, R., Bednářová, H., Černá, L., Gregoriniová, J., Lössl, J., Novák, J. (2019b): Soubor specializovaných map s odborným obsahem, projekt NAKI Podpora mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů jako nástrojů přenosu a sdílení kulturních hodnot na lokální a regionální úrovni NAKI DG18P02OVV043, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 50 str.

Perlín, R., Bednářová, H., Havlíček, T., Chromý, P., Jančák, V., Komárek, M., Marada, M., (2021): Doporučení pro návrh opatření v oblasti rozvoje nemetropolitních oblastí, Opatření nelegislativní povahy – Hneleg, MMR, Praha, projekt TAČR č. TITSMMR701, 45 str.

Perlín, R. Maur. H. (2023): Které regiony se rozvíjejí rychleji, *Geografie*, v recenzním řízení.

Petráš, M., Květoň, V. (2020): Spatial changes in distribution of firms and selected industries around new motorway. *Applied Geography*, Volume 121, August 2020, <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2020.102263>

Prokop, P., Louženský, L., Prokůpek, M. (2020). *Závěrečná zpráva za oblast divadla a tance vycházející z výzkumu Mapování dopadů koronaviru na kulturní sektor provedeným zástupci Institutu umění – Divadelního ústavu, Katedry arts managementu FPH Vysoké školy ekonomické v Praze a Katedrou produkce Divadelní fakulty Akademie múzických umění v Praze.*

Prokůpek, M. (ed.), Prokop, P., Vait, B., Grosman, J. and D. Šubrt. (2022). *Profesionální umění a Covid-19: aktuální dopady jako výzva pro inovace.* Praha: VŠE.

Přidalová, I., Ouředníček, M. (2017). Role zahraniční migrace v měnící se sociálně prostorové diferenciaci Prahy. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 53(5), 659-692.

Raabová, T. (2021). *Metodika evaluace kulturních organizací zřizovaných městem.* [vid. 2023-06-26]. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/f96fc5d7def29509aefc6784e61f65b/kult-evaluace_metodika_1.pdf

Radermecker, A.-S. V. (2020). *Art and culture in the COVID-19 era: for a consumer-oriented approach.* [vid. 2023-06-26]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s43546-020-00003-y>

Shaughnessy, C., Perkins, R., Spiro, N., Waddell, G., Campbell, A. and A. Williamson. (2022). *The future of the cultural workforce: Perspectives from early career arts professionals on the challenges and future of the cultural industries in the context of COVID-19.* *Social Sciences & Humanities Open*. Vol. 6 (1) Article 100296. [vid. 2023-06-26]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2022.100296>

Sozanská, Olga a Jiří Tošner. (2005). *Metodika dobrovolnictví nezaměstnaných z hlediska projektů Job Rotation*. Praha: Hestia, [vid. 2020-06-22]. Dostupné z: https://ipk.npk.cz/docs/dobrovolnici/MetodDopor_MKCR_2015.pdf

Stanilov, K., Sýkora, L. (eds.) (2014): *Confronting suburbanization: Urban decentralization in postsocialist Central and Eastern Europe*. John Wiley & Sons.

UNESCO, Department of Culture and Tourism – Abu Dhabi. (2022). *Culture in Times of COVID-19. Resilience, Recovery and Revival*.

UNESCO 2022 – cituje: European Union. (2021). *Towards Gender Equality in the Cultural and Creative Sectors*. [vid. 2023-06-26]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/36e9028b-c73b-11eb-a925-01aa75ed71a1>

UNESCO. (2022). *In moments of crisis, people need culture*. [vid. 2023-06-26]. Dostupné z: <https://www.unesco.org/en/articles/moments-crisis-people-need-culture>

Usnesení Evropského parlamentu ze dne 7. června 2007 o sociálním postavení umělců (2006/2249(INI)). Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0236+0+DOC+XML+V0//CS>

Vrbík, F., Netrdová, P. (2021): Vývoj prostorové diferenciace nezaměstnanosti v Česku pohledem evolučních a institucionálních přístupů: příklad Karvinska a Jablunkovska. *Geografie*, 126, 2, 195-220. <https://doi.org/10.37040/geografie2021126020195>

Žáková, E. (2022). *Iniciativy týkající se statusu umělkyně a umělce v ČR*. Pp. 48–54, in: Návratová, J., Petrová, P., Žáková, E. a kol. *Status umělce. Příspěvky k diskusi*. Praha: Institut umění – Divadelní

Datové zdroje:

Malý lexikon obcí České republiky 2014, 2020, Český statistický úřad Praha

Vyhláška o procentním podílu jednotlivých obcí na částech celostátního hrubého výnosu daně z přidané hodnoty a daní z příjmů, příloha k vyhlášce za roky 2013 a 2019, Ministerstvo financí ČR

Příloha

Dopady COVID-19 na kulturní subjekty ve vybraných krajích ČR - Karlovarském, Královéhradeckém, Olomouckém a na Vysočině

Zpracoval STEM pro Národní informační a poradenské středisko pro kulturu

N ■ **I** ■
PO ■ **S**

Obsah

Metodologie

Shrnutí hlavních závěrů

Stav před pandemií – minulost

Dopady pandemie – přítomnost

Výhled do budoucna

Metodologie

- Sběr dat probíhal v listopadu 2021 prostřednictvím online dotazování (CAWI) s možností vyplnění po telefonu (CATI).
- Kontakty na kulturní subjekty (KS) pochází z interní databáze NIPOS, organizace byly telefonicky urgovány se žádostmi o vyplnění.
- Dotazník vyplnilo celkem 508 KS z následujících čtyř krajů ČR:
 - Karlovarský kraj (n = 78)
 - Královéhradecký kraj (n = 166)
 - Kraj Vysočina (n = 111)
 - Zlínský kraj (n = 153)
- V databázi NIPOS bylo celkem 1389 KS, návratnost dotazníků tedy činí 36,5 %.
- Soubor vyplněných dotazníků byl zvážen proti databázi NIPOS pro tyto čtyři kraje dle typů KS a zaměření jejich činnosti.
- Je třeba mít na paměti, že na dotazník odpovídaly aktivně fungující KS, které po roce a půl koronavirové krize byly stále v nějaké formě provozu – výsledky zde prezentované tedy reprezentují aktivní část KS. Identifikované problémy tak budou pravděpodobně hlubší, neboť nezaznávají názory těch KS, které musely v důsledku činnosti zcela ukončit svou činnost a existenci.

Shrnutí hlavních zjištění

- 1) Koronavirová krize měla negativní dopad na fungování a finanční stabilitu dotázaných KS, nicméně konkrétní dopady se značně liší dle typu a činnosti subjektů.**
- 2) Finančně byly nejhůře zasaženy podnikatelské KS a KS věnující se živému umění a produkční činnosti.**
- 3) Zdaleka ne všechny krizí zasažené KS využily v plné míře dostupnou podporu státu.**
- 4) KS nicméně počítají s pokračující podporou kultury od státu, krajů a obcí a věří, že zájem diváků se vrátí na předpandemickou úroveň.**

- Cílové publikum KS tvořili před COVID-19 nejčastěji **obyvatelé obcí a regionu** (83 %), pak turisté (27 %) a specifické věkové skupiny obyvatel (19 %)
- 35 % dotázaných KS z řad NNO svou činnost provozuje za obvyklých podmínek **denně**. Stejný podíl pak svou činnost provozuje jednou měsíčně nebo méně často.
- KS z oblasti kulturního dědictví a kulturně výchovné činnosti svou činnost provozují nejčastěji.
- Zřizované KS mají nejvyšší počet **stálých zaměstnanců**, NNO nejnižší. KS z řad NNO mají nejvyšší průměrný počet **neplacených členů** (15) a **dobrovolníků** (6). Podnikatelské KS mají zase vysoký průměrný počet zaměstnanců najímaných na **konkrétní akce** (9).
- Celých 84 % ze zřizovaných KS má k dispozici **vlastní prostory** pro činnost (oproti 41 % v celku). **Bezúplatný pronájem** prostor nejčastěji využívají KS z řad NNO (46 %), které také nejvíce mají prostory najímané nárazově na **jednotlivé aktivity** (32%).
- **Pro zřizované KS je tak z hlediska předpokladů typická vyšší stabilita** – opírají se o předvídatelné a pravidelné zdroje financí jako jsou příspěvky zřizovatele a typicky disponují vlastními či svěřenými prostory, což jim umožňuje zaměstnávat proporčně více stálých zaměstnanců a provozovat svou činnost ve vyšší frekvenci.
- **Podnikatelské a NNO kulturní subjekty se naopak potýkají s různými druhy nejistoty**. Obou typů se týká převážně nejisté zázemí, u NNO má dále vliv velký počet dobrovolníků v jejich řadách, u podnikatelů se zase přidává nejistota finanční, kdy část financování tvoří různé dotace.

Shrnutí hlavních zjištění – dopad koronavirové krize na finance a propouštění

- **Příspěvky zřizovatele** tvoří v průměru 64 % financování zřizovaných KS. Podnikatelské KS výrazně více závisí na **tržbách z aktivit** (29 % z celkového financování). **Dotacemi** jsou zase nejvíce financovány NNO (ze 36 %).
- **Příspěvky zřizovatele** tvoří téměř polovinu (48 %) financování KS činných v oblasti kulturního dědictví. Pro produkční KS jsou zas výrazně důležitější **dotace**, které tvoří 41 % jejich financování.
- Čím častěji KS působí, tím větší podíl financování tvoří příspěvky zřizovatele. Naopak, čím nižší intenzita činnosti, tím vyšší je podíl sponzoringu a darů na jejím rozpočtu.
- Dvě třetiny (65 %) NNO KS před koronavirovou krizí měly **roční rozpočty** v řádech **desítek tisíc Kč**.
- Naopak třetina (32 %) zřizovaných KS před krizí operovala s **ročními rozpočty** nad **pět milionů Kč**.
- 66% z dotázaných KS si během koronavirové krize **finančně pohoršilo**.
- Nicméně v otázce na srovnání prvního pololetí roku 2020 (začátek koronavirové krize) s prvním pololetím roku 2021 se ukazuje, že **finanční propad** KS do značné míry **zpomalil**.
- V kombinovaném srovnání vývoje let 2019–2021 se ukazuje, že **zřizované KS** se nachází v **nejstabilnější situaci** – 45 % zaznamenalo stabilní nebo pozitivní vývoj. Naopak polovina KS z řad NNO a téměř dvě třetiny podnikatelských KS (62 %) v obou posledních letech zaznamenaly **silné výpadky příjmů a výdajů**.
- Celkem 13 % dotázaných KS muselo přistoupit k **propouštění zaměstnanců**, nejčastěji pak podnikatelské KS, které se v průměru rozloučily se třemi zaměstnanci.

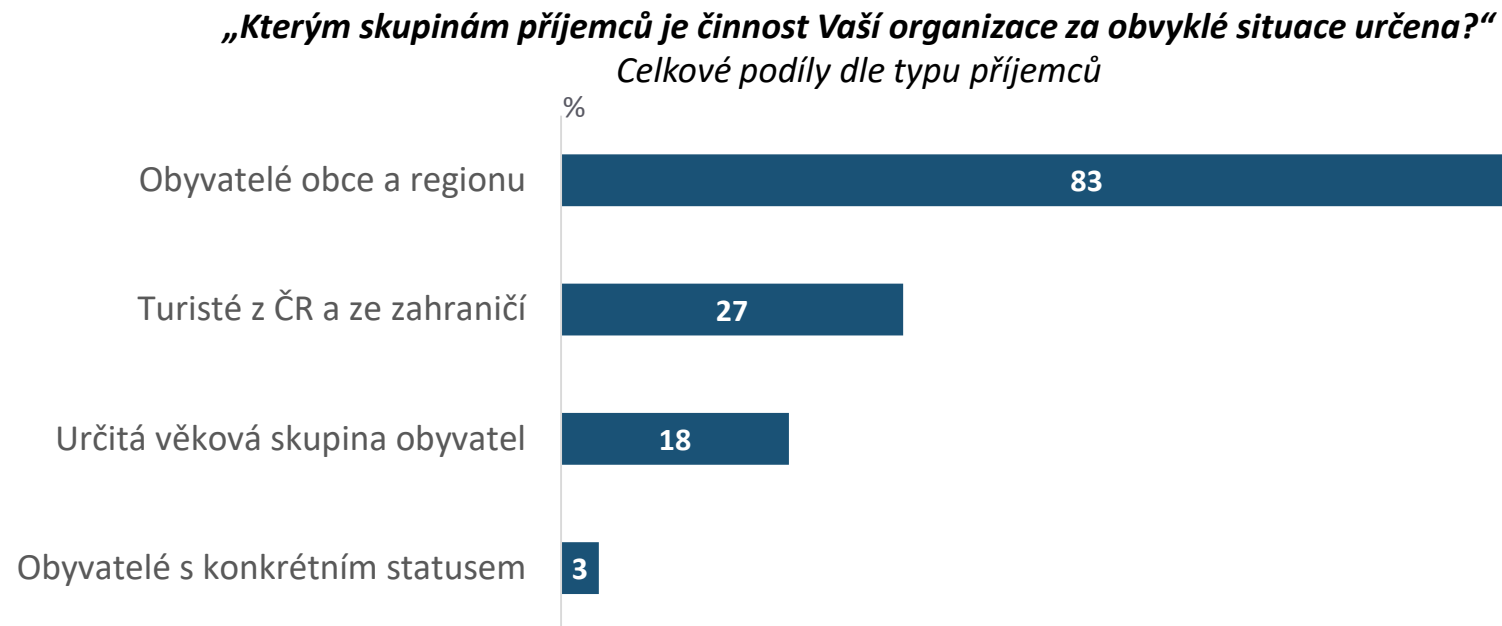
Shrnutí hlavních zjištění – jiné změny způsobené koronavirovou krizí a výhled do budoucna

- Z dotazovaných prostředků byl nejvyšší **nárůst užívání** během COVID-19 zaznamenán u **videokonferenčních platforem**, naopak sociální sítě, webové stránky a emailová komunikace byly již relativně zavedené před krizí.
- Ve spontánních odpovědích na jiná ekonomická opatření přijatá KS v důsledku krize, bylo často zmiňováno zmrazení investic, vyčerpání finančních rezerv, odložení oprav a ukončení nevýdělečných činností KS.
- Celých 53 % dotazovaných KS se nedomnívá, že koronavirová krize povede k výrazné **proměně potřeb či chování** jejich cílových skupin.
- Oslovené KS obecně věří, že stát a obce budou kulturu **podporovat jako dříve** (70 % souhlasí) a že zájem o kulturu se vrátí na předpandemickou úroveň (57 % souhlasí). Zároveň ale 54 % dotazovaných KS má za to, že lidé se ještě dlouho budou vyhýbat hromadným akcím.
- Mezi nejčastější strategie přípravy na možné budoucí krize patří **identifikace nových zdrojů financování** (45 % z oslovených KS) a **příprava strategií** a scénářů pro budoucí krize (38 %).
- Zřizované KS se častěji než ostatní plánují věnovat potřebám svého publika/návštěvníků, přípravě alternativních plánů svých akcí nebo plánům pro případ krize.

Výchozí pozice organizací v kultuře

Cílové publikum KS tvoří nejčastěji obyvatelé obcí a regionů

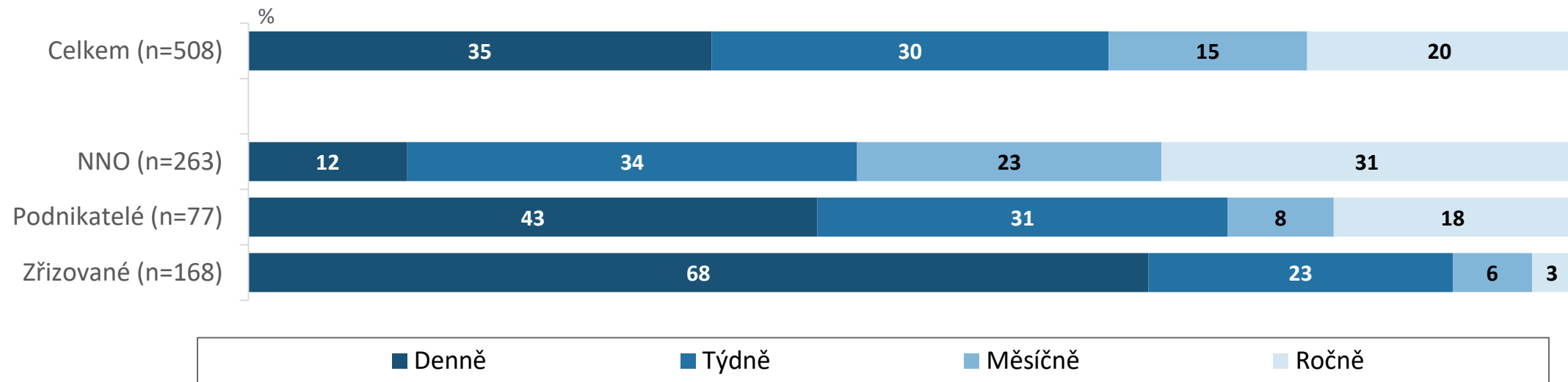
- K nim směřuje svou činnost celých 83 % z KS v souboru.
- Další čtvrtina KS (27 %) míří mj. na zahraniční a domácí turisty nebo na určitou věkovou skupinu obyvatel (18 %, typicky děti nebo seniory).

KS z řad NNO svou činnost provozují ve výrazně nižší intenzitě

- Více než polovina (54 %) KS z řad NNO svou činnost provozuje jednou za měsíc nebo méně často.
- Naopak dvě třetiny (68 %) ze zřizovaných KS svou činnost obvykle provozují každý den.
- Mezi podnikatelskými KS denně působí 43 % z nich.

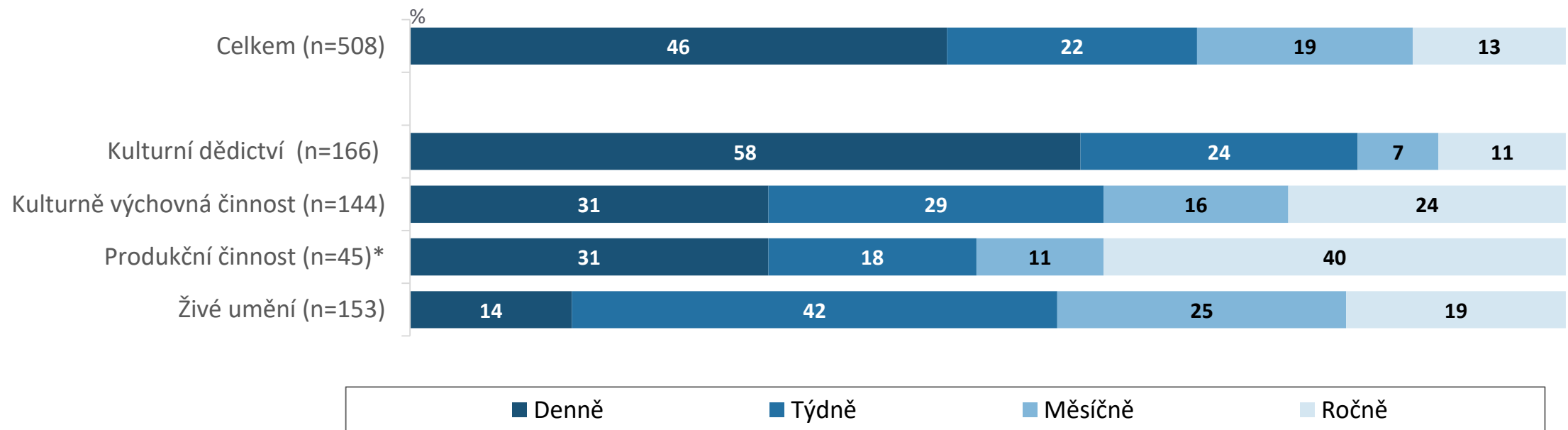
*“V jaké intenzitě Vaše organizace provozuje za obvyklé situace svou činnost?”
dle právní formy KS*

KS z oblasti kulturního dědictví svou činnost provozují nejčastěji

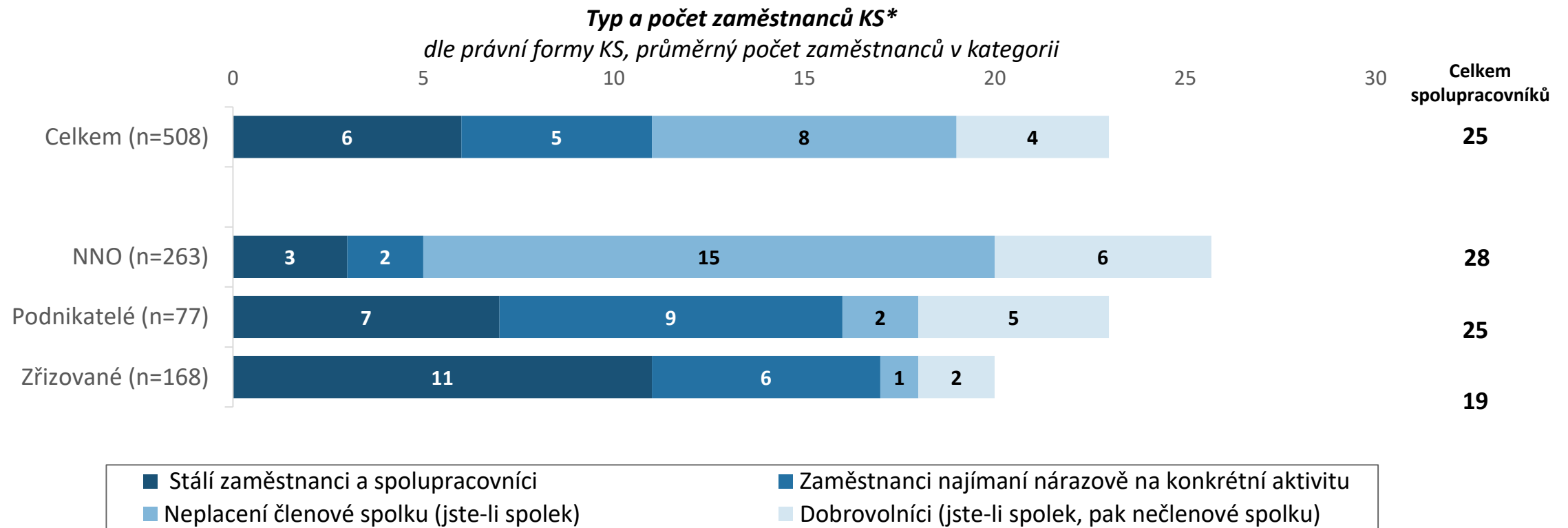
- 58 % KS věnujících se kulturnímu dědictví svou činnost provozuje denně.
- Naopak mezi KS z oblasti živého umění 25 % tak činí pouze v měsíční intenzitě a dalších 19 % pouze v intenzitě roční.

*“V jaké intenzitě Vaše organizace provozuje za obvyklé situace svou činnost?”
dle hlavní činnosti KS (klasifikace NIPOS)*

Zřizované KS mají nejvyšší průměrný počet stálých zaměstnanců, NNO zase nejvyšší celkový počet spolupracovníků

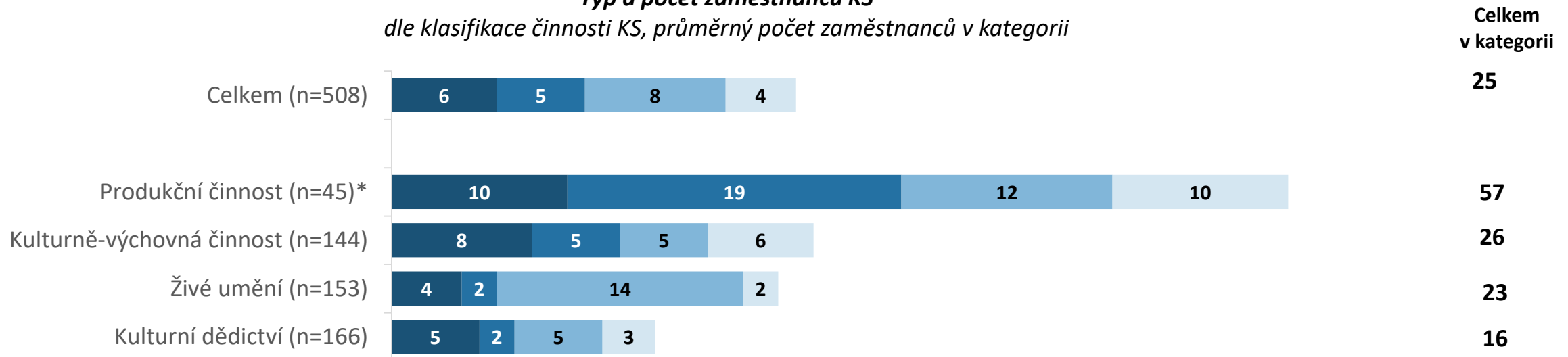
- Zřizované KS mají v průměru 11 stálých zaměstnanců a spolupracovníků, NNO jen 3
- KS z řad NNO mají zdaleka nejvyšší průměrný počet neplacených členů (15) a dobrovolníků (6)
- Podnikatelské KS mají vysoký průměrný počet zaměstnanců najímaných na konkrétní akce (9)

KS v oblasti produkční činnosti spolupracují v průměru s nejvíce lidmi, KS v živém umění pak nejvíce spoléhají na neplacené členy

- KS věnující se produkční činnosti spolupracují v průměru s 57 lidmi.
- KS v oblasti živého umění mají nejvyšší průměrný počet členů spolku (14)

Typ a počet zaměstnanců KS
dle klasifikace činnosti KS, průměrný počet zaměstnanců v kategorii

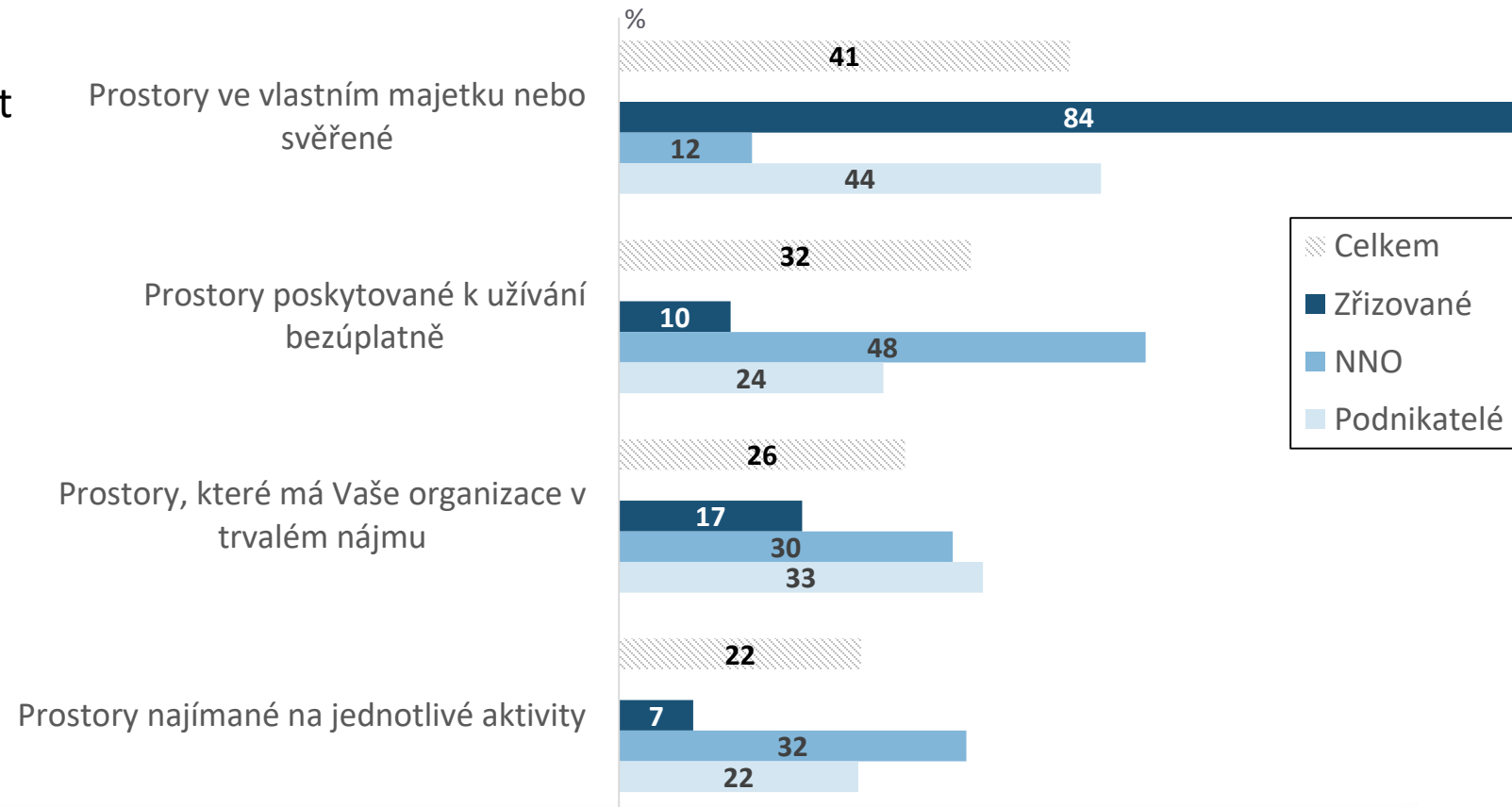

Stálí zaměstnanci a spolupracovníci
 Zaměstnanci najímaní nárazově na konkrétní aktivitu
 Neplacení členové spolku (jste-li spolek)
 Dobrovolníci (jste-li spolek, pak nečlenové spolku)

Vlastní nebo svěřené prostory pro aktivitu jsou výsadou především zřizovaných KS

*„Jaké prostory Vaše organizace při obvyklém chodu pro svou činnost využívá?“
Celkové podíly dle typu právní formy KS*

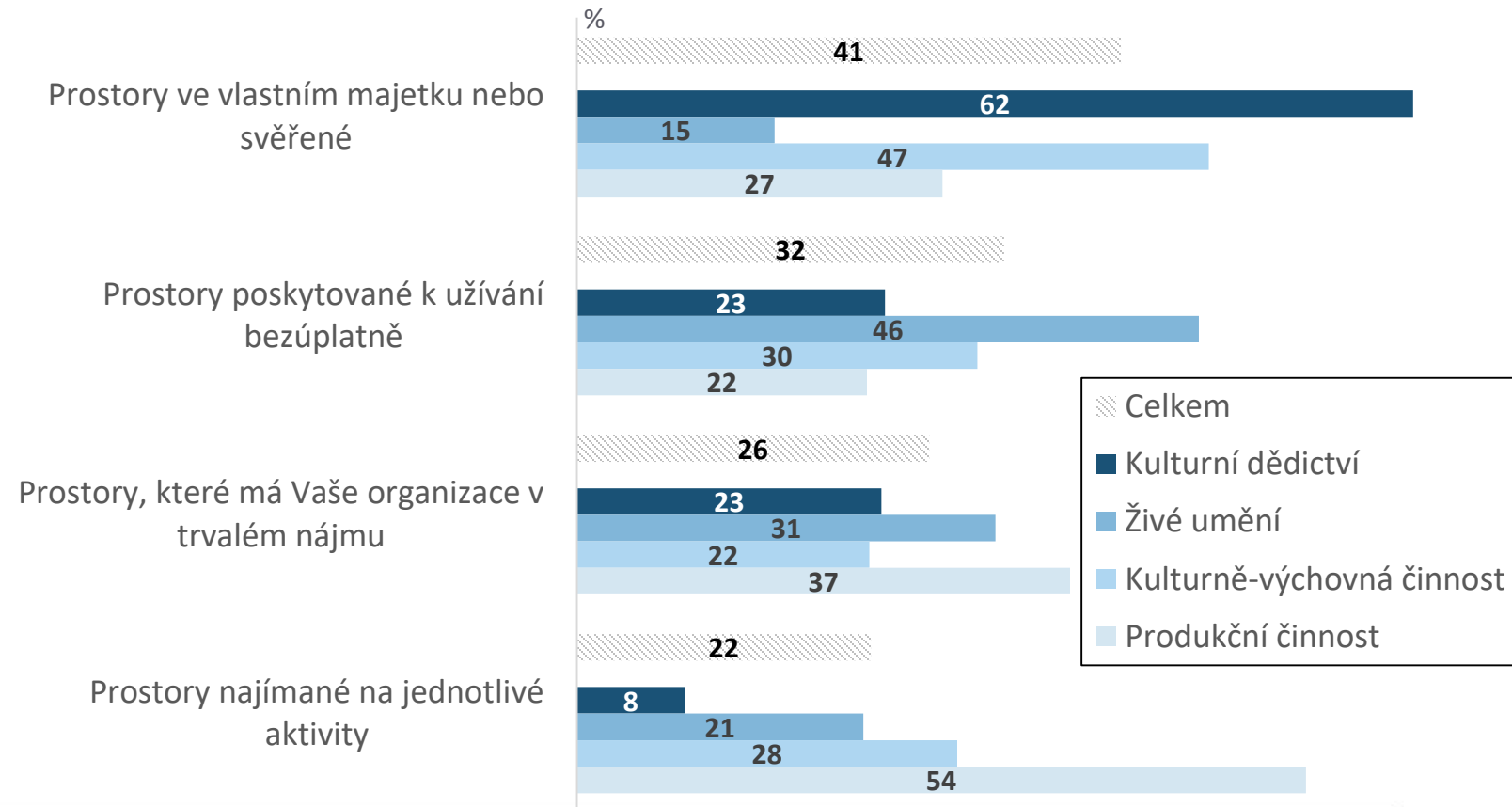
- Celých 84 % ze zřizovaných KS má k dispozici vlastní prostory pro činnost (oproti 41 % pro celý soubor).
- Prostory v trvalém nájmu má 33 % podnikatelských KS a 30 % KS z řad NNO.
- Bezúplatný pronájem prostor nejčastěji využívají KS z řad NNO (48 %), které také nejvíce využívají prostor najímaných nárazově na jednotlivé aktivity (32 %).

Vlastními prostorami disponují nejčastěji kulturní subjekty v oblasti kulturního dědictví

*„Jaké prostory Vaše organizace při obvyklém chodu pro svou činnost využívá?“
Celkové podíly dle klasifikace činnosti KS*

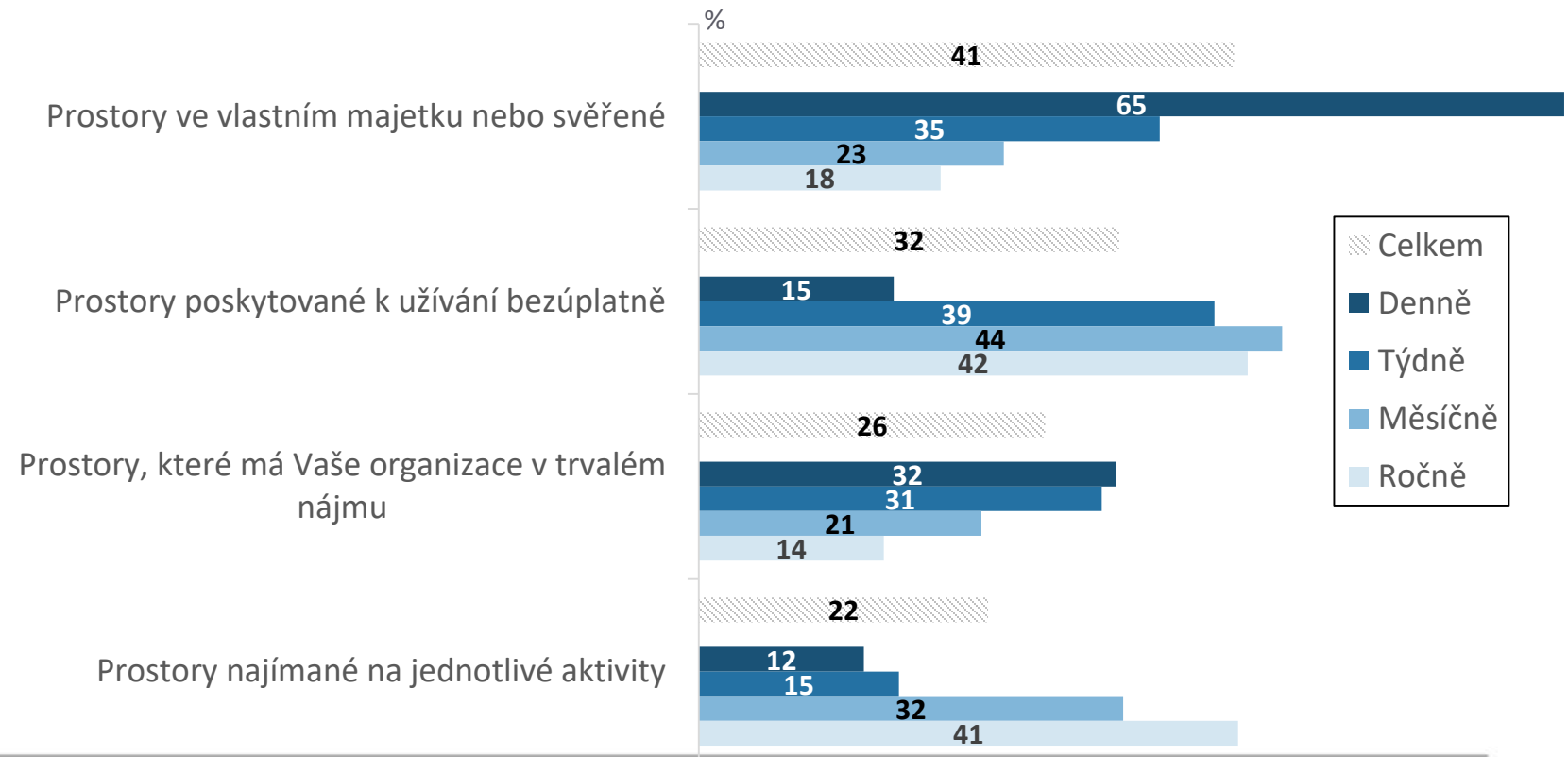
- Celých 62 % z KS aktivních v kulturním dědictví má k dispozici vlastní prostory pro činnost (oproti 41 % pro celý soubor).
- 54 % z produkčních KS naopak využívá prostor pronajímaných nárazově na jednotlivé aktivity (oproti 22 % pro celek).
- Téměř polovina (46 %) KS činných v živém umění využívá bezúplatného pronájmu prostor.

Čím vyšší intenzita činnosti KS, tím vyšší šance, že bude využívat vlastních prostor

„Jaké prostory Vaše organizace při obvyklém chodu pro svou činnost využívá?“
Celkové podíly dle intenzity provozu KS

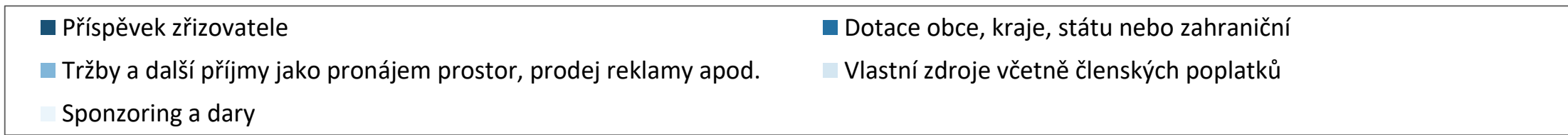
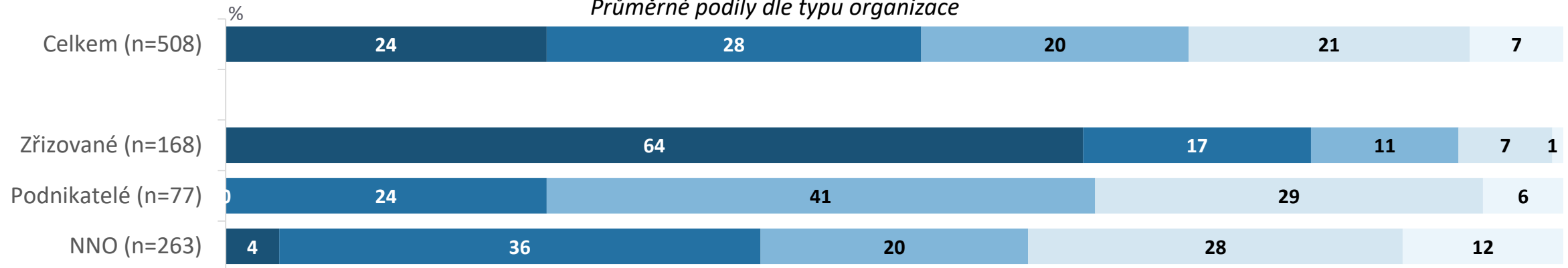
- Dvě třetiny (65 %) KS, které působí denně, mají k dispozici vlastní prostory, mezi těmi s roční intenzitou činnosti je to jen 18 %.
- Naopak, čím nižší intenzita aktivit dané KS, tím spíše bude spoléhat na nárazový pronájem prostor na konkrétní akce.

Zřizované KS výrazně závisí na příspěvcích zřizovatele, NNO zase na dotacích

- Příspěvky zřizovatele tvoří v průměru 64 % financování zřizovaných KS oproti 14 % mezi NNO. .
- Podnikatelské KS výrazně více závisí na tržbách z jejich aktivit (41 % z financování)
- Třetinu (36 %) financování KS z řad NNO pak tvoří různé dotace.

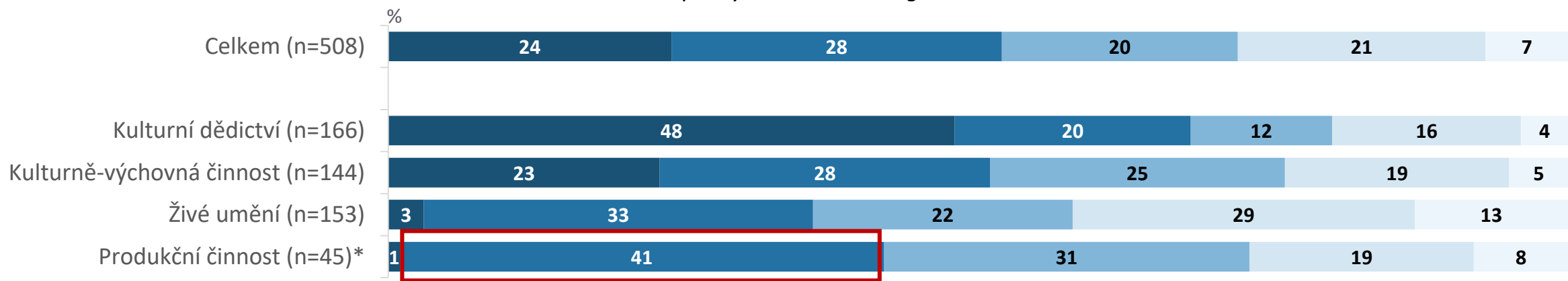
Podíl různých zdrojů na financování organizace v roce 2019
Průměrné podíly dle typu organizace

KS v oblasti kulturního dědictví spoléhají na příspěvky zřizovatele, produkční KS zase na dotace

- Příspěvky zřizovatele tvoří téměř polovinu (48 %) financování KS činných v oblasti kulturního dědictví.
- Pro produkční KS jsou zase výrazně důležitější dotace, které tvoří 41 % jejich financování.

Podíl různých zdrojů na financování organizace v roce 2019
Průměrné podíly dle zaměření organizace

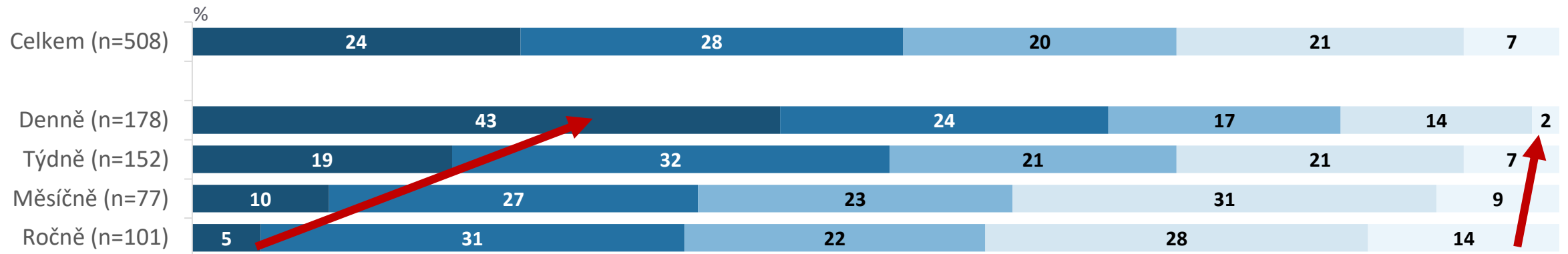

- Příspěvek zřizovatele
- Dotace obce, kraje, státu nebo zahraniční
- Tržby a další příjmy jako pronájem prostor, prodej reklamy apod.
- Vlastní zdroje včetně členských poplatků
- Sponzoring a dary

Čím intenzivněji KS vyvíjí svou činnost, tím větší podíl financování tvoří příspěvky zřizovatele

- Podíl ostatních zdrojů financování je relativně vyrovnaný, bez ohledu na intenzitu činnosti.
- Platí také, že čím častěji daná KS působí, tím menší je podíl sponzoringu a darů na jejím rozpočtu

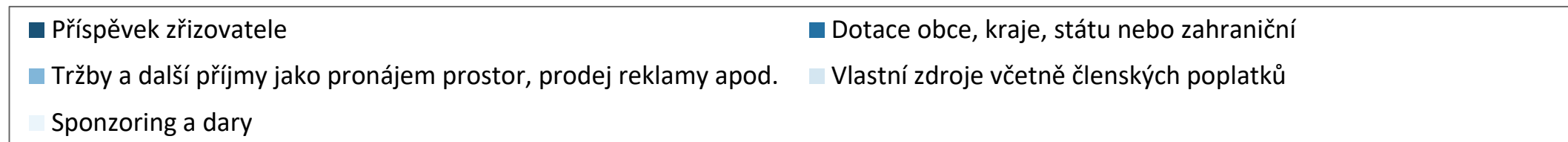
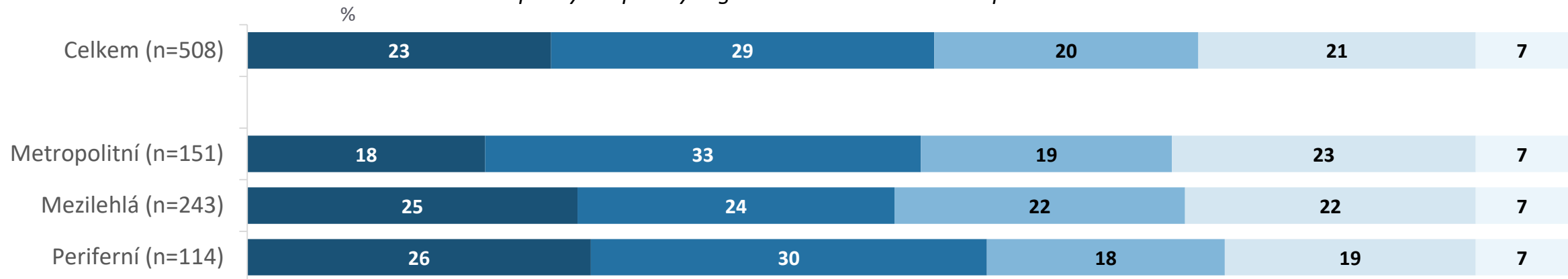
Podíl různých zdrojů na financování organizace v roce 2019
Průměrné podíly dle intenzity činnosti organizace

Zdroje financování KS se příliš neodlišují dle metropolitní lokality

- KS nacházející se ve vnitřní metropolitní oblasti závisí na příspěvcích zřizovatele v menší míře, mají k dispozici více formátů činnosti, a tím i pestřejší zdroje, ze kterých finance získávají.

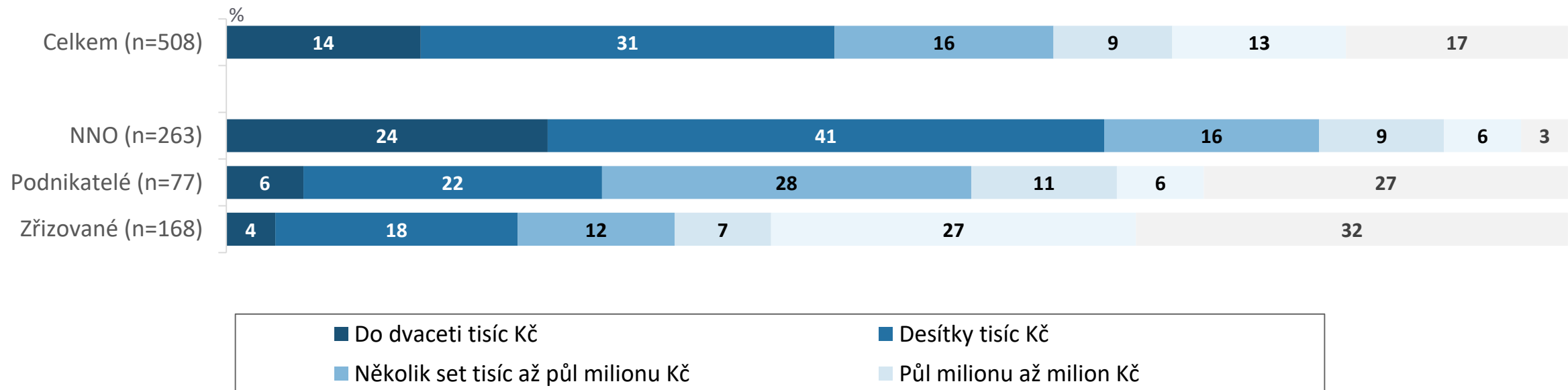
Podíl různých zdrojů na financování organizace v roce 2019
Průměrné podíly dle polohy organizace vzhledem k metropolitnímu areálu

KS z řad NNO před krizí operovaly s výrazně nižšími rozpočty

- Dvě třetiny (65 %) NNO KS před koronavirovou krizí měly roční rozpočty v řádech desítek tisíc Kč.
- Naopak třetina (32 %) zřizovaných KS před krizí operovala s ročními rozpočty nad pět milionů Kč.

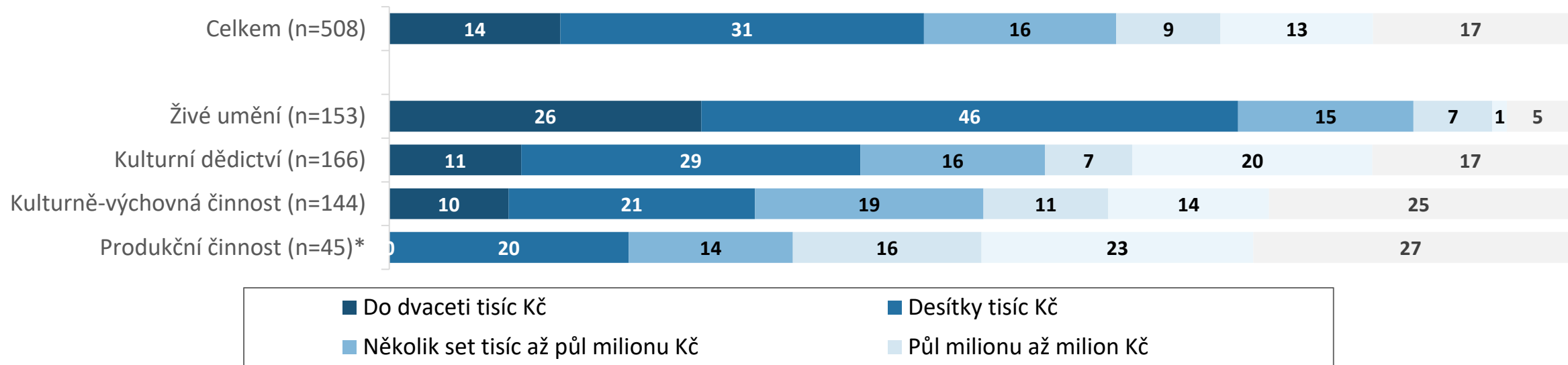
*Otázka se týká obvyklého chodu Vaší organizace z doby před koronavirovou pandemií, tedy před březnem 2020. S jak velkým objemem peněz za obvyklé situace ročně hospodaříte?**
dle typu organizace

KS v oblasti živého umění operují se zdaleka nejnižšími rozpočty

- Téměř tři čtvrtiny (72 %) KS činných v živém umění mělo předkrizové rozpočty nejvýše v řádu desítek tisíc Kč.
- Čtvrtina KS aktivních v kulturně-výchovné činnosti a produkci operuje s rozpočty nad pět milionů Kč.

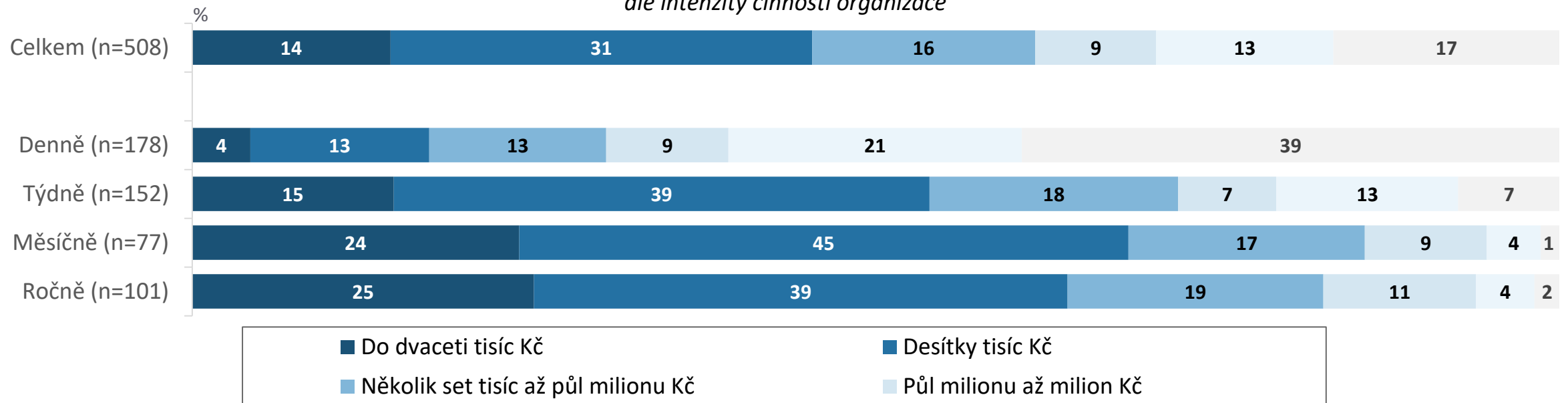
Otázka se týká obvyklého chodu Vaší organizace z doby před koronavirovou pandemií, tedy před březnem 2020. S jak velkým objemem peněz za obvyklé situace ročně hospodaříte? dle zaměření organizace

Čím intenzivněji KS vyvíjí svou činnost, s tím vyššími rozpočty v předkrizovém období operovaly

- Např. mezi KS, které působí denně, celých 39 % mělo roční rozpočty nad pět milionů Kč, u ostatních je tento podíl 7 % nebo méně.

Otázka se týká obvyklého chodu Vaší organizace z doby před koronavirovou pandemií, tedy před březnem 2020. S jak velkým objemem peněz za obvyklé situace ročně hospodaříte?*
dle intenzity činnosti organizace

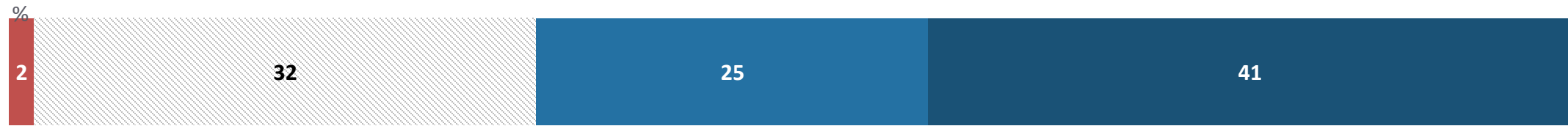

Dopady koronavirové krize na organizace v kultuře

66% z dotázaných KS si během koronavirové krize finančně pohoršilo

- Nicméně v otázce na srovnání prvního pololetí roku 2020 (začátek koronavirové krize) s prvním pololetím roku 2021 se ukazuje, že finanční propad KS do značné míry zpomalil.
- Celých 55 % KS uvedlo, že ve srovnání s prvním pololetím roku 2020, jejich organizace zůstaly v první polovině roku 2021 na stejné úrovni a dalších 8 % dokonce indikovalo finanční zlepšení.

„Pohoršila si, nebo polepšila finančně Vaše organizace během koronavirové krize v porovnání s rokem 2019?“

„Pohoršila si, nebo polepšila finančně Vaše organizace, když srovnáte první pololetí 2021 s prvním pololetím 2020?“

■ Spíše/určitě polepšila
 ▨ Zůstala na stejné úrovni
 ■ Spíše pohoršila
 ■ Určitě pohoršila

V roce 2020 byly KS koronavirovou krizí výrazně zasaženější nežli v prvním pololetí roku 2021

- Průměrný propad příjmů a výnosů KS v roce 2020 ve srovnání s rokem 2019 byl -32 %, mediánový pak -25 %.
- Oproti tomu v prvním pololetí roku 2021 byl průměrný propad příjmů a výnosů oproti první polovině roku 2020 -16 % a mediánový pak 0 %, tedy beze změny.

„Jak velký byl, odhadem v procentech, pokles/růst celkových příjmů a výnosů Vaší organizace, když srovnáte celý rok 2020 s celým rokem 2019?“

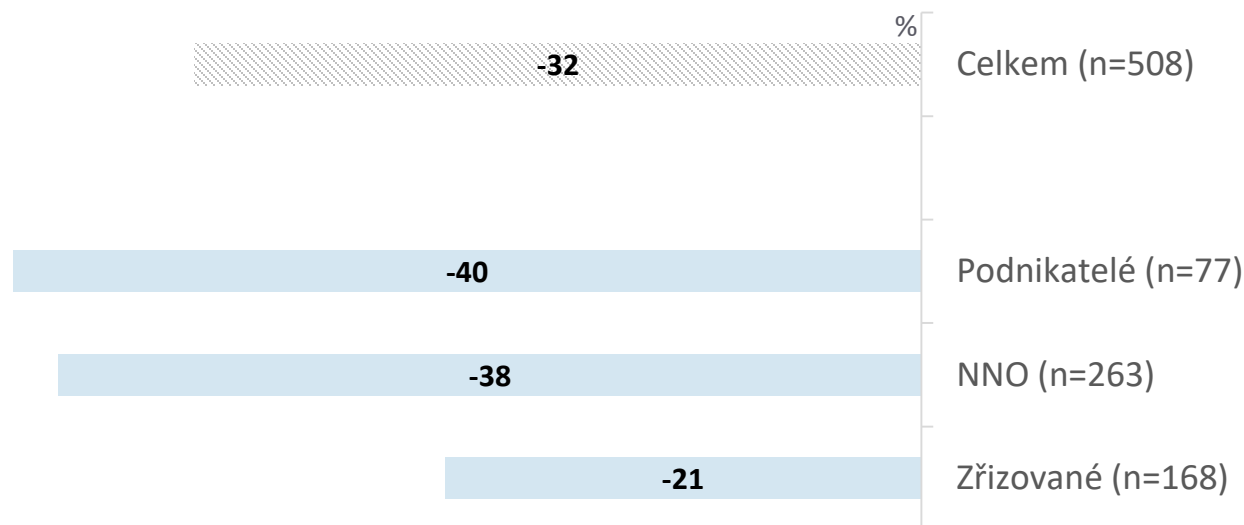
„Jak velký byl, odhadem v procentech, růst celkových příjmů a výnosů Vaší organizace, když srovnáte první pololetí 2021 s prvním pololetím 2020?“

Zřizované KS byly koronavirovou krizí zasaženy nejméně

- Celý sektor KS se v roce 2020 z hlediska příjmů a výnosů v průměru propadl o 32 % proti předkrizovému roku 2019.
- V poměru citelnější zásah hlásily podnikatelské a NNO KS.

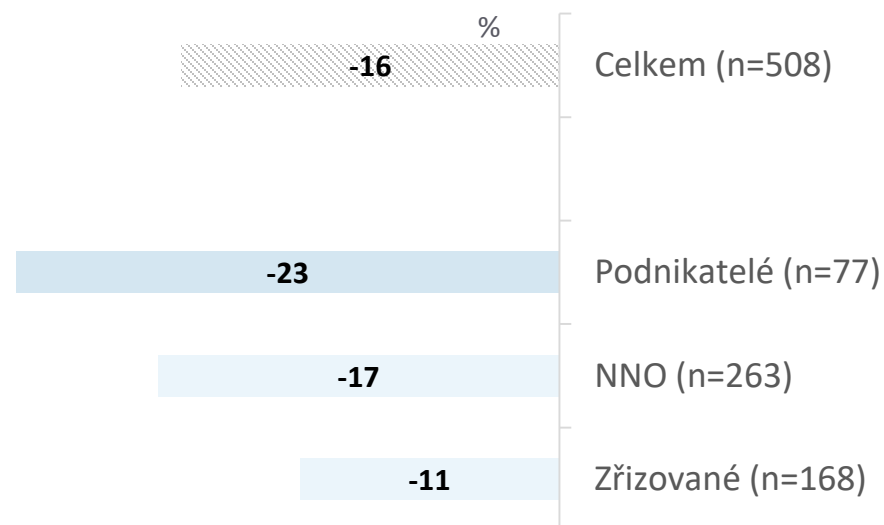
*„Jak velký byl, odhadem v procentech, pokles/růst celkových příjmů a výnosů Vaší organizace, když srovnáte celý rok 2020 s celým rokem 2019?“
průměrná změna příjmů a výnosů dle typu KS*

Zřizované KS byly také v roce 2021 zasaženy nejméně

- V poměru citelnější zásah v první polovině roku 2021 oproti první polovině roku 2020 hlásily KS z řad podnikatelů a NNO.

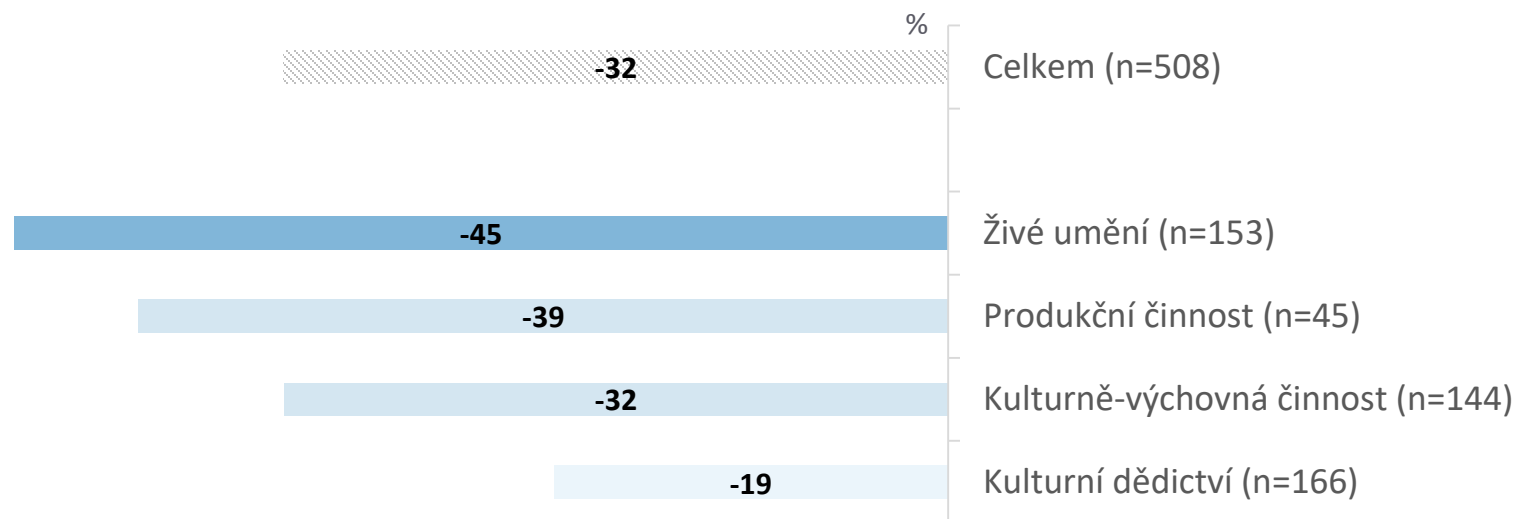
*„Jak velký byl, odhadem v procentech, růst celkových příjmů a výnosů Vaší organizace, když srovnáte první pololetí 2021 s prvním pololetím 2020?“
průměrná změna příjmů a výnosů dle typu KS*

KS činné v živém umění a produkční činnosti a indikují vyšší propady příjmů a výnosů během koronavirové krize

- Naopak KS činné v oblasti kulturního dědictví zaznamenaly výrazně nižší propad příjmů a výdajů (pokles příjmů a výdajů jen o 19 % oproti roku 2019).

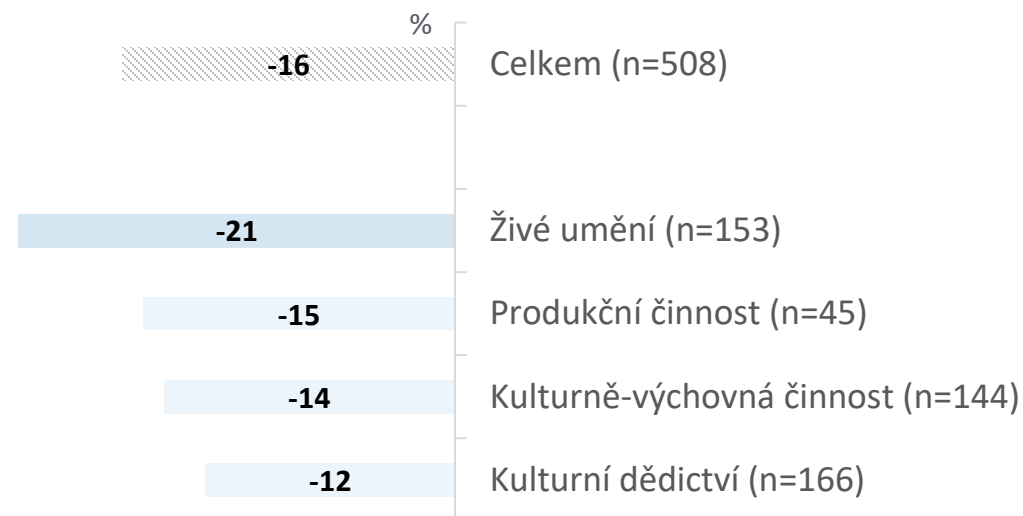
*„Jak velký byl, odhadem v procentech, pokles celkových příjmů a výnosů Vaší organizace, když srovnáte celý rok 2020 s celým rokem 2019?“
průměrná změna příjmů dle klasifikace činnosti KS*

KS činné v živém umění indikují vyšší propady příjmů také oproti roku 2020

- Naopak KS činné v oblasti kulturního dědictví zaznamenaly výrazně nižší propad příjmů a výdajů mezi lety 2021 a 2020

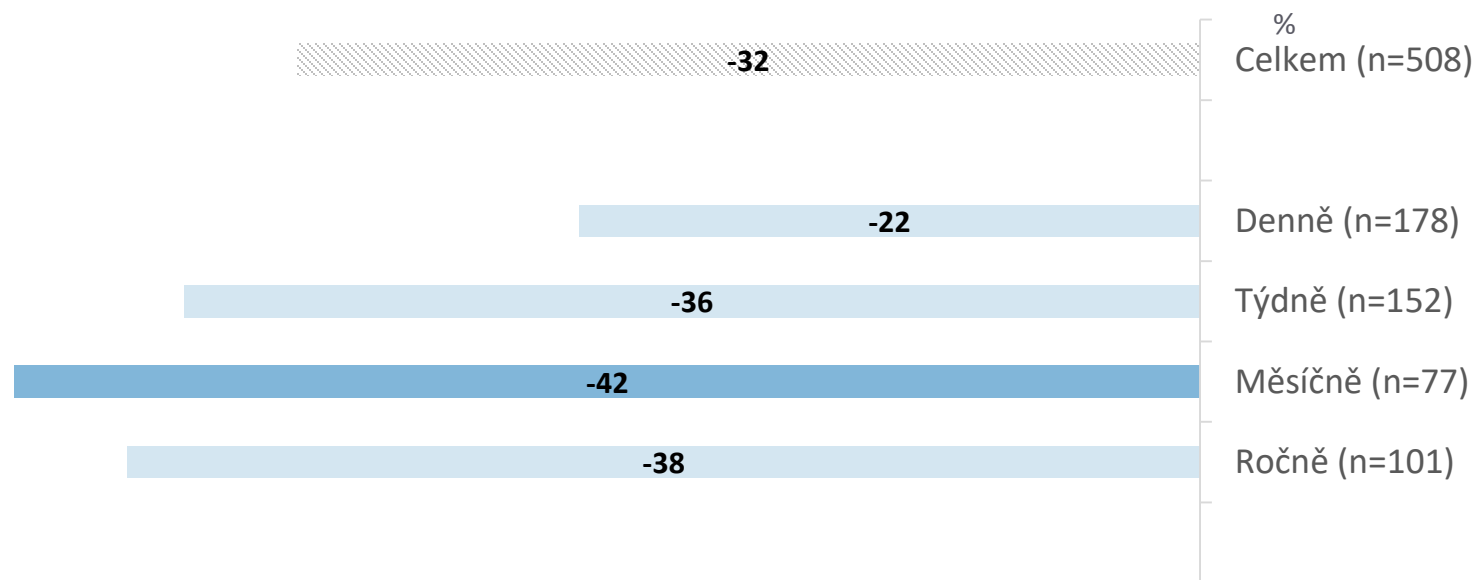
*„Jak velký byl, odhadem v procentech, růst celkových příjmů a výnosů Vaší organizace, když srovnáte první pololetí 2021 s prvním pololetím 2020?“
průměrná změna příjmů dle klasifikace činnosti KS*

Mezi intenzitou činnosti KS a poklesem příjmů a výnosů není patrný jasný trend

- V průměru nejvyšší pokles příjmů (-42 % oproti roku 2019) uvedly ty KS, které působí měsíčně

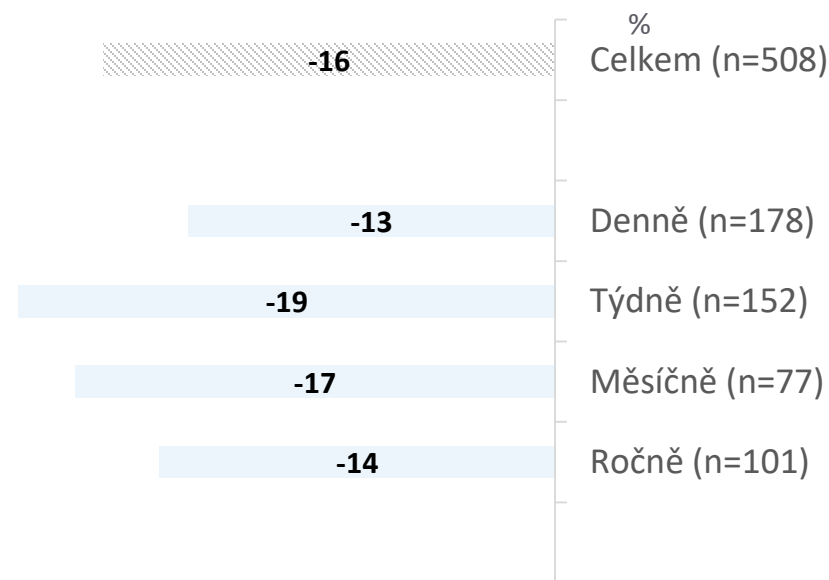
*„Jak velký byl, odhadem v procentech, pokles celkových příjmů a výnosů Vaší organizace, když srovnáte celý rok 2020 s celým rokem 2019?“
průměrná změna příjmů dle intenzity činnosti KS*

Mezi intenzitou činnosti KS a poklesem příjmů a výnosů mezi lety 2020 a 2021 také není patrný jasný trend

- V průměru nejvyšší pokles příjmů (-42 % oproti roku 2019) uvedly ty KS, které působí měsíčně

*„Jak velký byl, odhadem v procentech, růst celkových příjmů a výnosů Vaší organizace, když srovnáte první pololetí 2021 s prvním pololetím 2020?“
průměrná změna příjmů dle intenzity činnosti KS*

Porovnání změny příjmů a výnosů mezi celými roky 2019 a 2020 a mezi prvním pololetím let 2020 a 2021 ukazuje spektrum finančních dopadů krize

Změna celkových příjmů a výnosů Vaší organizace mezi prvním pololetím 2020 a prvním pololetím 2021

Změna celkových příjmů a výnosů Vaší organizace mezi lety 2019 a 2020

	Růst	Stagnace	- 1 až 20 %	- 21 až 40 %	- 41 až 60 %	- 61 až 80 %	- 81 nebo více %
Růst	1	1	1	1	1	2	0
Stagnace	1	28	8	6	6	3	4
- 1 až 20 %	0	2	5	2	1	0	0
- 21 až 40 %	0	0	1	4	1	0	0
- 41 až 60 %	0	0	0	2	6	1	0
- 61 až 80 %	0	0	0	0	2	1	0
- 81 nebo více %	0	0	0	0	1	1	4

Celkem v kategorii:

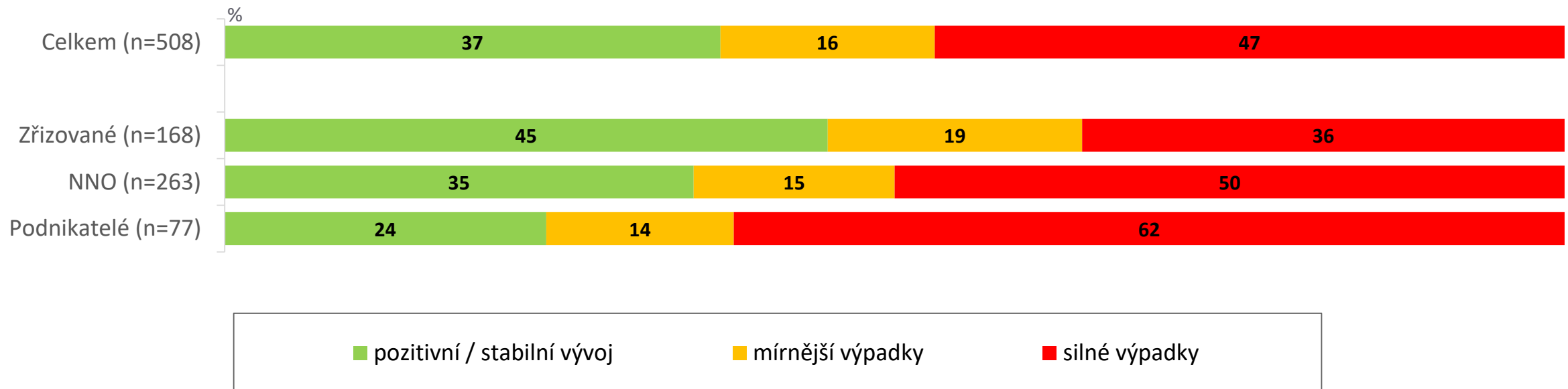
převážně rostli	3
v obou obdobích stagnovali	28
po poklesu rostli	6
po mírnějším poklesu stagnovali	14
po stagnaci se propadli	2
po prudším poklesu stagnovali	13
po mírnějším poklesu se dál propadli	15
po prudším poklesu se dál propadli	19

Zřizované KS se nachází v nejstabilnější finanční situaci

- Naopak polovina KS z řad NNO a téměř dvě třetiny podnikatelských KS (62%) v posledních dvou letech zaznamenaly silné výpadky příjmů a výdajů.

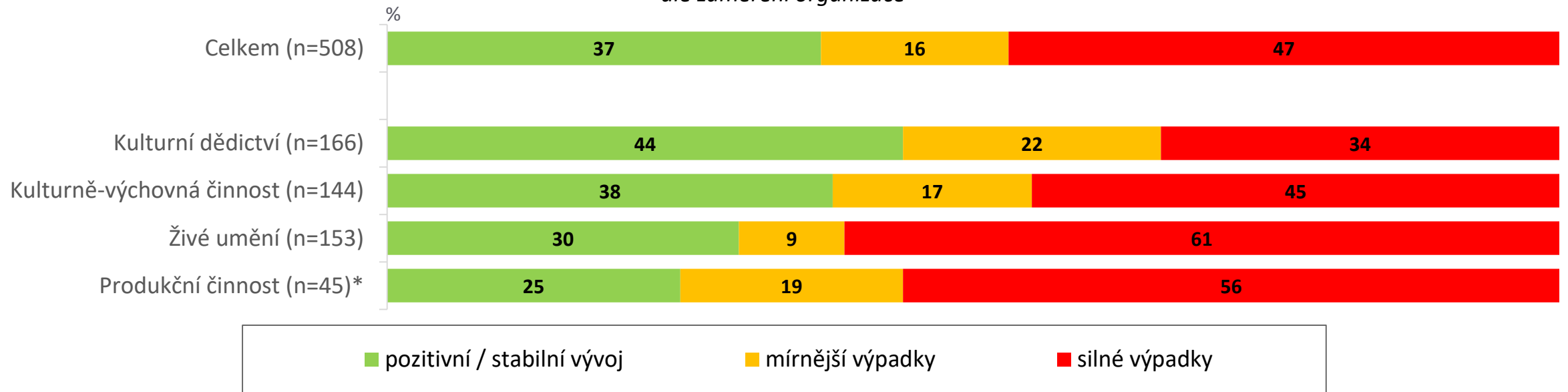
*Kombinovaný indikátor finanční situace KS (srovnání vývoje mezi lety 2019 a 2020 a prvního pololetí let 2021 a 2020)
dle typu organizace*

KS v oblasti živého umění a produkce byly po dvou letech krize zasaženy nejvýrazněji

- Téměř dvě třetiny(61 %) KS činných v živém umění vykazují silné výlasky příjmů a výdajů.
- Naopak 44 % KS činných v kulturním dědictví vykazuje pozitivní či stabilní finanční vývoj.

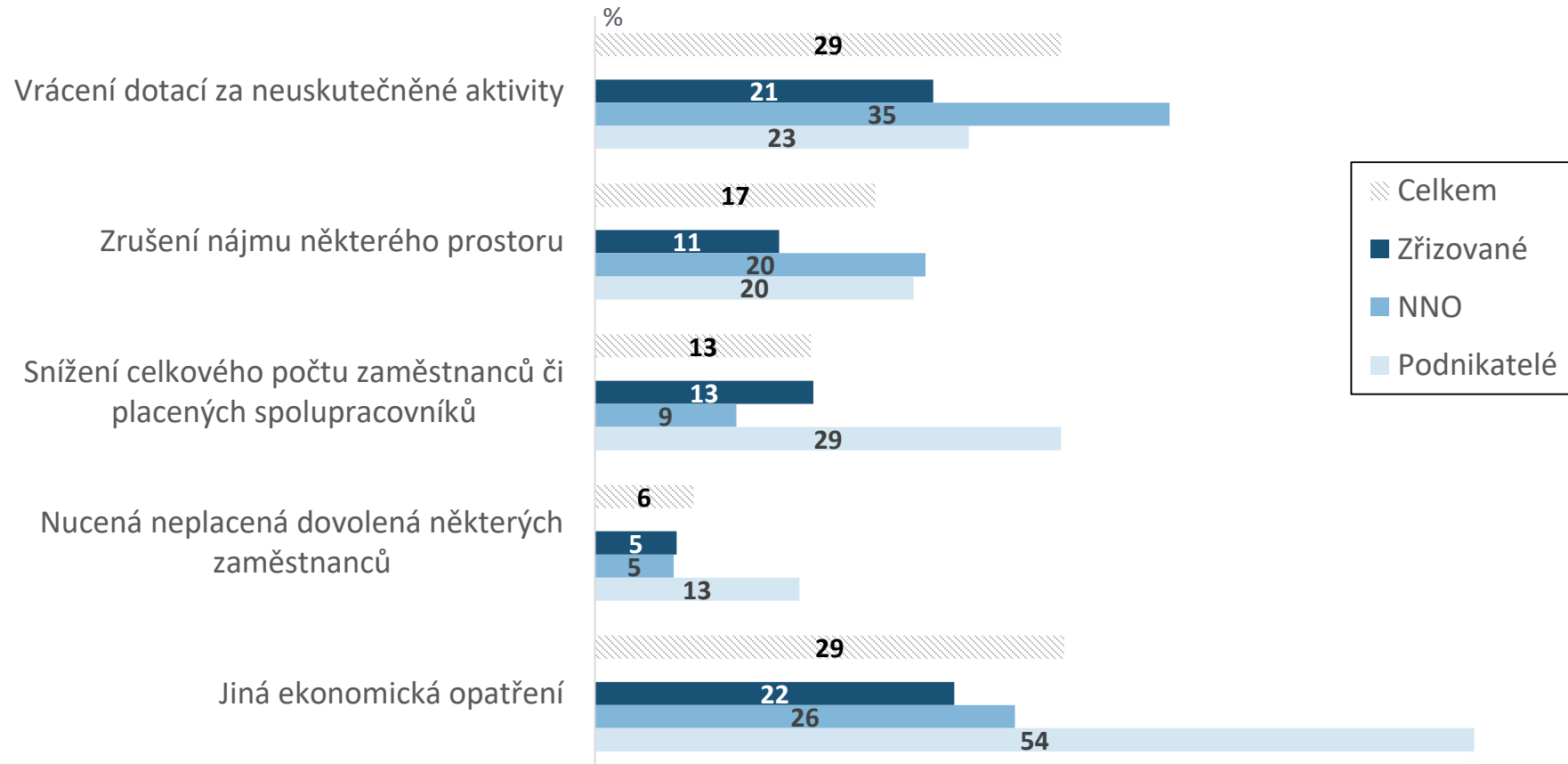
**Kombinovaný indikátor finanční situace KS (srovnání vývoje mezi lety 2019 a 2020 a prvního pololetí let 2021 a 2020)
dle zaměření organizace**

Různé typy KS přistupovaly k různým opatřením v reakci na koronavirovou krizi

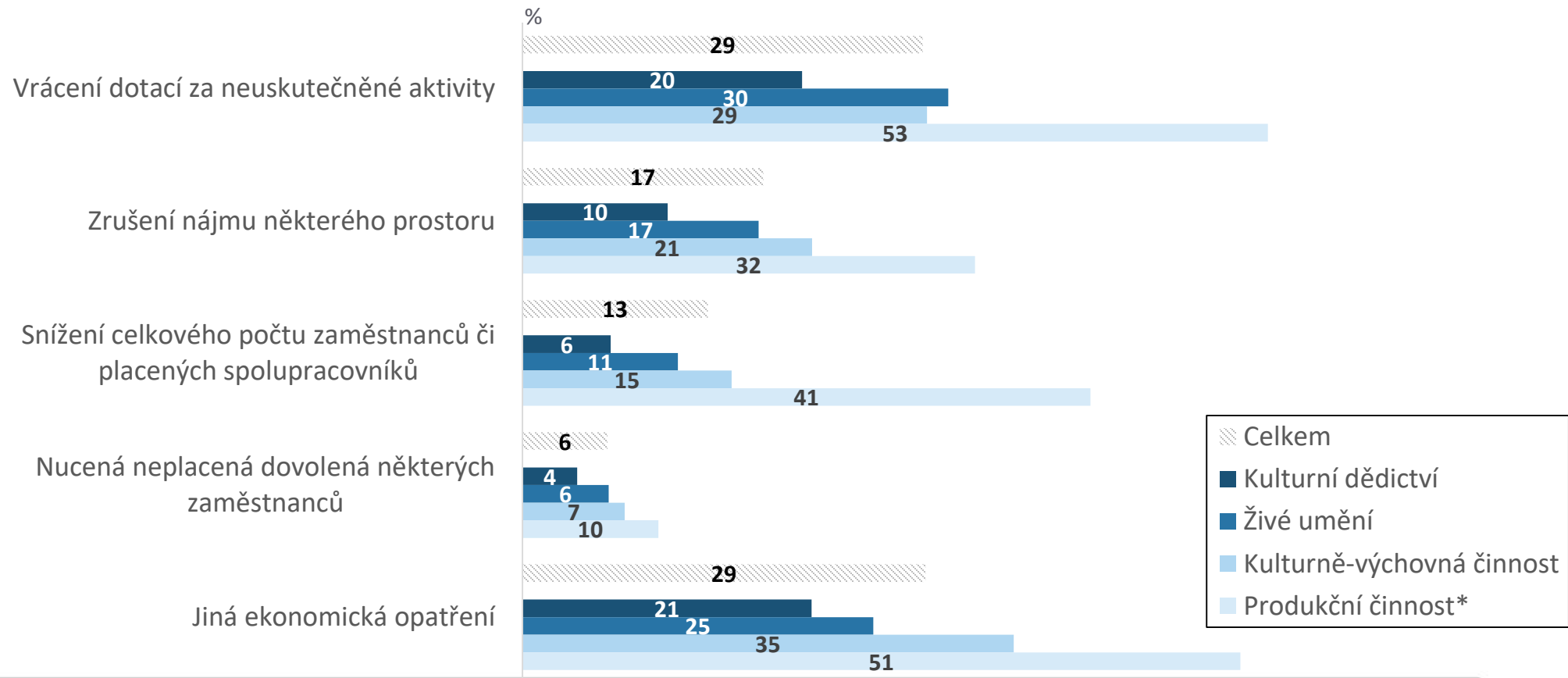
„Museli jste v souvislosti s koronavirovou krizí přijmout následující opatření?
Celkové podíly dle typu právní formy KS

- KS z řad NNO musely nejčastěji vracet dotace
- Podnikatelské KS výrazně častěji přistupovaly ke snižování počtu zaměstnanců či k nuceným neplaceným dovoleným.

KS činné v produkci nejčastěji přistupovaly k řadě úsporných opatření

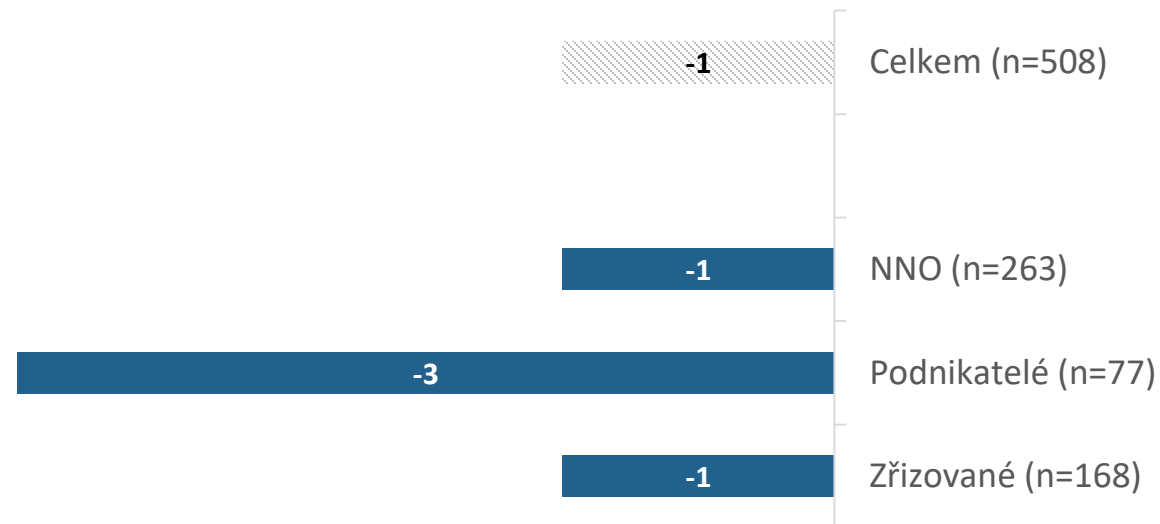
„Museli jste v souvislosti s koronavirovou krizí přijmout následující opatření?
Celkové podíly dle klasifikace činnosti KS

V průměru se nejčastěji se stálými spolupracovníky loučili podnikatelé

- Nejstabilnější zůstávají zřizované KS a NNO s průměrně jedním odchodem.
- Opticky nízké počty jsou způsobeny zahrnutím i těch KS, které se nerozloučily s nikým (87 % ze souboru).
- Ty KS, které byly nuceny přistoupit k rozvázání spoluprací byly ale zasaženy výrazně citelněji než ukazují celkové průměry.

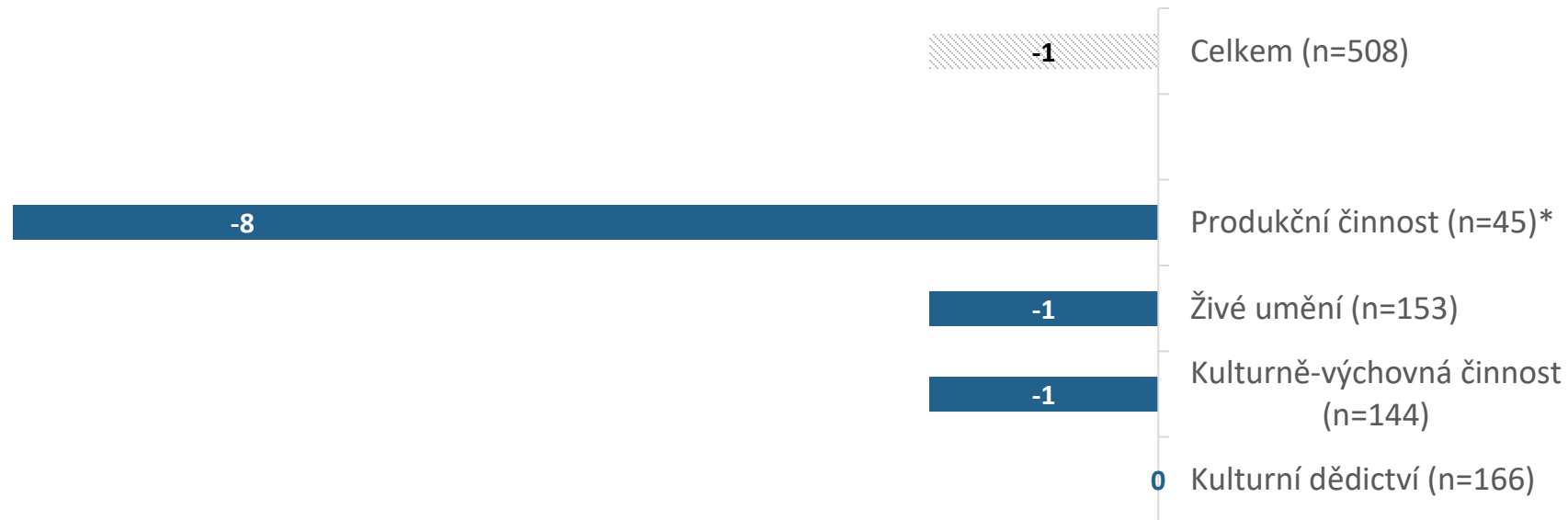
*„Odhadem s kolika lidmi jste v době koronavirové krize, tedy od března 2020 do května 2021, museli ukončit spolupráci?“
(průměrný počet rozvázaných **placených** spoluprací dle typu KS)*

Nejčastěji se s někým rozloučily KS zaměřené na produkci

- Jde podle očekávání o oblasti, které jsou nejvíce vázány na kontakt s publikem.

„Odhadem s kolika lidmi jste v době koronavirové krize, tedy od března 2020 do května 2021, museli ukončit spolupráci?“
(průměrný počet rozvázaných **placených** spoluprací dle klasifikace činnosti KS)

Jiná ekonomická opatření KS– spontánní odpovědi

- 29 % oslovených KS uvedlo, že v reakci na koronavirovou krizi přijaly jiná opatření.
- Vybrané spontánní odpovědi jsou uvedené níže:

„Jaká jiná ekonomická opatření jste museli přijmout?“

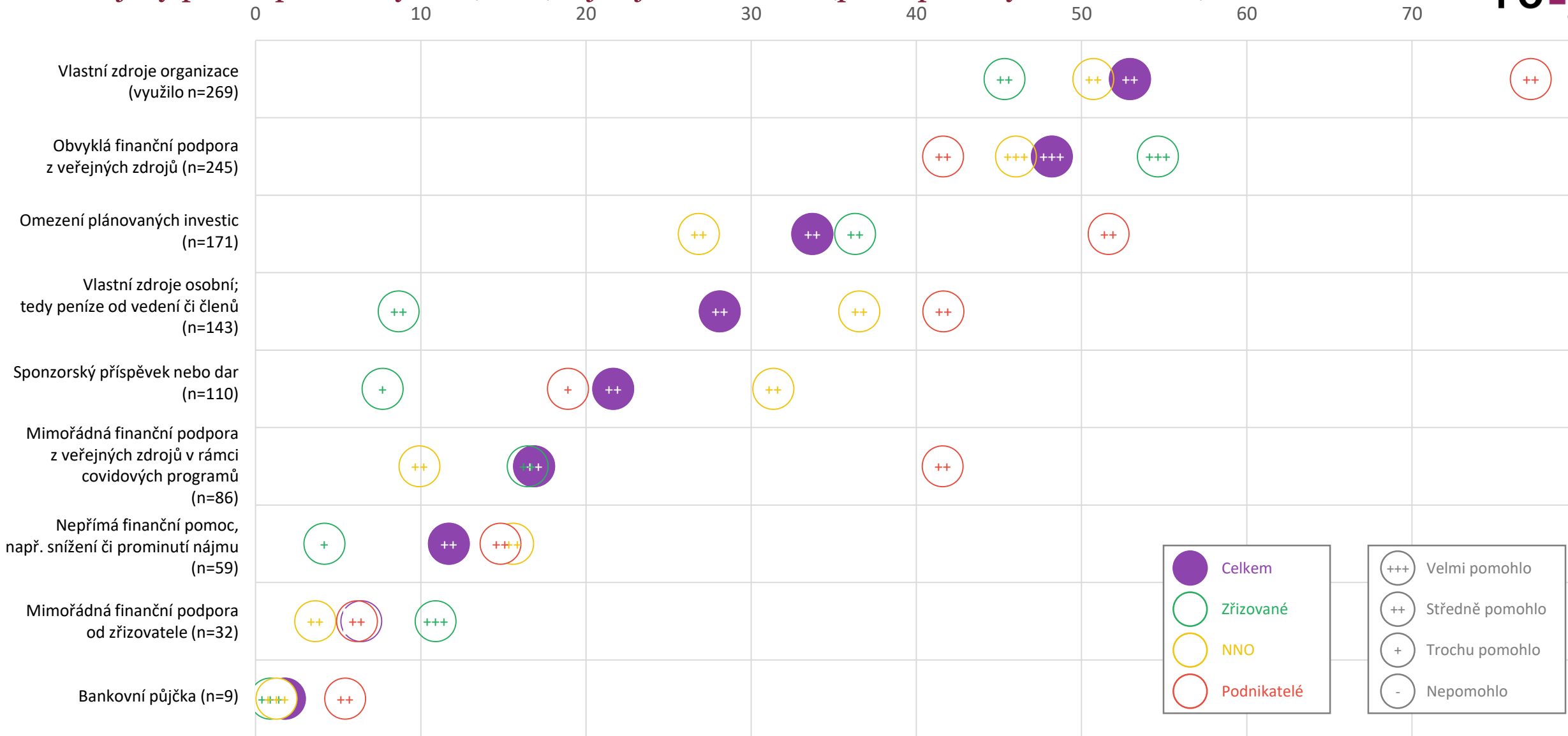
- *„např. žádné investice do modernizace majetku (např. světla, zvuk apod.), minimální investice do oprav, úspory na el. energii a plynu, výrazné utlumení kulturních aktivit“*
(Městské kulturní středisko)
- *„Zrušení nevýdělečných uměleckých aktivit, které byly placeny z příjmů výdělečných uměleckých aktivit a celkový útlum činnosti spolku.“*
(Big band)
- *„Zrušení, či přeložení veškerých plánovaných prací na údržbě a opravách budovy a odložení všech zbytných investic do modernizace zařízení.“*
(Soukromý provozovatel kulturního domu)
- *„Opatrnější rozpočet, žádné investice. Činnost setrvačností a větší podíl vlastní bezplatné dobrovolnické práce.“*
(Soukromé muzeum)
- *“Některé aktivity jsme zcela zrušili, ať už vlastní festival s mezinárodní účastí, tak i komerční vystoupení, která nám generují příjem.”*
(Folklorní soubor)
- *“sáhli jsme do rezerv, oželeli jsme práci externích průvodců a jejich činnost převzali stálí pracovníci, čímž se ovšem pozastavila činnost rozvíjející chod muzea”*
(Soukromé muzeum)

Efekty opatření z oblasti hospodaření, produkce a komunikace - shrnutí pro následující dvě strany

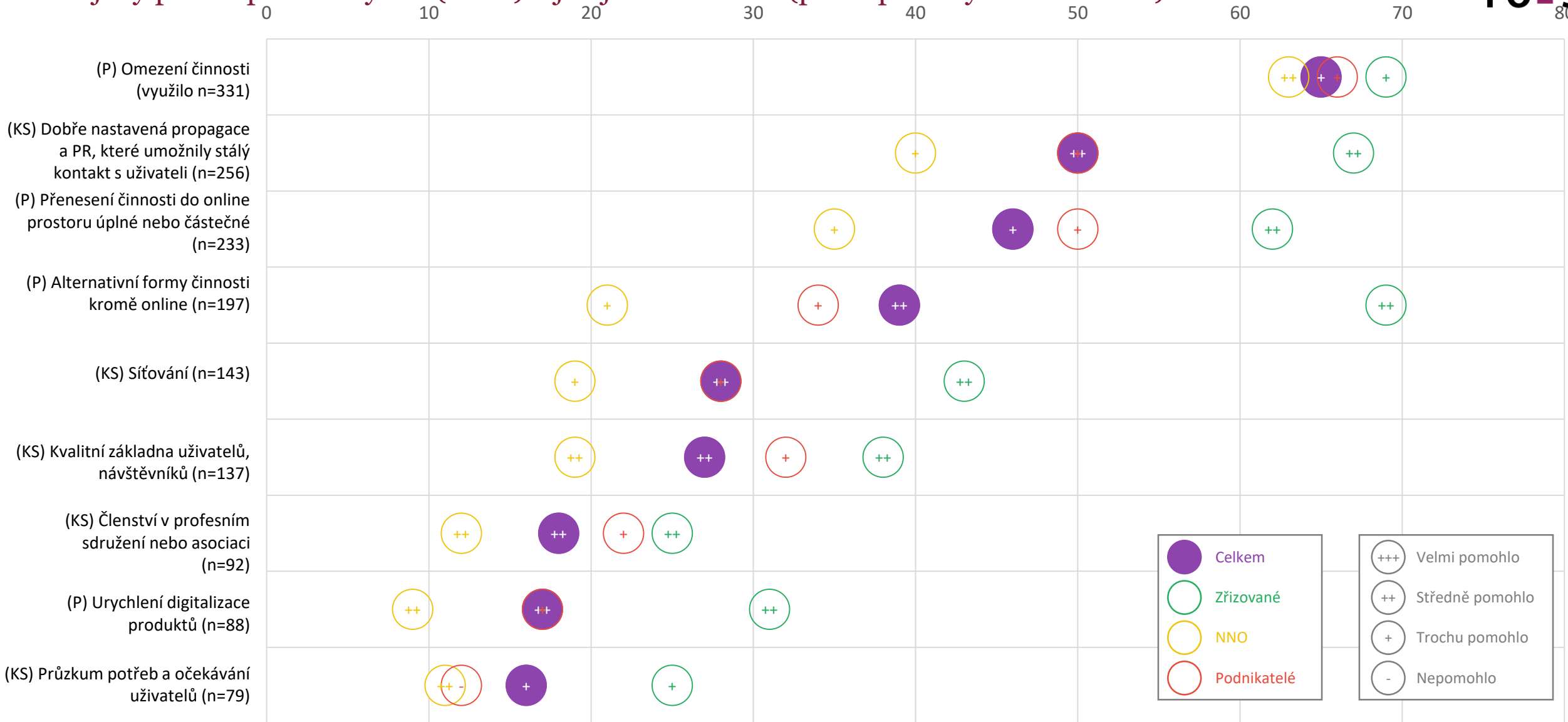
- Obecně nejčastější reakcí na koronavirovou krizi byl **útlum činnosti** (uchýlilo se k němu 63 % subjektů), ten však byl v mnoha případech částečně nebo zcela vynucen povahou souvisejících omezení.
- Dalšími hojně užívanými cestami tak byla **PR práce** s obvyklými uživateli, aby nedošlo k přerušení vybudovaného kontaktu (50 %), a **přenesení činnosti do online prostoru** (rovněž 46 %).
- V průměru nejčastějším zdrojem financí byly vlastní prostředky organizací (53 %); nejlépe hodnoceným zdrojem byla obvyklá **veřejná finanční podpora** (využilo ji 48 % subjektů).
- Nejméně pak KS využily **bankovních půjček** (1 %), minimálně se také setkaly s **mimořádnou finanční podporou zřizovatele** (6 %) nebo s **nepřímou finanční pomocí** (jako např. prominutím nájmu; 12 %).
- Malé celkové využití sledujeme také u možností a nástrojů jako **členství v profesním sdružení** (využilo 18 %), **urychlení digitalizace** (17 %) nebo **průzkumu potřeb uživatelů** (16 %).
- Klíčovým nástrojem pomoci se ukazuje být **udržení obvyklé podpory z veřejných zdrojů**, kterou využila asi polovina KS a zároveň je hodnocena jako **nejplatnější forma pomoci**.
- Vysoko si z hlediska poměru využití a užitečnosti dále stojí také úprava PR pro udržení stávajících uživatelů, dofinancování z vlastních zdrojů a omezení plánovaných investic.
- Ze srovnání KS podle právní subjektivity je opět zřejmé, že nejméně starostí se zajištěním financování měly zřizované KS, jejich stabilita jim zároveň dovolila nadprůměrně se soustředit na opatření v produkční a komunikační rovině.
- **Podnikatelské subjekty** naopak musely nejvíce hledat **jiné formy financování**, přičemž se pro ně nejefektivnějšími staly vlastní zdroje, ale také mimořádné **veřejné covidové programy**.
- NNO se více spolehly také na financování vlastními členy a donory, ale útlum činnosti se u nich zřetelně projevil v nejmenších možnostech rozvoje komunikačních či produkčních aktivit.

Efekt hospodářských opatření na jednotlivé typy organizací

– jaký podíl opatření využil (osa x) a jak je hodnoceno (počet plusových znamének)

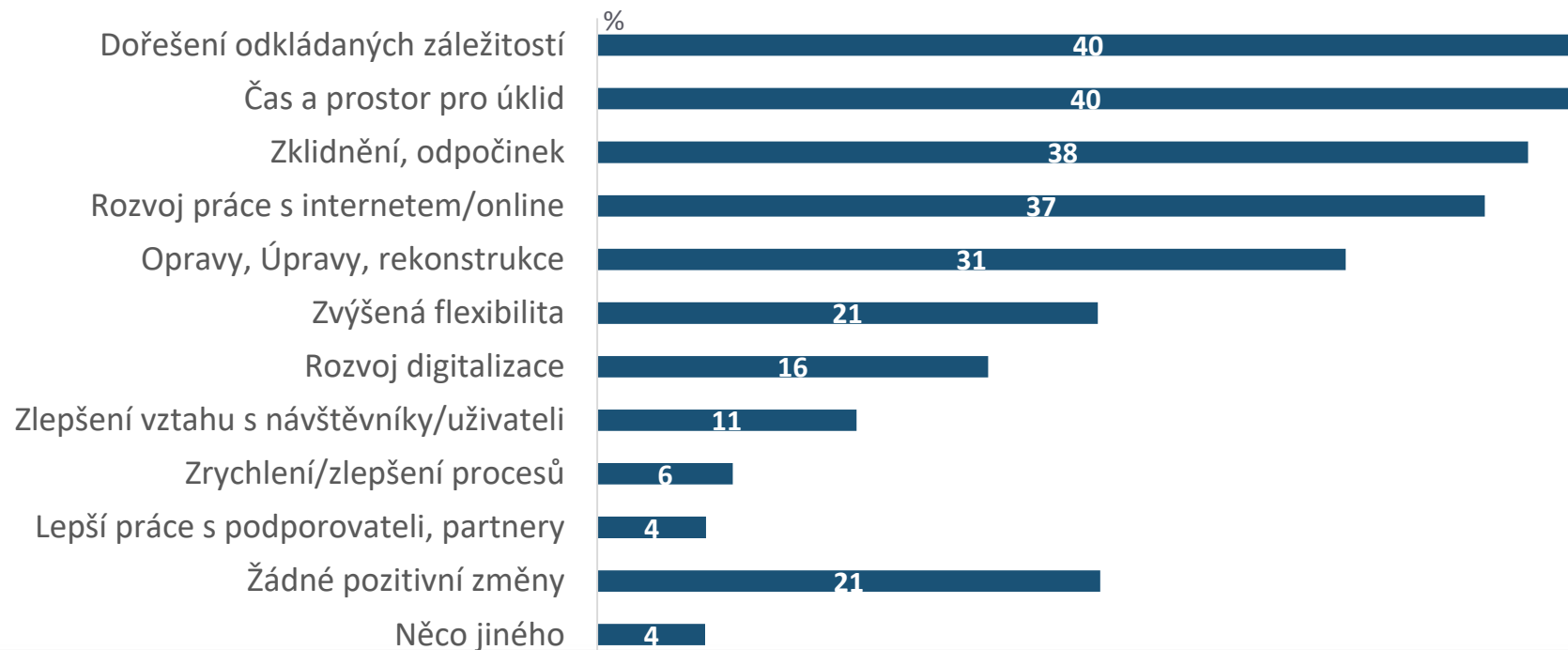
Efekt opatření z oblasti produkce (P) a komunikace a síťování (KS) na jednotlivé typy organizací – jaký podíl opatření využil (osa x) a jak je hodnoceno (počet plusových znamének)

Nejčastějším pozitivní přínosem koronavirové krize pro KS byl prostor pro dořešení odkládaných záležitostí a čas pro úklid nebo odpočinek

- Oproti jarní vlně na podzim vyšší podíl KS uvedl, že krizi využil k rozvoji práce s internetem a digitalizaci jejich práce a produkce.

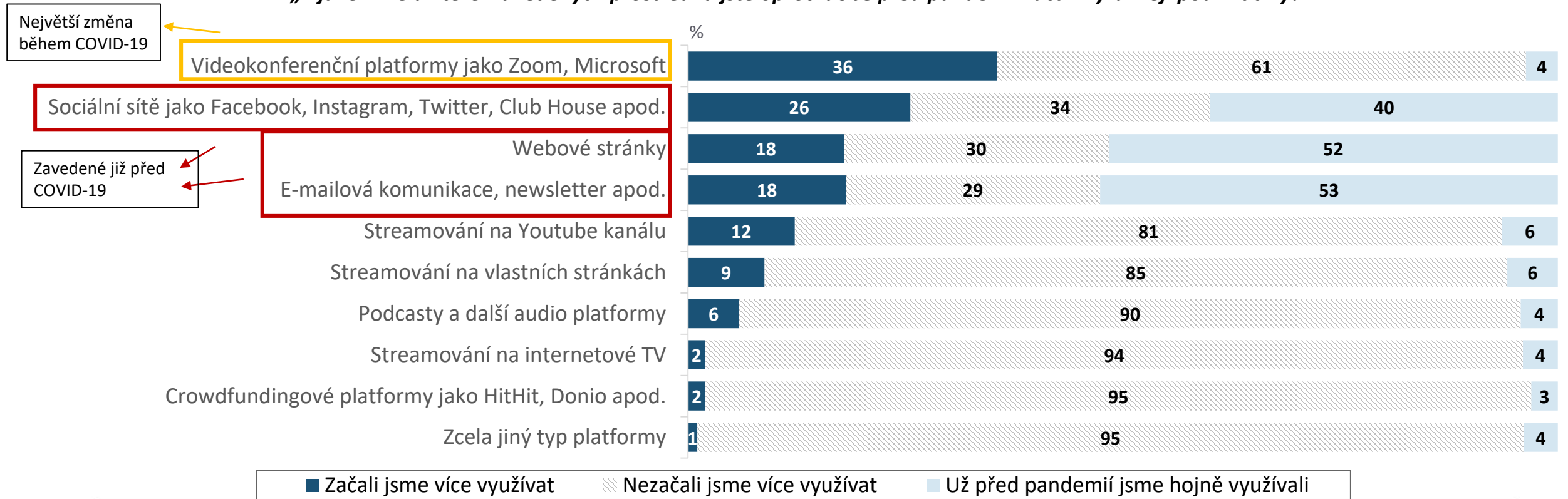
„Přinesla tato krize Vaší organizaci nějakou pozitivní změnu?“ – otevřená otázka
Celkový souhlas pro každou položku

Posuny ve využívání online nástrojů a prostředků

- Pouze u videokonferenčních platforem došlo během koronavirové krize k výraznému posunu v jejich užívání mezi dotazovanými KS – 36 % z nich uvedlo, že je začaly více využívat během krize.
- Mnoho KS využívalo sociální sítě, webové stránky a emailovou komunikaci v hojné míře již před pandemií.

„V jaké míře a které z uvedených prostředků jste oproti době před pandemií začali výrazněji používat Vy?“

Budoucí očekávání organizací v kultuře

Většina (53 %) KS se nedomnívá, že koronavirová krize povede k trvalým změnám chování a potřeb jejich cílových skupin

- Naopak třetina (37 %) dotázaných KS míní, že potřeby cílových skupin se měnit budou.
- V tomto výhledu nejsou patrné významné rozdíly mezi dotazovanými KS z hlediska typu, zaměření či frekvence činnosti.

„Bude mít podle Vás krize výraznější vliv na proměnu Vašich cílových skupin z hlediska jejich struktury, chování či potřeb?“

%

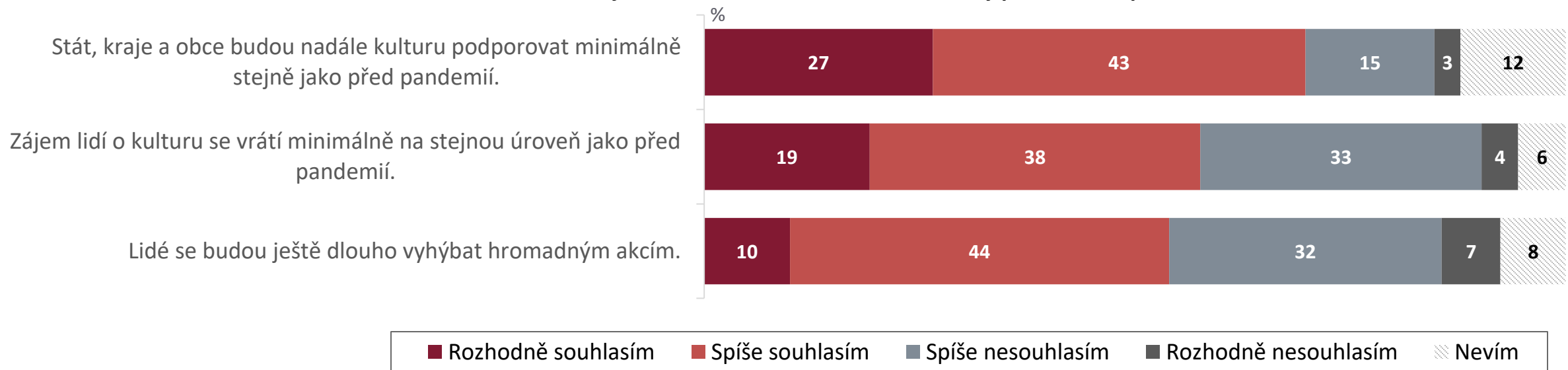

Rozhodně ano
 Spíše ano
 Spíše ne
 Rozhodně ne
 Nevím

KS obecně věří, že podpora státu a zájem obyvatel o kulturu se vrátí na předpandemickou úroveň

- Celých 70 % dotázaných KS má za to, že stát, kraje a obce budou kulturu podporovat alespoň na stejné úrovni jako před koronavirovou krizí.
- Dalších 57 % KS také věří, že zájem obyvatel o kulturu se vrátí na předpandemické hodnoty.
- Pro srovnání, panelová data společnosti PAQ Research* z listopadu 2021, že v období jednoho týdne „sportovní utkání, koncert či kulturní akci“ s nejméně 500 účastníky navštívilo 7 % obyvatel, větší takovou akci pak 4 %.

“Nakolik souhlasíte s následujícími tvrzeními o budoucnosti kultury po odeznění pandemie?”

Mezi nejčastější strategie přípravy na možné budoucí krize patří identifikace nových zdrojů financování a příprava strategií a scénářů pro budoucí krize

- Naopak revize dosavadního fungování KS a přechod na online formu u některých akcí hodlá přijmout méně než pětina dotazovaných KS. (Revize fungování může být ovlivněna tím, že 17 % z KS k tomuto kroku již přistoupilo).

“Hodláte přijmout následující opatření, aby Vaše organizace byla schopna udržet svou činnost i v případě další krize?”

KS podle právní subjektivity se ve svých plánech v principu příliš neliší

- Zřizované KS se častěji než ostatní plánují věnovat potřebám svého publika/návštěvníků, přípravě alternativních plánů svých akcí nebo plánům pro případ krize.
- Relativně nejmenší iniciativu sledujeme u NNO.

Odhodlání k opatřením pro prevenci příští krize – podle typu organizace

Zobrazen součet možností „Již jsme zavedli“ a „Určitě+spíše hodláme zavést“

	Celkem	Zřizované	NNO	Podnikatelé
Hledání nových zdrojů financování	53	51	54	52
Příprava strategie, koncepce nebo plánu pro případ obdobné krize	50	62	41	53
Příprava více možných scénářů pro budoucí akce	45	57	40	40
Podrobnější analýza potřeb Vaší cílové skupiny	45	60	38	39
Revize dosavadního fungování organizace	36	40	32	41
U některých akcí přechod převážně na online formu	22	33	16	20
Jiná opatření	22	22	20	27

Dojmy a postřehy oslovených KS z pandemického provozu - 1

- V závěru dotazníku byli představitelé KS vyzváni, aby se formou otevřené odpovědi podělili o své dojmy z koronavirové krize. Celých 26 % tuto možnost využilo a výběr z těchto spontánních odpovědí je uveden níže:

„Pokud je cokoliv, co podle Vás v dotazníku nezaznělo nebo k čemu byste se rád(a) blíže vyjádřila, využijte prosím následující řádky. Zapište otevřeně Vaše pocity, postřehy a dojmy z posledního více než roku či do budoucnosti.“

- *„Doufám, že kultura nebude popelka ve srovnání s ostatními obory činnosti a doufám, že nebude (jako v minulých 2 letech) až na posledním místě, kdy se řešilo po lockdownu znovuotevírání pro veřejnost.“*
(Městské divadlo)
- *„Finanční podpora kulturních organizací vůbec nezahrnovala spolky, které fungují čistě na dobrovolnické práci. Přesto mají množství mandatorních výdajů, které musí platit z prostředků ušetřených z předcovidové doby.“*
(Hudební spolek)
- *„Přežíváme a pokračujeme jen díky obrovské motivaci a chuti pokračovat normálně. Další vlny nás zcela jistě odradí a půjdeme do jiného oboru.“*
(Produkční společnost)

Dojmy a postřehy oslovených KS z pandemického provozu - 2

„Pokud je cokoliv, co podle Vás v dotazníku nezaznělo nebo k čemu byste se rád(a) blíže vyjádřila, využijte prosím následující řádky. Zapište otevřeně Vaše pocity, postřehy a dojmy z posledního více než roku či do budoucnosti.“

- „Covid situace klade zvýšené nároky na flexibilitu, plánování, rozhodování o rušení a přesunu akcí. Celý systém je rozhozen, větší akce se plánují na několik let dopředu, což je nyní obtížné. Těžko se odhaduje návštěvnost a příjmy ze vstupného, publikum se chová nevyzpytatelně. Za dva roky si odvykli chodit na kulturní akce. Spolupráce se školami je prakticky přerušena. **Odhaduji, že kultura nebude moci fungovat bez subvencí, honoráře umělců stoupají, ale publikum klesá, ceny vstupného nelze výrazně navyšovat, za dobu pandemie většinu pořadů dotujeme.**“
 (Kulturní agentura)
- „Myslím, že pokud by došlo k plošnému omezení činnosti knihoven, znamenalo by to určitě další úbytek čtenářů, ale u mladší věkové skupiny přesun do on-line prostoru, který řada knihoven také nabízí. Jsou čtenáři, kteří však nechtějí číst eknihy, takže je potřeba alespoň mít přístup formou výdejových oken. To by znamenalo dle našich zkušeností větší zátěž pro personál, ale v konečném důsledku aktivita byla velmi ceněna čtenáři. Chybělo mimoškolní vzdělávání veřejnosti, komunitní aktivity a sdílení veřejného prostoru. **Personál knihoven je také velmi ohroženou skupinou, protože zde dochází k bezprostřednímu kontaktu s lidmi i vrácenými dokumenty. Jejich ochrana a bezpečnost by měla být u zaměstnavatele na 1. místě. Veškeré desinfekční a ochranné prostředky jsme si museli hradit z vlastního rozpočtu.**“
 (Městská knihovna)
- „Těžko říci, jestli pandemie úplně odezní, a jestli se budeme moci vrátit ve všech aktivitách do doby před ní. To dnes nevíme, proto na to nelze čekat, **ale je třeba nejen hledat nové aktivity, ale také přemýšlet, jak obměnit stávající aktivity tak, aby je bylo možno provozovat i za přísných hygienických opatření.** Nemyslím tím přesun do online prostředí, spíše fyzické aktivity jako hledačky či individuální dílničky, apod.“
 (Místní knihovna)

Dojmy a postřehy oslovených KS z pandemického provozu - 3

„Pokud je cokoliv, co podle Vás v dotazníku nezaznělo nebo k čemu byste se rád(a) blíže vyjádřila, využijte prosím následující řádky. Zapište otevřeně Vaše pocity, postřehy a dojmy z posledního více než roku či do budoucnosti.“

- *„Radikální zvýšení příjmů z veřejného rozpočtu na konci roku 2020 nám pomohlo nejen získat prostředky na tzv. kovidovou dramaturgii, ale také předplatit projekty roku 2021. Museli jsme utratit velkou částku ze záchranných balíčků během méně než 1 měsíce. Proto jsme se rozhodli předinvestovat do letošního roku, pokud to šlo. Díky tomu jsme byli schopni ufinancovat letošní náročnou sezonu, která spočívala nejen v regulérním dramaturgickém plánu, ale paralelně i v kovidových projektech.“*
(Kulturní festival)
- *„Je potěšující, že se po odeznění největší krize uživatelé všech věkových kategorií znovu vracejí. Velmi nám scházelo v tomto období intenzivní osobní kontakt s uživateli, na který jsme byli zvyklí.“*
(Městská knihovna)
- *„Možná poděkování všem členům orchestrů a sborů za to, že to nevzdali a pracovali i přes různé ZOOMy atd. klobouk dolů před tvůrci okýnkových videí a jiných akcí. Všichni se velice poučili a dostali možnost lépe využívat svůj potenciál, čas, nápady. o to víc si pak všichni užili shledání a možnost být spolu a společně rozdávat radost z umění.“*
(Orchestr)